

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YABANCI BİR ÜLKEDE YAŞLI OLMAK:
KONYA'DAKİ SURİYELİ MÜLTECİ YAŞLILAR ÜZERİNE BİR
İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Yaser ERDOĞAN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim NACAĞ

Konya-2022

ÖZET

Bu çalışma göçün en çok etkilediği yaşlı bireylerden hareketle sosyoloji literatüründeki eksikliği tamamlamak amacıyla ele alınmıştır. Bu anlamda bu çalışmada da 2011 yılında meydana gelen Suriye iç karışıklığı nedeniyle göç eden yaşlı bireyler üzerinden geronto-sosyolojik bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Bu noktada Konya kentinde yaşayan Suriyeli yaşlı bireyler hem yaşlılık sosyolojisi hem de göç sosyolojisi perspektifinden ele alınmıştır. Yaşlı bireylerin sosyalizasyon süreçleri, gündelik yaşam biçimleri, sosyal ilişkiler ve toplumsal hafıza gibi konulara ilişkin değerlendirmeler alan araştırması ve teorik düzeyde ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde kavram ve kuramlarla ikinci bölümde ele alınan yaşlılık ve göç tartışmalarına teorik bir zemin hazırlanmıştır. Bu çalışmanın iddiasını oluşturan ve bulgular kısmında yaşlı bireylerin göç öncesi ve sonrasındaki tecrübelerinden hareketle yaşlı mültecilerin sosyalizasyon süreçlerinin etkilendiği ve göç sonrasında statü, bakım, sağlık ve psikolojik sorunların arttığı tartışılmıştır. Bu noktada öne çıkan bulgulardan birisi mekân aidiyetinin yaşlı bireylerde daha fazla olması ve buna bağlı olarak yaşadıkları yerleri bırakmak konusunda en çok direnen kişiler olduğu tespit edilmiştir. Yine yaşlı mültecilerin yakın çevre ve akrabaların göç sonrası dağılmış ve birbirinden uzak olması, bakım ve ekonomik gibi sorunlar başarılı bir yaşlılık sürecinin önündeki en büyük engeller olmaktadır. Bu anlamda bu araştırmada yaşlı mültecilerin çeşitli nedenlerden dolayı göç edilen yerlerde sosyal ilişkilerin geçici ve toplumsal uyumun da güç olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yerde Yaşlanma, Mülteci Yaşlı, Yaşlılık, Türkiye’de Yaşlanmak, Yaşam Seyri.

ABSTRACT

This study has been handled in order to complete the deficiency in the sociology literature, based on the elderly individuals who are most affected by migration. In this sense, in this study, a geronto-sociological analysis was tried to be made on elderly individuals who migrated due to the Syrian civil unrest in 2011. At this point, Syrian elderly individuals living in the city of Konya are discussed from the perspective of both the sociology of old age and the sociology of migration. Evaluations on subjects such as socialization processes, daily life styles, social relations and social memory of elderly individuals are discussed at the field research and theoretical level. In the first part of the study, a theoretical ground has been prepared for the concepts and theories and the debates on aging and migration in the second part. In the findings section, which constitutes the claim of this study, it is discussed that the socialization processes of the elderly refugees are affected by the experiences of the elderly individuals before and after the migration, and the status, care, health and psychological problems increase after the migration. At this point, one of the prominent findings was that the sense of belonging to the place was higher in the elderly and accordingly, it was determined that the people who resisted the most to leave their places of residence. Again, the close environment and relatives of elderly refugees are dispersed and distant from each other after migration, and problems such as care and economics are the biggest obstacles to a successful aging process. In this sense, in this study, it has been determined that social relations are temporary and social harmony is difficult in places where elderly refugees migrate for various reasons.

Keywords: Aging in Place, Refugee Elderly, Aging, Aging in Turkey, Life Course.

ÖNSÖZ

Öncelikle tezimin başından sonuna kadar samimi ve içten yaklaşımlarıyla yardımlarını benden esirgemeyen danışmanım Dr. Öğretim Üyesi İbrahim NACAK’a bu meşakkatli süreçte her türlü desteğinden ötürü teşekkür ediyorum. Tez konusunu belirleme ve akademik kariyerimi sürekli destekleyen Abdullah TOPÇUOĞLU, Ertan ÖZENSEL, Gamze AKSAN ve Abdurrahim YALÇIN hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Tez aşamasında yanımda olan dostlarım Mustafa KİRAZ, Ali Cihan ÖZENSEL, Hakkı BOZDEMİR, Burak ÇILGIN, Fadime YILDIRIM ve adını zikretmediğim ve her türlü desteğini benden esirgemeyen dostlarıma ne kadar teşekkür etsem az. Ailem ve nişanlım Kevser ÇELİKER’in bana tez ve hayatımdaki birçok süreçte yanımda olmalarından dolayı sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Onların tahammülleri, sabırları ve desteklerini asla göz ardı edemem.

Yaser ERDOĞAN
Mayıs-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Araştırmanın Temel Kavramları ve Yaşlılığa Yönelik Kuramlar	6
1.1.1. Yaşlılık ve Yaşlanma	6
1.1.2. Göçmen/Mülteci Kavramları	6
1.1.3. Yerinde Yaşlanma.....	7
1.1.4. Aktif Yaşlanma	8
1.1.5. Yaşlılığa Yönelik Kuramlar.....	9
1.1.5.1. Yaşam Seyri Yaklaşımı	9
1.1.5.2. Modernleşme Teorileri Ekseninde Yaşlanma.....	11
1.1.5.3. Toplumsal Rol Kuramı	11
1.1.5.4.Aktivite Kuramı	12
1.1.5.5.Geri Çekilme Kuramı.....	13
1.1.5.6. Süreklilik Kuramı	13
1.1.5.7. Yaş Tabakalaşması Kuramı	13
1.1.5.8. Alt Kültür Kuramı.....	14
1.1.5.9.Yaşlılığa Yönelik Diğer Kuramlar.....	14
1.2. Yaşlanma ve Mülteci Yaşlılar.....	15
1.2.1.Toplumsal Uyum Sürecinde Yaşlılar.....	15
1.2.2.Toplumsal Değişim ve Yaşlılık	19
1.2.3.Yaşlılığın Toplumsal Görünümleri ve Yaşlılık Çalışmaları	23
1.2.4. Türkiye’ye Göç Eden Suriyelilere Literatürden Bakış	29
1.2.5.Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık ve Mülteci Yaşlılar	31
1.2.6.Yaşlılık, Mekân Aidiyeti ve Yaşlı Mülteciler.....	34
1.2.7.Yerinde Yaşlanma ve Mülteci Yaşlı	35
1.2.8.Sosyal Dışlanma ve Mülteci Yaşlı.....	37
1.2.9. Mülteci Yaşlı ve Kuşak Çatışması.....	39
1.2.10.Gündelik Hayat, Toplumsal Hafıza ve Yaşlı Mülteciler	43
1.2.11.Yaşlı Yoksulluğu ve Mülteci Yaşlı.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	52
2.2. Araştırma Soruları.....	56
2.3.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	57
2.4.Araştırmanın Yöntemi	57
2.5. Araştırma Grubu	58
2.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı	59
2.7. Geçerlik, Güvenirlik ve Verilerin Analizi	59
2.8. Araştırmacı Gözlem ve Saha Notları	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	62
3.2. Göç Öyküsünde Mülteci Yaşlı.....	63
3.2.1. Göçe Direnme	64
3.2.2. Bir Çıkış Yolu Arayışı: Suriye’den Türkiye’ye Göç	67
3.3. Hayatını İdame Ettirme ve Ekonomik Sorunlar	69
3.3.1. Zorunlu Seçim: Emek, Birikim ve Mesleğin Bırakılması	69
3.3.2.Mülteci Yaşlı Bireylerde Çalışma Hayatı ve Bakım Sorunu.....	71
3.4. Kentsel Mekân ve Yerinde Yaşlanamama.....	75
3.4.1. Konya Hakkında Düşünceler ve Konya’da Yaşlanma	75
3.4.2.Toplumsal Hafıza Olarak Yaşam Yeri ve Yerinde Yaşlanma	80
3.5.Toplumsal Uyum ve Sosyo-Kültürel İlişkiler.....	83
3.5.1.Toplumsal Uyum ve Komşuluk İlişkileri	84
3.5.2.Yaşlı Mültecilerde Dil Problemi.....	86
3.5.3. Suriyeli Gençlerde Toplumsal Baskının Ortadan Kalkması.....	90
3.6.Toplumsal Algı ve Toplumsal Katılım Üzerine	93
3.6.1.Yaşçılık ve Ayrımcılık Üzerine	93
3.6.2.Toplumsal Bütünleşmenin Gerçekleşmesi.....	96
Sonuç ve Değerlendirme.....	99
EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	103
EK 2: TABLO 1. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	106
KAYNAKÇA.....	107

GİRİŞ

Göç, toplumun her bir üyesi üzerinde farklı etkileri olan bir yer değiştirme hareketi veya bir yer değiştirmenin çok daha fazlasını ifade eden bir olgudur. Birey veya toplumun bu yer değişim hareketi kimi zaman gönüllü kimi zaman da zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Sebepleri bakımından farklılık gösteren göç; ortaya çıkardığı sonuç ve etkileri bakımından farklılık göstermekte ve birçok alanda önemli rol oynamaktadır. Göç üzerine birçok çalışma yapılmış olup göç eden ve göç edilen toplum üzerine oldukça çalışmalar mevcuttur. Göç; psikoloji, ekonomi ve siyaset perspektifinde ele alınmasının yanı sıra özellikle sosyolojik temelli çalışmaların da trend konuları arasında yer almaktadır. Bir yer değiştirme hareketinden daha fazlası olan göç, etki ve sonuçları bakımından sosyolojik muhayyile ile derin bir mana kazanmaktadır. Sosyolojik muhayyile veya sosyolojik düşünmek, ele alınan konunun derinlemesine incelenmesine ve dolayısıyla ele alınan konunun da tam anlaşılmasına ve çözüme kavuşturulmasına katkı sağlamaktadır. Bu sebeple bu çalışmada sosyolojik düşünmenin geliştirilmesi ve göç olgusunun farklı perspektifte ele alınması hedeflenmiştir.

Göç üzerine yapılan çalışmalar oldukça fazladır. Göç; toplumsal, psikolojik, ekonomik, siyaset, eğitim, kültürel ve dini olmak üzere pek çok açıdan ele alınmıştır. Uzun zamandır ve birçok perspektifte ele alınan göç olgusu halen güncelliğini korumaktadır. Günümüzde küresel olarak en popüler konu ve gündemlerin başında göç konusu gelmektedir. Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı dolayısıyla yaşadığı yerleri terk etmek zorunda kalan milyonlarca insanın göç etmesi, tüm dünyada büyük bir yankı uyandırmıştır. Öyle ki tüm dünya Suriyelilerin göç etmesinden doğacak sonuçlar üzerine odaklanmaya başlamış ve bu duruma yönelik çeşitli politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bu göçün bir sorun olmasının önüne geçilmesi noktasında çeşitli politika ve kararlar alınmıştır.

Dünya, geçmişten günümüze çeşitli göç sahnelerine ve türlerine şahit olmuştur. Geçmişte göç daha çok göç türlerine göre hedef seçilen bir ülkeye ‘gidiş’ olarak gerçekleşmiştir. Ancak son yıllarda gerçekleşen göç türlerine bakıldığında hedef ülkenin belirsiz olduğu, belli olsa da sonucunun muğlak olduğu ‘gidiş’ değil ‘kaçış’

şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Dolayısıyla göç eylemi düşünerek gerçekleşmeyen, canının kurtarılıp geride her şeyin bırakılması ve çözümü çok güç bir eylem halini almıştır (Erbaş, 2019: 14-15). Bu durumun en bariz örneklerinden birisini de Suriye’de yaşanan iç karışıklık sonrası yaşanan göç oluşturmaktadır. Suriye iç karışıklığı sonrasında milyonlarca Suriyeli vatandaş, ülkesini terk edip dünyanın dört bir yanına dağılmasıyla hayatta kalma mücadelesi içerisine girmiştir. Bu göç zorunlu olmasının yanı sıra aynı zamanda belirsizlik ve kaçış halini içerisinde taşımaktadır. Çünkü göç eden milyonlarca insanın arasında çocuklar, yaşlılar, kadınlar, bebekler, hasta insanlar ve engelli bireyler de mevcuttu ve tam olarak nereye gidileceğinin nasıl gidileceğinin de bilinmediği bir belirsizlik hali vardı. Bu anlamda bu göç sürecinde en temel hedef can güvenliğinin sağlanması yönünde gerçekleşmiştir.

Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen hala çözüme kavuşamamış bu göç sorunu tüm dünyanın önemli sorunu ve gündemini oluşturmaktadır. Suriyelilerin göç etmesi sonrası dünyanın birçok ülkesi ve özellikle Avrupa ülkelerinin Suriyeli vatandaşların ülkeye alınması noktasında çekingen ve tedirgin bir tavır sergilemiştir. Bu noktada en büyük sorumluluğu üstlenen ülke ise Türkiye olmuştur. Milyonlarca Suriyeli bireylere ev sahipliği yapan ve yaşanan trajediye kayıtsız kalmayan Türkiye bu muğlak göçün aydınlatıcısı ve kahramanlığını üstlenmiştir. Türkiye, açık kapı politikasıyla milyonlarca insanın hayatlarının kurtulmasını sağlamış ve onlara ev sahipliği yapmıştır. Daha sonra kontrollü geçişler sağlanmış ve göç eden mültecilerin temel ihtiyaçlarına yönelik politikalar yürütmüştür.

Yaşanan göç sonrası farklı bir toplumsal yapıda kendini var etme ve hayatta kalma mücadelesi Suriyeli vatandaşların en büyük gayesi haline gelmiştir. Suriyeli vatandaşlar artık dünyanın dört bir yanındalar ve ‘yabancı’ konumunda bir yaşam mücadelesi vermeye başlamışlardır. Göç eden Suriyeliler ve göç edilen yerlerde yaşayan insanlar noktasında çeşitli endişeler ve kaygılar ortaya çıkmıştır. Bu noktada Suriyeli bireylerin göç ile birlikte ve göç sonrası süreçlerinin kontrol edilmesi ve anlaşılabilirliği açısından çeşitli politika ve araştırmalar yapılmıştır. Sosyolojik araştırmalar Suriye göçünün anlaşılabilirliği ve etkileri noktasında daha çok önem kazanmıştır. Suriye göçü ile birlikte ortaya çıkan sorunlardan çözümüne, gelecek zamanda ortaya çıkabilecek sorunlar veya durumlardan önlenmesine yönelik tedbirlere ve göç eden ve yerli halk açısından toplumun tüm üyelerini kapsayacak derinlemesine

konu ve araştırmalara kadar sosyolojinin temel konuları arasında yer almış ve almaya da devam etmektedir.

Suriyeliler açısından bu trajedik gn etki ve sonuçları bakımında oldukça önemli bir durum teşkil etmektedir. Özellikle kadınlar, yaşlılar ve çocuklar açısından g etmek fiziksel ve psikolojik olarak çok daha güç olmuştur. Yapılan birçok araştırmada da Suriye göçünün özellikle kadın ve çocuklar açısından incelendiği görülmüştür. Bu noktada Suriye iç savaşı sonrasında yaşanan g ile birlikte birçok sosyolojik araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalara bakıldığında gn toplumsal, ekonomik, siyasi, psikolojik ve kültürel olarak birçok açıdan ele alındığı görülmektedir. Bu araştırmalar daha çok gençler, çocuklar, kadınlar ve yerli halk özelinde ele alındığı ilgili literatür taramasında görülmüştür. Fakat söz edilen dezavantajlı grup arasında göç eden yaşlı bireylerin sosyolojik araştırmalarda çok az ve dar kapsamda ele alındığı görülmüştür. Bu anlamda yaşlı bireylerin g öncesi ve sonrası toplum, aile ve çevresel ilişkilerinin sosyolojik boyutta irdelenmesi noktasında bir eksiklik söz konusudur. Bu alışma da bu eksiklikten yola çıkılarak ele alınmıştır. Yaşlı mülteciler konusunda literatürün çok az derecede olması teorik bir zemin oluşturma noktasında da zorluk çekilmesine neden olmuştur.

Yaşlılık, sadece yaşamın son evresi olarak basit bir anlamı ifade etmenin ötesinde bilgelik, tecrübe, deneyim ve kültürel örf ve adetlerin taşınması ve aktarılması rolünü üstlenen önemli bir yaşam evresini de ifade eder. Yaşlılık, toplumsal yaşamdan soyutlanamaz ve toplumsal yaşantının en önemli yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu noktada yaşlılığın sosyolojik açıdan önemi yadsınamaz. Yaşanan Suriye g ile birlikte yaşlı mültecilerin bu süreçten oldukça etkilendiği aşıkardır. Bu anlamda bu araştırma da yaşlı mültecilerin uzun yıllar boyunca yaşamlarını sürdürdükleri yerleri terk etmek zorunda kalmaları ve başta psikolojik, ekonomik ve sağlık olmak üzere birçok açıdan etkileri üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma; göç eden Suriyeli yaşlı mültecilerin sosyalizasyon süreçleri, toplumsal uyum, yerinde yaşlanamama, ekonomik, sağlık vb. sorunları irdelemekte ve ele almaktadır. Gn yaşlı bireyler üzerinden irdelenmesi ve yaşlılıkta g etmenin tezahürü olarak güç ve mülteci yaşlılık bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Bu çalışma, yaşlılık ve göç literatür okumalarından sonra sınırlılıklar, kapsam, yöntem ve yaklaşım olarak daha da belirgin hale gelmiştir. Örneğin, yaşlı bireylerin hangi yaştan itibaren bu araştırmanın kapsamında ele alınacağı noktasında toplumsal farklılıklara, gelişmişlik düzeyi vb. birçok faktörlere göre değişkenlik göstermesinden dolayı sadece 65 yaş üstü bireylerin yanı sıra 50 yaş üzerindeki bireyler de dahil edilmiştir. Yaşlılık göreceli bir kavram olmasının yanı sıra ülkeler bazında ortalama bir yaşlılık yaşı belirlenmektedir. Fakat bu çalışma yaşlılığın bir süreç olarak ele alındığı ve bu araştırma kapsamında da yaşlılık sürecinin ele alınması dolayısıyla ortalama bir yaşlılık yaşı aralığı baz alınmıştır.

Bu araştırmanın örneklemini oluşturan yaşlı mültecilere mülteci denmesinin en temel sebeplerinden birisi; göç eden bireyler arasında göç etmekte en gönülsüz toplumsal gruplardan birisini yaşlı bireylerin oluşturuyor olmasıdır. Yapılan görüşmelerden de anlaşılabacağı üzere yaşlı bireyler göç etmeme konusunda en çok direnen, orada kalanların büyük bir çoğunluğunu ve geri dönen veya dönmek isteyen grubun da yaşlı bireylerin olduğu görülmektedir. Buradan hareketle mülteci tanımının hukuki statüsünden ziyade kavram olarak tanımlanması baz alınarak ‘mülteci yaşlı’ kavramı tercih edilmiştir. Mülteci kavramı içerisinde barındırdığı zorunluluk, baskı, şiddet ve korku manaları ile yaşlı bireylerin göçe direnmelerine ve yaşadıklarına karşılık gelmektedir. Mültecilik bir statü veya hak olarak coğrafi kısıtlamalar, göç politikaları ve farklı koşul ve niteliklere göre belirlenmekte ve verilmektedir. Bu noktada bu araştırmanın örneklemini oluşturan yaşlı mülteciler ve yaşlı mülteci tanımlaması hukuki statüden farklı toplumsal bir gerçeklik olarak Suriyeli yaşlı bireylerin mülteci konumunda ele alınmaktadır.

Bu çalışma yaşlılık ve mülteci olgusundan hareketle Suriyeli yaşlı bireylerin gündelik hayat pratikleri, toplumsal uyum, toplumsal hafıza ve sosyalizasyon süreçleri irdelenecektir. Suriyeli yaşlı bireylerin ifade edilen durumlarında önemli değişiklikler olduğu varsayımından hareketle bu durumların toplumsal gerçeklikle ilişkilendirilerek ortaya konmaya çalışılacaktır. Yaşlı mültecilerin sosyolojik çalışmalarda yeterli düzeyde ele alınmaması ve dolayısıyla yaşanan bu göç sürecinin anlaşılmasının yaşlı mültecilerin yaşamlarına dahil olmakla mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu noktada, bu durum aslında tezin asıl sorunsalını oluşturmaktadır.

Bu çalışma üç bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm iki kısma ayrılmış olup birinci kısımda çalışmanın temel kavramları üzerinden bu çalışmanın kavramlarının tanımıyla konunun anlaşılabilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Konunun temel problemlerinden birisini oluşturan yerinde yaşlanma ve aktif yaşlanma kavramları ele alınmıştır. Yine bu bölümde, bu çalışmada yer alan problemin düşünsel arka planını oluşturan ve birey ve çevresi arasındaki dinamikler (deneyimler, davranışlara, olaylar vb.) üzerine odaklanan *yaşam seyri teorisi* açıklanmıştır. Aynı zamanda bu bölümde yaşlılık ve yaşlanmanın anlaşılabilirliğinin kılınması amacıyla yaşlılık ve yaşlanma kavramları tanıtılmış ve son olarak da yaşlılık ile ilgili kuramlar ele alınmıştır. Birinci bölümün ikinci yarısında ise yaşlılık, mültecilik ve yaşlanma olgu ve kavramları geniş bir perspektifte ele alınmıştır. Öncelikle yaşlılığın genel olarak tasviri, toplumsal görünümü, toplumsal uyum süreci ve toplumsal değişim gibi temel başlıklardan hareketle ilgili literatür eşliğinde uzun uzadıya ele alınmış ve tartışılmıştır. Daha sonrasında Türkiye'ye göç eden Suriyeliler hakkında yapılmış literatür ele alınarak Suriyeli bireylerin sorunları, Suriyeli yaşlı mültecilerle ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Bu noktada göç eden Suriyeli bireyler ve özellikle de yaşlı bireyler açısından mekân aidiyeti, yerinde yaşlanma, sosyal dışlanma ve yoksulluk olguları detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

İkinci bölümde araştırmanın metodolojisine yer verilmiştir. Bu bölümde mülteci ve göçmen kavramları arasındaki fark ele alınmış, konunun örneklemini oluşturan yaşlı bireylere mülteci nitelendirmesinin anlaşılabilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Sonrasında araştırmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı, sınırlılıkları ve yöntemi hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Bu çalışmada neden amaçlı örneklemin seçildiği gerekçeli şekilde belirtilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise araştırmanın bulguları ortaya konmuş ve Konya'da yaşayan Suriyeli yaşlı mülteciler bağlamındaki problematik, görüşme verileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Öncelikle Suriye'deki savaş başlangıcından Türkiye'ye göç etmelerine kadar geçen göç tecrübelerini ve hikayeleri ele alınmaktadır. Daha sonra ekonomik sorunlar, dil problemi, kentsel mekân, toplumsal uyum ve sosyo-kültürel ilişkiler gibi sorunlar üzerinden gündelik hayat pratiklerinde toplumsal hafıza ve yerinde yaşlanamama sorunlarından bahsedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Araştırmanın Temel Kavramları ve Yaşlılığa Yönelik Kuramlar

1.1.1. Yaşlılık ve Yaşlanma

Yaşlılık ve yaşlanma kavramları gündelik hayat içerisinde sıkça kullanılan ve birbiriyle karıştırılan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılık Dünya Sağlık Örgütü'nce kronolojik olarak 60 veya 65 yaş üstü olarak tanımlansa da (Akt: Salur, 2018: 9) biyolojik, psikolojik, bilişsel ve sosyal bileşenler ekseninde değerlendirildiğinde çok daha karmaşık bir kavram ve tanım ortaya çıkmaktadır. Yaşlılık bir evre olarak toplum veya kişiler bazında fiziksel, psikolojik ve sosyal kayıpların yaşandığı zor bir süreç veya sağlıklı ve huzurlu sürdürülen bir dönem olarak ortaya çıkabilmektedir (Salur, 2018:9).

Yaşlılık olgusu toplumdan topluma tanım itibariyle değişebilmekte ve yaşanılan dönem olarak da değişebilmektedir. Bunun yanı sıra yaşlanma olgusu kültürel olarak algılanmakta ve örneğin günümüzde 50 yaşındaki birey orta yaşlı olarak değerlendirilmektedir (Arpacı, 2016:7-9). Göreceli bir kavram ve olgu olarak yaşlanma ve yaşlılık günümüzde özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar açısından bir sorun haline dönüşmemesinin yolları üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Çünkü günümüzde yaşlılık olgusu hızla artmakta ve bütün devletler ekseninde dikkate değer hale gelmiştir.

1.1.2. Göçmen/Mülteci Kavramları

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu halen günümüzde de güncelliğini korumakta olan sosyal bir olgudur. İnsanlar gerek gönüllü gerekse zorunlu olarak yaşadıkları yerleri terk etmekte ve gittikleri yerlerde hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Bu göç olgusu ile beraber bireylere kimi zaman yeni bir vatandaşlık hakkı tanınmakta kimi zaman göçmen, mülteci, sığınmacı vb. yeni sıfatlar edinmektedirler.

Uluslararası ölçekte bir tanımı bulunmamakla birlikte göçmen terimi: bireylerin maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek adına başka ülkeye göç eden kişiler olarak tanımlanmakta ve Birleşmiş Milletler de sebepleri fark etmeksizin kendi

ülkesinden başka bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden kişileri göçmen olarak tanımlamaktadır (IOM, 2013: 37). Bir yer değiştirme hareketi olarak göç olgusu bireylerin kendi ülkelerindeki hak ve kimliklerinden sıyrılmasına ve iskân edilen yerin politikalarına göre yeni bir göçmen kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Göçmen kişiler genel olarak kendi istekleri doğrultusunda ekonomik temelli ve sosyal koşullardan hoşnutsuzluk sebeplerinden dolayı göç etmektedirler. Yasal veya yasa dışı yollarla göçmen olunabilmekte fakat göçmenler mültecilik statüsünden yararlanamamaktadırlar (Koyuncu, 2014: 25).

Mülteci ve göçmen kavramları birbirinden ayrılmakta ve 1951 yılında Cenevre’de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’de mülteci kavramı tanımlanmaktadır. Sözleşmeye göre: *“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs”* mülteci olarak tanımlanmıştır (TBMM, Mültecilerin Hukukuna Dair Sözleşme). Göçmen tanımındaki sosyal koşullar ve ekonomik gerekçelerden farklı olarak mülteci bireylerde baskı, şiddet ve korku nedenleri ile yasal yollardan bir taleptir. Kendi yaşadıkları yerleri koruyamama, savaş, afet, kıtlık vb. nedenlerle bırakmak ve göç etmek zorunda kalan vatandaşlar mülteci olarak nitelendirilir. Fakat bir statü veya hak olarak mültecilik, ülkelerce farklı koşul ve niteliklerle verilmektedir. Bu hukuki tanım ve kavramsal anlam farklılıkları dünyanın çoğu ülkesinde geçerli olmakla birlikte hukuki tanımda çeşitli coğrafi kısıtlamalar ve göç politikaları geliştirilerek uygulanmaktadır.

1.1.3. Yerde Yaşlanma

Yaşlılık ve yaşlanma toplumsal bir olgudur ve toplumdan topluma değişiklikler gösterebilmektedir. Bu yargı daha çok günümüz modern dünyasında karşılık bulmaktadır. Çünkü refah seviyesi, sağlık alanındaki gelişmeler, aile yapılarındaki değişimler vb. değişiklikler nedeniyle yaşlı nüfus sayısında ciddi artışlar meydana gelmektedir. Yaşlı nüfus sayısındaki artış ile beraber yaşlılar açısından bir takım

sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar yalnızlık, dışlanma, bakım, sağlık, barınma, psikolojik, ekonomik vb. sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlılık kültürel birikim ve tecrübelerle ulaşılmış bir evredir. Bu tecrübe ve birikim, bir aidiyetlik sonucu ortaya çıkar ve genel olarak bu aidiyetlik yaşanılan yere olmaktadır. Yaşlılık sürecinde mekân ve aidiyetlik ilişkisi önemli bir yere sahip olmaktadır. Yaşlı bireyler aile, çevre ve anılarının bulunduğu mekânlara bir aidiyetlik hisseder ve yaşlılık sürecini de bu mekânlarda geçirmek isterler. Bu nedenle yaşlıların mekân tercihleri göz önünde tutulması gereken bir husustur. Yerinde yaşlanma kavramı yaşlıların mekân tercihlerinde ve yaşlılık sürecinin yaşanabilir bir süreç olarak görülmesinde ciddi önem kazanmaktadır.

Yerinde yaşlanmada belirleyici olarak konutlar önemli olmakla birlikte, yerleşim yeri (mahalle) ve burada yaşayan insanlar (komşular) da önemli bir etkiye sahiptirler. Ayrıca yaşam memnuniyeti ve yaşlıların yaşadıkları fiziki ve sosyal çevre şartları arasında sıkı bir ilişki vardır (Akt. Kurtkapan, 2018, 45). Özellikle günümüz küreselleşen dünyasında yerinde yaşlanma olgusu giderek azalmakta ve yaşlı bakımı genel olarak kurumsal olarak sağlanmaktadır. Yerinde yaşlanma, göç sürecinde önemli bir etken halini almaktadır. Göç eden yaşlılar farklı bir mekânda yaşlılık sürecini gerçekleştirmek zorunda kalmaktadır. Yaşanılan mekân ve sosyal çevreden uzak kalan yaşlılar açısından yerinde yaşlanma önemli bir yere sahiptir.

1.1.4. Aktif Yaşlanma

Yaşlılık, genel olarak insanların algısında pasif, bakıma muhtaç, sosyal ilişkilerden uzak, sağlık sorunları olan, mutsuz, yalnız vb. bir takım olumsuz düşüncelerin olduğu bir evre olarak nitelendirilmektedir. Nitekim bu türden ön yargılar yaşlıların bu durumu benimsemelerine ve hayatlarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. İnsanların yaşlılık ile ilgili yeterli bir bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanan bu türden ön yargılar ve *gerontofobi* olarak tanımlanan ölüm ve yaşlılık korkusu yaşlılığın olumsuz ve istenmeyen bir durum olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Gerontofobi genel olarak yaşlanmaktan korkmak ve toplumun yaşlanma ve yaşlılığı kabul etmemesidir (Tunçay, 2020: 4). Fakat bu düşüncelerin aksine yaşlılık döneminde de sosyal ilişkilerin devam ettiği, aktivite ve etkinliklerin düzenlendiği, öğrenmenin ve üretimin sürdürüldüğü bir dönem olarak aktif bir şekilde değerlendirmek mümkündür. Özellikle günümüzde kadınların iş

hayatına dâhil olması, aile yapısındaki değişimler, ekonomik nedenler ve yaşlı bakım sorunu gibi değişimler yaşlılık döneminin verimli ve aktif olarak gerçekleştirilmesi gerekliliğini doğurmuştur.

Yaşlıların sosyal tatmin düzeyleri ile doğrudan ilişkili olan aktif yaşlanma yaşlı bireylerde işe yarama ve mutluluk hissiyatının oluşmasına neden olmaktadır. Kendisi ve sosyal çevresi için anlamlı ve faydalı bazı faaliyetlerde bulunan yaşlı bireyler açısından bu aktiviteler yaşlı bireylere psikolojik doyum sağlamaktadır. Bu durum aktivite kuramında da belirtildiği gibi yaşam doyumunu ve üretim arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Yaşlı bireylerin özellikle gönüllülük faaliyetleri ve sosyal aktivitelere katılması yaşlılarda ruhsal doyum sağlamaktadır (Kurtkapan, 2019a: 216-221). Yaşlı bireylerin karşılaştığı yalnızlık, ekonomik sorunlar, aile ilişkilerin zayıflaması, bakım sorunu ve psikolojik sorunlar pasif bir yaşlılık süreci geçirilmesine neden olmakta tatminsiz bir yaşlılık süreci geçirmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla yaşlılık sürecine yönelik olumsuz düşünce ve ön yargılardan ziyade aktif bir yaşlılık sürecinin üzerinde durmak hem yaşlılar açısından hem de toplumsal fayda sağlama açısından daha doğru bir karar olacaktır.

1.1.5. Yaşlılığa Yönelik Kuramlar

Yaşlılıkla ilgili biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kuramlar bulunmaktadır. Yaşlılığın temel sorunları üzerinde duran ve toplumsal uyum süreci üzerine odaklanan kuramlar, genellikle sosyoloji ve psikoloji kökenlidir. Biyolojik kuramlar yaşlılığın biyolojik özelliklerine odaklanmakta; yaşlılıkta meydana gelen organizmaya ait değişiklikleri kıstas alarak açıklama yapmaktadırlar (Şentürk, 2018:111). Psikolojik ve sosyolojik kuramlar ise yaşlıların davranışlarını ve geçirdikleri süreci ele almaktadır (Kalaycı, 2015: 20).

1.1.5.1. Yaşam Seyri Yaklaşımı

Toplumsal yapı içerisinde insanlar doğumdan ölüme kadar farklı tecrübe ve deneyime sahip olurlar. Çoğu zaman insanların aynı evrelerden geçtiği söylenebilir (eğitim, iş evlilik, kariyer gibi), fakat her insan bu aynı evrelerden farklı çıkarım, tecrübe ve deneyim yaşamaktadır. Yaşam seyri teorisi insanlar ve çevresi arasında dinamik bir değişim ve etkileşim olduğundan söz eder. Slota ve Martin, birey ve çevresi arasındaki ilişkiyi anlamak için yerleşim (coğrafi ve tarihi özellikler), sosyal

bağlar, kişisel kontrol ve zamanlama olmak üzere dört yapının gerekli olduğunu belirtmektedirler (Akt. Osunluk, 2004). Birey ve çevre arasındaki etkileşimin anlamlandırılması yaşanan yerin tarihi, kültürel ve toplumsal yapısının anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu özelliklerin anlaşılması aynı zamanda toplumsal yapıda gerçekleşen sosyal ilişkiler ve bireysel görüş ve tecrübelerle bir zamanlama veya bir süreç ekseninde derinlemesine incelenmesini gerektirmektedir. Bu anlamda yaşam seyri yaklaşımı doğumdan ölüme kadar yaşanan tecrübe ve deneyimlerin birey ve çevre üzerinden değişim ve etkileşim olgularını açıklamaya çalışır. İnsanların yaşam boyunca edindikleri bilgi, tecrübe durum ve olaylar yaşam seyri yaklaşımının temelini oluşturur. Buna göre bireyler bireysel, ailesel ve tarihsel deneyimler ile bir değişim ve etkileşim süreci içerisine girer. Hareven'e göre yaşam seyri teorisi bireylerin tarihsel süreç içerisinde yaşadığı yaşam geçişlerinin zamanlanması, bireysel ve aile üyelerinin yaşam geçişlerinin uyumu ve tarihsel süreç içerisinde yaşanan olayların etkilerini (Akt. Çinkılıç, 2018: 30) ele alarak bireylerin ve çevresinin değişim ve etkileşime yükledikleri anlamı açıklamaya çalışır.

Yaşam seyri teorisi yaşlılık ve yaşlanma sürecindeki değişimlerden hareketle yaşlanma sürecinde yaşanan değişimlerin bireysel kararların yanı sıra aynı zamanda tarihsel ve toplumsal faktörlerin de insani gelişimi ve davranışları etkilediğini belirtir. Yaşam seyri yaklaşımı kuşak olgusunun toplumsal yapıda belirleyici rol oynadığını belirterek yaşam seyrinde kuşaklararası farklılık olduğunu, olanaklara erişim ve insani gelişimi etkilediği vurgulanmaktadır (Şentürk ve Altan, 2015: 25). Arun'un da belirttiği gibi kuşak olgusunu açıklarken yaşlılık olgusunun tek tipleştirilerek anlatılması ve algılanması doğru değildir. Her yaş için olduğu gibi yaşlılık süreci de kendi içerisinde çeşitlilik ve farklılıklar içerir. Çocukluk ve yetişkinlik döneminde yaşanan bütün olay ve olgular yaşlılık dönemine tesir etmekte ve herkes için farklı deneyim ve tecrübe sunmaktadır. Yaşam seyri yaklaşımı olanaklara erişim, deneyim ve tecrübelerin göz önünde bulundurulması gerektiğini fakat yaşlanma ve yaşlılığın basit bir kronolojik yaş üzerinden sınırlandırılmasının yaşlılığın dinamik, heterojen ve ilişkisel yapısının anlaşılmasını engellediğini belirtir (Arun, 2019: 83-84). Yaşlılık olgusu her bireyin farklı yaşam tarzı ve standartlara sahip olduğunun bilincinde bir araştırmanın gerekliliğini vurgular. Yaşlılığa farklı perspektiflerden bakmayı öngören yaşam seyri yaklaşımı, yaşlılığa yönelik kalıplaşmış olumsuz algıların değişmesini ve yaşlılık sürecini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Yaşlılık Arun'un da belirttiği gibi

yaşam boyu süren pratik ve deneyimlerden bağımsız bir süreç değildir. Yaşlıların statü ve rolünün cinsiyet, eğitim seviyesi, ekonomik durumu ve etnisite gibi durumlar tarafından belirlendiğinin dikkate alınması, ötekileştirmenin önüne geçilmesi ve yaşlılığa çok yönlü perspektif bakış açısının geliştirilmesini sağlayacaktır (Tokatlı, 2019: 69).

1.1.5.2. Modernleşme Teorileri Ekseninde Yaşlanma

Modernleşme kuramı yaşlılık sürecini toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve dönüşümler üzerinden açıklar. Teknolojik gelişim, ekonomik gelişimler, yaşam kalitesinin artması, kentleşme ve birçok değişimi içerisinde barındıran modernleşme, yaşlılık süreci için gelişme ve ilerlemeden ziyade bir değer kaybından söz eder. Kalınkara'ya göre geleneksel toplumdaki yaşlının yüksek konumu değişmiş ve bunalımlı, huzursuz ve üretilmeyen bir dönem olarak tasvir edilmeye başlanmıştır. Modernleşme kuramına göre tarım kültürlerindeki toprak sahipliğinden kaynaklı olarak yaşlının elinde bulunan güç; sanayileşme, kentleşme ve sosyal hareketlilik gibi modernleşme süreçleriyle yaşlılığın rol ve statüsü değer kaybetmiştir (Kalınkara, 2016: 34-35). Morgan ve Kunkel'e göre sanayileşme ve çocuk merkezli eğitim gibi ekonomik temelli toplumsal değişimler yaşlıların bilge kişiliğini, deneyim ve tecrübelerini toplumsal açıdan değersizleştirir (Akt. Baran, 2004: 49-50). Bu nedenle modernleşme kuramı yaşlılığın anlamını ve toplumsal ilişkiler içerisindeki konumunu değiştirdiği belirtilmektedir (Şentürk ve Altan, 2015: 19). Fakat modernleşme ve yaşlılığın statüsü arasındaki ters ilişki eleştirilmiştir. Yaşlılığın statüsüne ilişki ilkel, antik ve modern dönem karşılaştırması her zaman gerçekliği yansıtmamaktadır. Modernleşme kuramında yaşlıların olumsuz karakteristik özellikleri üzerinde durulsa da bu durum gerçeklikle tam olarak örtüşmemektedir (Baran, 2004: 50).

1.1.5.3. Toplumsal Rol Kuramı

Rol kuramı bireylerin yaşlanma sürecine nasıl uyum sağladıkları üzerinde durur. İnsanlar bazı dönemlerde kimlik kazandıran ve kendisini tanımlayan rollerden bazılarını kaybetmesi (iş kaybı, emeklilik, dulluk vb.) sonraki yaşantısını da belirleyebilmektedir (Şentürk ve Altan, 2015: 20). Sosyalleşme süreciyle bireyler kendisinden önce hazırlanan rol ve görevleri uygulayarak topluma katılım hazırlığı yapar. Hooyman ve Kiyak'a göre toplum tarafından belirlenen ve hazırlanan yaş normları, rol ve davranış kalıplarını bireyler öğrenir ve toplumsal yaşantıda buna göre

davranış sergilerler (Akt. Şentürk, 2018: 131-132). Yaşlılık sürecinde iş kaybı ile birlikte farklı uğraşlar edinilerek yeni roller kazanılabilir fakat sağlık sorunları, ekonomik zorluklar ve psikolojik sorunlar gibi faktörler rol kaybına sebep olmaktadır (Şentürk ve Altan, 2015: 21). Kalıncara'ya göre rol kuramı bakımından yaşlıların yaşadığı güçlükler yaşlılara ilişkin rol normlarındaki yetersizliklerden kaynaklanmaktadır. Ona göre “*yaşlı bireylerin benlik tasarımı ve benlik saygılarında meydana gelen zararlar, anlamsızlık duygusu, psiko-sosyal bozukluklar rol normları tarafından ortaya çıkarılmaktadır*” (Kalıncara, 2016:38-39). Yaşlılık süreciyle birlikte rollerin değişimi olağan bir durum olmasının yanı sıra olumsuz yaşlılık algısı yaşlılık sürecini de olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Roller yaşa göre değişir fakat toplum tarafından önceden belirlenen roller çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle toplumsal uyum ve yaşlılık sürecinin sağlıklı geçirilmesi için toplumsal farkındalığın oluşturulması gerekmektedir.

1.1.5.4.Aktivite Kuramı

Aktivite kuramı geri çekilme kuramının tersi olarak ortaya çıkan bir kuramdır. Havighurst tarafından ortaya çıkartılan aktivite kuramı yaşlılık sürecinde yaşanan kayıplar edinilen kazançlar ile denge sağlandığını savunur. Buna göre yaşlılık sürecinde *başarının Nirvana'sı* olarak tasvir edilen orta yaştaki etkinlikler ve davranışlar korunursa normal ve başarılı bir yaşlılık süreci mümkün olmaktadır (Şentürk, 2018: 123-125). Yaşlılık sürecinde kaybedilen rollerin yerine yeni roller edinilmesi gerektiğini savunan aktivite kuramına göre başarılı yaşlanma doğrudan aktif yaşlanma ile ilişkilidir. Yaşlı bireylerin aktifleştirilmesi adına çeşitli sosyal politikalar uygulanmakta fakat biyolojik sınırlılıklar nedeniyle ileri yaşlılar açısından gönüllü aktiviteler pek mümkün olamamaktadır (Şentürk ve Altan, 2015: 21-22). Buna ek olarak Moody'e göre aktif bir yaşlılık sürecinin önündeki bir başka engel de son yıllardaki ilerlemelere rağmen toplum tarafından yaşlı bireylerin sosyal katılımı engellenmesidir. Yaşlılık sürecinde erkeklerden çok kadınların evlenmesinin çok zor olması bu duruma örnek olarak verilebilir. Bunun ciddi bir sorun olarak ele alınması yaşlıların yaşamlarını daha onurlu bir şekilde geçirmelerini sağlayacaktır (Akt. Baran, 2004: 47-48).

1.1.5.5. Geri Çekilme Kuramı

Geri çekilme kuramı, iş hayatının sona ermesi ve emeklilik ile başlayan rol ve aktivitelerden geri çekilmenin kaçınılmaz olduğunu ileri sürer (Şentürk ve Altan, 2015: 22). Yaşlılık sürecinde fiziksel, psikolojik ve toplumsal açıdan bir geri çekilme söz konusudur ve yaşlı bireylerde fiziksel etkinlikler azalırken toplumsal bir uzaklaşma yaşanır, etkileşim azalır ve kendi iç dünyalarına çekilirler (Kalınkara, 2016: 31). Geri çekilme kuramı yaşlanan birey ve toplumun karşılıklı birbirinden geri çekildiği ve bunun her iki taraf için yararlı olduğunu belirtir. Modernleşme kuramıyla ilişkili olan geri çekilme kuramına göre modern dönemde yaşlı bireylerin statü kaybı yaşaması geri çekilmesine sebep olur (Baran, 2004: 48-49). Cumming ve Henry'ye göre bu geri çekilme toplumsal nedenlerden değil yaşlıların kendilerinin istediği bir durumdur (Tufan, 2016: 149). Geri çekilme kuramı her yaşlı bireyin için geçerli olmamakla birlikte bazı yaşlı bireyler açısından bir dinlenme dönemi olarak da değerlendirilmektedir (Şentürk, 2018:122-123).

1.1.5.6. Süreklilik Kuramı

R.C. Atchley tarafından geliştirilen bu kurama göre, yaşam doyumunun temeli başarılı yaşlanmadır ve gençlik ve olgunluk dönemlerinde edinilen kişilik özellikleri yaşlılık sürecinde de devam eder. Yaşlı bireyler başarılı yaşlanma için genel normlar değil kendi standartlarına uyum alternatiflere yönelmeleri gerekmektedir (Kalınkara, 2016: 37). Kurama göre meslek hayatında başkalarına bağımlılık söz konusuysa toplumdan geri çekilmeye sebep olur. Eğer bireyler meslek hayatında bağımsız ise yaşlılık sürecinde etkinliklere daha çok ilgi gösterilir (Tufan, 2016: 144). Bu anlamda yaşlılık sürecinde başarılı yaşlanma için bireysel stratejiler ön plana çıkmaktadır.

1.1.5.7. Yaş Tabakalaşması Kuramı

Yaş tabakalaşması kuramı zaman ve grupların yaşlanma üzerindeki etkisinden hareketle toplumun genç, orta yaşlı, genç yaşlı ve ileri yaşlı olarak tabakalara ayrıldığını belirtir (Şentürk ve Altan, 2015:24). Riley tarafından geliştirilen bu kurama göre yaşlıların özellik, beklenti, tutum ve algıları dönemsel olarak farklılık içerir. Riley'e göre belli yaş gruplarına mensup bireyler toplumsal yapıda meydana gelen olay ve değişimlere aynı yaşta maruz kalmaları onları ortak özelliklerde birleştirir (Kurtkapan, 2020: 49). Yaş tabakalaşması kuramında roller yaşa göre sınıflandırılır ve

rollerin dağıtımı evrensel bir ölçüte göre yapılır. Bu da yaş ayrımları eşitsizliklerine ve yaşlılık sürecinde yaşlı bireylerin kendi statü ve konumunu belirlemesine ve engel olur(Şentürk, 2018: 145).

1.1.5.8. Alt Kültür Kuramı

Rose tarafından geliştirilen “Yaşlılık alt kültürü” kavramı, yaşlı bireylerin kendi benzerleriyle etkileşim ve diyalogun artması, geri kalanlarla ise ilişkilerini sınırlandırması olarak tasvir edilir. Kurama göre yaşlıların kendi aralarında kurduğu bağ ve başkalarıyla sınırlı etkileşimi, farklı bir yaşam tarzı ve alt kültürün ortaya çıkmasını sağlar (Şentürk, 2018: 164-165). Yaşlılık süreci ile ortaya çıkan fiziksel sınırlılıklar ve rol kayıpları yaşlı bireylerin gündelik hayattan kopmalarına ve dışlanmalara maruz kaldığı belirtilmekte fakat kuramın sadece yaşlılığı temel alması ve toplumu bir arada tutan faktörlerin (din, dil vb.) göz ardı edilmesi nedeniyle eleştirilmiştir (Şentürk ve Altan, 2015: 28). “*Yaşlanma evrenseldir, ama biyolojik, ruhsal ve sosyal yönleriyle kesinlikle birbirine benzer bir fenomen değildir*” (Akt. Tufan, 2016: 154).

1.1.5.9. Yaşlılığa Yönelik Diğer Kuramlar

Politik ekonomi kuramı ekonomi ve kamu politikalarının örgütlenmesini ele alarak eşitsiz gelir dağılımından söz eder. Kurama göre toplumsal sınıf, yaşlı bireylerin konumunu ve yaşam tatminini belirlemede en önemli ve belirleyici faktördür. Eşitsiz iktisadi koşulların olduğu yerde zengin daha zengin, fakirler daha fakir kalmaktadır. Gelir adaletsizliğinin yaşlılar arasında daha çok yaygın olduğunu belirten kuramda bu sorunların giderilmesi için siyasal politikaların değişimi ve iktidarın daha fazla kaynak tahsis etmesi gerektiği belirtilmiştir (Şentürk ve Altan, 2015: 26).

Sosyal fenomenoloji kuramı yaşlı bireylerin gündelik hayat içerisinde toplumsal yaşantıya atfettikleri anlam üzerinde odaklanmaktadır. Kuram, yaşlı bireylerin yaşlılık sürecinden nasıl etkilendikleri, yaşlılığın bireyler üzerinde nasıl bir etki bıraktığı ve “basmakalıp” yaşlılık algısının insanlar üzerinde nasıl hüküm sürdüğünü ifade eder (Tufan, 2016:154).

Feminist kuram toplumsal yapıda yaşlılığın cinsiyet ekseninde de değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Kuram ataerkilliğin sorgulanması, kadınların erkeklerden daha uzun yaşaması ve yaşlı kadınların fazla sayıda olmasının üzerinde

durulması gerektiğini belirtir. Kadın ve erkek yaşının arasındaki yaşam kalitesi farklılığı sosyo kültürel bir durumdur. Toplumun kaynaklarına erişim konusunda yaşlanıncaya kadar bir cinsiyet ayrımı vardır ve yaşlanınca bu durum azalmaktadır (Şentürk, 2018: 161). Toplumda meydana gelen sınıflandırma ve cinsiyete göre ayırım yapıldığına dikkat çeken feminist kuram, yaşlılık sürecinde erkek egemenliğinin azaldığı belirtilmektedir. Yaşam kalitesinin yaşlanıncaya kadar önemli olması, yaşlı ve kadın için yaşam kalitesinin sosyo-kültürel yapıya göre belirlenmesi, yaşlılığın cinsiyet eşitsizliği ekseninde ilerlediğini göstermektedir (Yuvakgil, 2020: 118). Genel olarak feminist kuram yaşlı kadınların yaşadığı temel sorunlara odaklanmış ve toplumsal yapıda cinsiyet eşitsizliğin yaşlılık sürecinde de devam ettiğini ileri sürer.

Alışveriş kuramı ise karşılıklılık ilkesi temelinde toplumsal davranışları açıklar. Kuram genel olarak kişilerin çıkarları, faydaları, deneyim ve güçleri ekseninde davranışlar sergilediğini belirtir. Buna göre yaşlı bireyler geçmiş yaşantılarından farklı olanaklara sahip olmakla birlikte yine geçmiş yaşantılarından farklı bir şeyler elde etme amacı vardır ve bu da yaşlı bireylerin gündelik yaşam tercih ve tarzını belirlemektedir. Fakat bu durum karşılıklılık ilkesince her iki taraf için fayda ve yarar ekseninde gerçekleşir (Şentürk, 2018: 156-157). Yani yaşlı bireylerin yaşlılık sürecindeki tercihleri ellerinde bulunan kaynak ve hedefleri ile ilişkilidir ve karşılıklı alışveriş gerçekleşir. Yaşlı bireyler yetişkinlere değerli kazançlar sunması durumunda kendilerine yönelik olumsuz nitelendirmelerinin de olmayacağı belirtilir (Yuvakgil, 2020: 116).

1.2. Yaşlanma ve Mülteci Yaşlılar

1.2.1. Toplumsal Uyum Sürecinde Yaşlılar

İnsanlar, bebeklik ve çocukluk evrelerinden başlayarak gençlik, yetişkinlik gibi “yaşam döngüsü”nden sonra yaşlılık evresine ulaşmaktadır. Bu evreye geçiş ile birlikte ve yetişkinlik döneminde başlayan kazanç(büyüme) ve kayıpların(gerileme) birbirini dengelemesi yerini duraklama ve gerileme dönemine bırakmaktadır. Bu dönem yaşlılık dönemidir ve bakıma muhtaç bir duruma gelindiği ve ekonomik ve sosyal yönden kayıpların yaşandığı bir dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu evreye geçiş ile birlikte bireyler kendilerini kazanç ve kayıplar ekseninde bulur ve bir değerlendirme yapılarak toplumsal yaşantıda kendine yer edinmeye çalışırlar (Şentürk, 2018:11-16). Bu da her yaşta olduğu gibi sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır.

Toplumsal uyum sadece yaşlılar için değil toplumun diğer bütün üyeleri için geçerliliği olan bir sorundur. Toplumsal yaşantıda bireyler toplumun normlarına, değerlerine ve toplumsal gelişim ve değişimlerine göre hareket eder. Toplumsal değişime uyum bireylerin yaşından ziyade kişiliğiyle alakalı olan bir durumdur (Akt: Öztop ve Akkurt, 2016: 44). Yaşlılık sürecinde de toplumsal değişime uyum çoğu zaman bir sorun olmakta ve yaşlıların yaşam boyu edindiği olumlu veya olumsuz tecrübelerle göre uyum süreci gerçekleşmektedir. Aile içi ve akraba ile ilişkiler, emeklilik, eş veya arkadaşlarının vefatı, yalnızlık, sosyal ve kültürel değişim, mekânsal ve ekonomik sorunlar gibi etmenler yaşlı bireylerin toplumsal uyum sürecinde önemli ölçüde etkili olmaktadır. Yaşlılık sürecinde yaşlı bireyler psikolojik ve fiziksel olarak toplumun diğer üyeleri ile uyum sorunu yaşar ve bu noktada kendilerini sosyal hayattan izole etmelerine neden olmaktadır.

Yaşlılık sosyolojisi kuramlarından olan yaşamdan geri çekilme, aktivite ve modernleşme kuramları genel olarak yaşlılıkta toplumsal uyum konusu üzerine odaklanmaktadır. Bu kuramlardan modernleşme kuramı toplumsal değişim ve beraberinde yaşlıların kayıpları ile sonuçlanan uyumsuzluk hali ele alınmaktadır. Modernleşme kuramına göre yaşlılar modernleşme ile beraber statü kaybı, geri kalmışlık, aile içi ilişkiler, bakım ve yalnızlık gibi birtakım sorunlar yaşamaktadırlar (Akt.: Kurtkapan, 2019b: 30). Modernleşme kuramının yanı sıra kişiliğe göre de değişen yaşlılık ve yaşlılık süreci toplumsal yaşantıda farklı şekillerde tezahür etmektedir. Yaşlı bireyler sosyal statü ve rol kaybı, gündelik hayat içerisindeki rutin eylemlerini yerine getirememe, yakın çevredeki ölümler, ekonomik zorluklar ve sağlık problemleri gibi yaşlılık sürecinde görülen birtakım değişiklikler ile beraber psikolojik yaşlanma süreci içerisine girmektedir.

Yaşlı bireylerin psikolojisini olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerden birisi de emeklilik dönemidir. Emeklilik dönemine kimi bireyler olumlu tutum sergilemekte kimisi de inzivaya çekilmek ve işsiz kalmak gibi olumsuz olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle emekli olmak yaşlı bireyler açısından kendisini yetersiz ve işe yaramaz olarak görmesine neden olabilmektedir (Kalaycı, 2015: 16). Psikolojik yaşlanma, yaşanan bu gibi değişiklikler ile beraber yaşlı bireylerin kendisini eksik ve işe yaramaz olarak nitelendirdiği olumsuz düşüncelere kapılmaz. Bu düşünceler toplumsal uyumu iyice güçleştirmektedir. Aynı zamanda yaşlı bireyler

toplumsal uyum sürecine dâhil olmaktan ziyade kendilerini daha da soyutlamakta ve psikolojik yaşlanma sürecine dâhil olmaktadır.

Yaşlılık döneminde sosyal statü ve rollerdeki kayıplar ile birlikte çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. Çalışma yaşamının sona ermesi ile birlikte aile içi ilişkiler ve roller değişmekte ve eski sosyal prestij ve saygınlığın değişmesi gibi bir takım sosyal uyum sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar ile birlikte yaşlı bireyler geleneksel toplumdaki bilge kişi ve tecrübe sahibi kimliğini kaybedip modern dönemde bakıma muhtaç kişiler olarak nitelendirilmeye başlanmıştır (Bayrak, 2018: 1). Yaşlılığın değişen statü ve rolleri yaşlıların yaşlılık algısını biçimlendirmekte ve dolayısıyla toplumsal uyum sürecini de güçleştirmektedir. Yaşlılık sürecinde bireyler toplumsal uyum sürecine aktif kimlikleriyle katılmak isterler. Aktif yaşlılık, yaşlı bireylerin kendisini işe yaramaz, güçsüz, yalnız ve bakıma muhtaç gibi sıfatlardan kurtulma olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal bir algı olarak yaşlı bireylerin yalnız ve bakıma muhtaç kişiler olarak nitelendirilmesi aktif bir yaşlılık sürecine engel teşkil etmektedir. Yaşlılık sürecine yönelik olumsuz algılar yaşlı bireylerin toplumsal uyumu, yaşlanma süreçleri ve yaşının kendisiyle ilgili algısına ters etkiye neden olmaktadır (Bayrak, 2018: 37). Yaşlılar açısından yaşlılık sürecinin sağlıklı ve aktif bir şekilde geçirilmesi için olumsuz algı ve diktelerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Fakat yaşlılık fiziksel ve ruhsal güçlerinin tamamen yok olduğu bir dönem olarak nitelendirilmektedir (Yıldız, 2013: 50). Dolayısıyla toplumsal düzlemde yaşlılık aslında dönem olarak da bir olumsuz algı oluşturmaktadır. Bu anlamda yaşlılık sürecinin olumsuz algılardan kurtulması ve aktif bir şekilde geçirilmesi için sosyal destek ve yaşlı bireylerin topluma yönelik uyum çabaları önem kazanmaktadır.

Toplumda sosyalizasyon süreci doğumdan başlayıp ölüme kadar devam eder ve dolayısıyla yaşlılık dönemi de sosyalizasyon döneminin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Yaşlı bireyler doğal olarak demografik, ekonomi, statü ve rol etmenlerinde geçirdiği değişikliklerle beraber sosyalizasyon sürecine tabi tutulmaktadır. Yaşlı bireyler yeni olarak karşılaştığı durumlar ile birlikte sosyalizasyon sürecine dâhil olmakta ve bu da toplumsal uyum, yaşam algısında, özgüven gelişiminde ve sosyal yeterliliğin güçlenmesinde etkili olmaktadır (Kalaycı, 2015: 18). Yaşlı bireylerin sosyalizasyon süreçleri toplumun diğer bireyelerine göre daha zordur. Yaşlı bireyler edinilen bilgi ve tecrübeler ile beraber toplumun diğer üyelerinden ayrılmaktadır. Bu noktada toplumun yaşlı bireyler gibi davranmasını beklemek veya

yaşlı bireylerin toplumun diğer üyeleri gibi hayatlarını sürdürmelerini beklemek uyum sorununu daha da güçleştirmektedir.

Yaşlılık sürecinde özellikle erkeklerin yaşlılık süreci ile birlikte ve emeklilik sonrası bir uyum problemi içerisine girdiklerini söyleyebiliriz. Genel olarak erkekler kadınlara göre daha çok ekonomik kaynağa sahipken kadınların sosyal ilişkileri daha fazladır. Sosyal çevre edinmede kadınlar yine daha fazla başarılı olmakta ve erkekler kadınlara göre yeni arkadaşlıklar kurmada daha çok güçlük çekmektedirler (Yıldız, 2013: 19). Erkekler genç yaştan dışarı ve çalışma hayatıyla aktif bir role sahip olmakta ve bu da emeklilik ve yaşlılık ile birlikte ortaya çıkan çalışma yaşamından ayrılma sürecine hemen uyum sağlayamamaktadırlar. Kadın ise genel olarak ev yaşamı ile iç içe yaşam sürmekte veya ev yaşantısına alışkın olmaktadır. Dolayısıyla kadınlar yaşlılık sürecine adapte olma konusunda erkeklere göre daha az sorun yaşamaktadır (Bayrak, 2018: 40). Fakat küreselleşen günümüz çağında değişen kadın ve erkek rolleri ve kadınların iş hayatında daha aktif olmaya başlaması ile beraber yaşlılık süreci de etkilenmektedir. Modern zamanda kadınlar ev yaşamı ile bütünleşen kimliğinden sıyrılmakta ve çalışma hayatında aktif bir rol oynamaktadır ve bu da emeklilik ve yaşlılık sürecine geçişte aslında erkekler gibi kadınlar da güçlük çekmeye başlamaktadır.

Yaşlılık süreci istenmeyen bir durum olarak algılanması özellikle günümüz toplumunda daha popülerdir. Yaşlılık ile savaşılan bir dönem içerisinde olduğumuz aşikârdır. Özellikle kadınlar tarafından istenmeyen bir durum olarak ortaya çıkan yaşlılık, kozmetik ürünler ve tıbbi müdahaleler ile engellenmeye veya ertelenmeye çalışılmaktadır. Yaşlılığa karşı olumsuz algılar her geçen gün artmakta ve yaşlılık kabullenilmeyen bir durumdur artık. Bu nedenle yaşlılık sürecine uyum bir sorun olarak ortaya çıkmakta ve daha da güç hale gelmektedir.

Toplumsal uyum süreci özellikle yaşlı bireyler açısından oldukça zor bir süreçtir. Yaşam boyu edinilen bilgi, tecrübe ve kültürel birikim, değişime uyum ağlama noktasında engel teşkil etmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre yaşlı bireyler genel olarak hayatlarından memnun değildir. Memnun olmama sebepleri arasında ise fiziksel, psikoloji, sosyal ve kültürel nedenlerin yanı sıra yaşlılık rolüne ve statüsüne uyum sağlayamama olduğu belirtilmektedir. Uyum probleminin ortadan kalkması ve yaşam memnuniyetinin artması aktif ve üretken olmak ile doğru orantılıdır (Kalaycı, 2015: 385-386). Yaşlı bireyler toplumsal yapı içerisinde var olduğunu kanıtlamak ister

ve buna yönelik tutum ve davranış sergiler. Fakat toplumun buna karşılık vermesi her zaman mümkün olmamaktadır. Yaşlı birey aktif olduğunu göstermek isteyebilir fakat toplumsal baskının varlığının da farkındadır ve bu nedenle aktif bir yaşlılık her zaman mümkün olamamaktadır. *Etkinlik teorisinin* de en çok eleştirildiği nokta da her toplumda özellikle gelenekselci toplumlarda aktif yaşlı kavramı olumsuz bir durum olarak algılanmaktadır ve dolayısıyla aktif yaşlılık kavramını pratiğe geçirmek tam anlamıyla mümkün olmamaktadır. Türkiye özelinde de yaşlı bireylerin gençler gibi davranması ve yaşaması hoş bakılmayan bir durumdur (Üçok, 2018:18-19). Toplumsal rollerin yaş ve cinsiyet ekseninde değişmesi yaşlı bireylerin aktif yaşlanma kavramına göre hayatlarını sürdürmelerini güçleştirmektedir. Toplumsal uyum süreci bireylerin davranış şekillerine göre de değişmektedir. Devamlılık teorisinde belirtildiği gibi *“Yaşlı bireyler, yitirdikleri sosyal rollerin yerine yeni roller kazanma eğilimindedir ve böylece sosyal çevreye uyum sağlamaktadırlar”* (Akülkü, 2015: 24). Fakat yaşlı bireylerin toplumsal uyum sürecinde davranış ve rollerini kendilerinin belirlemesi güçleşmekte ve bu da yaşlı bireylerde yalnızlık, işe yaramazlık hissi ve çatışmalar gibi olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Yaşlı bireyler toplumsal yaşantı içerisinde davranış ve rollerini gerçekleştirmekte ve bu nedenle aktif bir yaşlılık süreci toplumsal baskı, ekonomik zorluklar, eş veya akrabaların vefatı gibi bazı nedenler yüzünden her zaman mümkün olmamaktadır. Yine de toplumsal uyum sürecinde önemli bir etkiye sahip olan aktif yaşlılık özellikle yetişkinlik döneminde yaşlılık sürecine hazırlık yapılması halinde mümkün olabilmekte ve bireylerin uyum sağlamasında önemli katkısı olmaktadır.

1.2.2. Toplumsal Değişim ve Yaşlılık

Toplumsal yapı dinamik bir olgudur ve sürekli değişim içerisindedir. İnsanlar birbirlerinden farklıdırlar ve birbirlerini etkilerler. Dolayısıyla toplum kendi içerisinde sürekli etkileşim halindedir. Toplumsal değerler, kültürel yapılar, alışkanlıklar, ihtiyaçlar, kurumlar ve tüketim gibi her şey toplumsal olgudur ve her toplum için farklılık arz eder. İlkel toplumdan sanayi toplumuna, modernleşmeden post modernliğe ve küreselleşme gibi sürekli değişen bir toplumsal yapı vardır. Değişim her toplum için kaçınılmazdır ve bu insanlar tarafından gerçekleştirilir. Bu anlamda değişime uyum sağlamak toplumsal uyum için şarttır.

Toplumsal değişim makro düzeydeki bir değişim etrafında toplanmaktadır ve toplumsal değişim sosyal yapı içerisinde gerçekleşir. Toplumsal değişim ilerleme, gerileme ve gelişme yönünde olabilir. Toplumsal değişime yönelik teorik yaklaşımların da genel olarak bu üç yön ekseninde olduğunu söyleyebiliriz. Klasik ve çağdaş sosyolojide toplumsal değişim farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu süreçlerin toplumsal değişmeyi ele alış biçimleri Sunar'ın makalesinde (Sunar, 2016) detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Klasik sosyolojide özellikle Comte, Marx, Weber, Durkheim ve Spencer toplumsal değişimi açıklamada önemli katkılar sunmuşlardır. Comte'a göre toplumsal değişim organizmacı bir yapı ile açıklanabilir: İnsanlığın gelişimi insan gelişimindeki çocukluk, ergenlik ve olgunluk çağı gibi üç aşamalı bir tarihsel anlatım içerir. Üç hal kanunundaki aşamaların her biri (teolojik, metafizik ve pozitif) farklı toplum biçimlerini yansıtmakta ve her biri bir sonraki aşamayı hazırlamaktadır. Karl Marx toplumsal alanı alt yapı ve üst yapı olarak ikiye ayırır. Alt yapıda üretim biçimleri üst yapıda din, aile, hukuk gibi kurumlar yer alır. Ona göre alt yapı üst yapıyı belirler, tarihsel değişimler alt yapıda gerçekleşir ve üst yapıdaki değişimler alt yapının yansımalarıdır. Marx'a göre toplumsal değişmenin temel dinamiği sınıf çatışmasıdır. Spencer ise iş bölümü ve uzmanlaşma çerçevesinde toplumsal değişmeyi iş bölümü ve evrim anlayışını harmanlayarak açıklamaktadır. Ona göre toplumlar daha az karmaşık olandan daha karmaşık olana doğru ilerlemekte ve heterojenleşmektedir. Durkheim iş bölümü ve uzmanlaşma gerektirmeyen mekanik dayanışmadan uzmanlık ve iş bölümüne dayalı organik dayanışmaya doğru bir değişim meydana geldiğini söyler. Weber ise değişimi akılcılaşma çerçevesinde ele almaktadır. Weber öngörülebilir ve formel akılcı modern topluma doğru gerçekleşen bir değişimden bahseder. Çağdaş sosyolojide ise toplumun işleyişi probleminden hareketle toplumsal değişimi *tarihsel döngü yaklaşımları, yapısal işlevci denge teorileri, çatışma kuramları, yeni evrimcilik, modernleşme kuramları, sanayi sonrası toplum kuramları, post-modern toplum kuramları ve küreselleşme kuramları* gibi yaklaşımlar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Genel olarak teorik yaklaşımlar toplumsal ilerleme ve gelişme ekseninde bir toplumsal değişim meydana geldiğini ve ekonomik temelli bir değişim söz konusu olduğu belirtilmektedir.

Toplumsal değişim bütüncül bir ilerleme veya gelişme kaydetmesi gerekmektedir. Yani değişim toplumun tamamına sirayet etmesi gerekmektedir. Çünkü toplumsal değişim uyum gerektirir ve toplumsal değişime ayak

uyduramayanlar toplumdan soyutlanır. Toplumsal değişim kuşaklar olgusunu ve kuşaklar arası farklılıkları daha da belirginleştirir. Özellikle yaşlı ve gençler arasında sıkça karşılaşılan kuşaklar arası çatışma ve farklılık toplumsal değişimden kaynaklanmaktadır. Zaten toplumsal yapı sürekli bir değişim hali içerisinde. Değişim olmadan toplumsal ilerleme olmayacaktır ve bu değişim artan teknolojik gelişme ve ilerlemelerle daha da hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu durum daha çok kuşaklar arasındaki ayrışmanın gittikçe çok daha belirginleşmeye başlamasıyla açıklanabilir. Daha çok yaşlı ve genç olgusu üzerinden yapılan bu kuşak karşılaştırması toplumsal değişim olgusunu da açıklamaktadır. Kuşaklar arası farklılık özellikle sosyal ilişkilerin değişimiyle paralellik gösterir. Bütün bireyler farklı şekillerde sosyalleşme süreçlerini devam ettirir ve yaşa bağlı olarak çevresindeki kişilerle sosyal ilişkileri farklılaşır (Canatan, 2016: 154).

Toplumsal değişim en çok yaşlılık süreci üzerinde etkili olmaktadır. Yaşlanma ile beraber bireyler yeni olana alışmak ve kabullenmek konusunda oldukça zorluk çekerler. Yaşlı bireyler bu anlamda toplumsal değişimin ve kuşaklar arası farklılığın belirginleştiği bir döneme tekabül eder. Yaşlılık bir birikim ve tecrübe dönemidir ve yeni olanın içselleştirilmesi hiç de kolay değildir. Teknolojik gelişmelere ayak uyduramamak veya aktif olarak kullanmamak değişim hızını yakalayamamaktan kaynaklanır. Toplumsal değişim sosyal yapıdaki bu tür farklılıklar yoluyla da görülebilmektedir.

Toplumsal değişim ile birlikte toplumsal yaşantılar, ekonomi, siyaset, bilim, kültürel yapı, toplumsal algı ve zihniyet de değişime uğrar. Daha önce kesin olarak reddedilen bir şey şu an normal olarak karşılanabilmektedir. Buna birden fazla örnek verilebilir. Yaşlılık algısı da toplumsal değişimin en iyi örneklerinden birini oluşturmaktadır. Sıkça dile getirilen yaşlılığın önceden bilge kişi niteliği yerini bakıma muhtaç kişiler olarak görülmesi yaşlılık algısının değişimini gösterir.

Modernleşme ve sanayileşme döneminden itibaren kırdan kentlere göçün artmasıyla beraber kent ve kırsal yapıda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Kentlerde artan nüfus ile beraber yeni istihdam yöntemleri geliştirilmiş ve aynı zamanda toplumsal yaşantı ve tarzlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Aile ve ekonomik yapının değişimiyle beraber kent artık heterojen bir yapıya ve bireyselleşmenin ön planda olduğu bir yaşam tarzına dönüşmüştür. Kırsal yaşantıdaki değer ve kültürel yapının yavaş yavaş yok olması, kadınların çalışma hayatına katılması ve çekirdek aile

yapısının benimsenmesi, konut tiplerinin yaşlı bireyler için uygun olmaması, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması gibi bir takım toplumsal değişimler meydana gelmiştir. Toplumsal değişim daha çok gelişmekte olan ülkelerde yaşanmaktadır ve yaşlılık algısı bakımından daha farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde geleneksel yaşam ve modern yaşam iç içe gelişmekte ve bu da birbirinden farklı yaşlılık algısını ortaya çıkarmaktadır (Şentürk, 2018: 75-80). Demografik dönüşüm ile birlikte yaşlı nüfusun hızla artmasıyla beraber yaşlılık üzerinde daha çok durulmaya başlanmış ve çeşitli sosyal politikalarla bir sorun halini alması engellenmeye çalışılmıştır. Artan yaşlı nüfus ve küresel yaşantı yaşlılık algısında değişikliğe sebep olmuştur. Yaşlılık algısındaki değişiklikler daha çok gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar açısından daha önemli bir konu halini almıştır.

Toplumsal değişim ve toplumsal yaşlanma tüm dünyayı ilgilendiren önemli bir konudur. Toplumsal yaşlanmanın etkilerini kıtalar üzerinden açıklamaya çalışan Powell dünyadaki dört farklı ana bölge üzerinden hareket etmektedir. Kuzey ve Güney Amerika'da yaşlı nüfus hızla artmakta ve aynı zamanda hızla yaşlanmaktadır. Bu bölgede emeklilik gittikçe daha da sorun hale gelmekte ve özel emeklilik birikimleri desteklenmektedir. Asya kıtası yaşlı nüfusun en hızlı arttığı kıta olması ve doğum oranlarındaki hızlı düşüş bazı Asya ülkelerinin 'süper-yaşlı toplum'a dönüşmesine neden olacağı tahmin edilmektedir. Avrupa kıtasındaki yaşlı nüfus oranının dünyaya kıyasla yüzde 60 daha fazla arttığı görülmekte ve Avrupa ülkelerinde genel olarak yaşlılık döneminde bireylerin ekonomik sorunlarının kendi stratejik yöntemleri ile aşması gerektiğini söylemektedir. Yaşlı bakımı Avrupa ülkelerinde ailelerin sorumluluğundan çok kurumsal düzeyde sağlanmaktadır. Son olarak Afrika kıtasında aile yapısı halen önemini koruyor fakat geçmişten beri süre gelen sağlık ve ekonomik sorunlar ile mücadele içerisinde. Dünya yaşlı nüfusunun çoğu (355 milyon) bu kıtada ve en fakir ülkelerinde yaşamaktadır. Bu durum milli gelir ve yaşam standardının çok düşük olmasına yol açmaktadır (Powell, 2011:135-150). Tüm dünyada artan yaşlı nüfus oranları toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yapıda önemli değişikliğe de neden olmaktadır. Kentleşme, modernleşme, küreselleşme veya başka sebepler bu toplumsal değişim gerçeğini değiştiremez. Yaşlılık olgusu her dönemde olduğu gibi toplumsal değişimden etkilenmesi kaçınılmazdır.

1.2.3.Yaşlılığın Toplumsal Görünümleri ve Yaşlılık Çalışmaları

Toplumsal değişim ile birlikte birçok kurum ve yapıların değişimini de beraberinde getirmiştir. Bunun en önemli örneği aile kurumunda meydana gelen değişimden söz edilebilir. Aile yapısı ilkel, tarım, sanayileşme, modernleşme ve post-modern dönemler ile birlikte sürekli bir değişim hali içerisinde olmuştur. Toplumsal yapıda meydana gelen çeşitli olay ve olgular aile kurumunu şekillendirmiş ve dönemsel farklılıklara göre aile algısı değişmiştir. Söz gelimi aile yapısındaki en önemli değişiklikler geniş aile yerine çekirdek ailenin benimsenmesi ve kadınların sosyal hayattaki değişen konumu şeklinde olmuştur. Toplumsal yapıda meydana gelen bu değişimler teknolojik ilerlemeler, sağlık alanındaki gelişmeler, yaşam kalitesi ve standartlarının artması gibi birçok faktör ile birçok alanda da söz konusu değişim ve dönüşümler gerçekleşmiştir.

Tüm dünyada demografik alanda bir değişim ve dönüşüm söz konusudur. Bu değişim ve dönüşüm küresel çapta doğum oranlarının azalması ve yaşlı nüfusun artması şeklinde tezahür etmektedir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar açısından bu demografik değişim ülkelerin geleceği noktasında tedirginlik yaratmaktadır. Bu anlamda özellikle yaşlılık olgusu ve doğum oranlarının azalması gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere üzerinde daha fazla durulmaya başlanan konular arasındadır.

Yaşlılık, yaşanan toplumsal yapı ve dönemsel farklılıklara göre anlam taşır. Yaşlanma geçmişten günümüze toplumsal yapılarda farklı şekillerde algılanmış ve sanayileşme, kentleşme, modernleşme, teknolojik ilerlemeler, toplumsal hareketler, aile yapısındaki değişimler ve küresel gelişmeler ile birlikte bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Toplumsal yapıda gerçekleşen değişimler yaşlılığa karşı toplumsal algının da değişimine yol açmıştır. Nüfusun hızla yaşlanması, yaşlıların üretken olmamaları, sağlık sorunları, ekonomik sorunlar, aile ve akrabalarının yetersiz sosyal destekleri özellikle gençlerin yaşlılara karşı ayrımcı tutum ve algının oluşmasına neden olmaktadır (Kurtkapan, 2019a: 222). Sosyal yapıda yaşlılara karşı bu tür olumsuz algılar, yaşlılığa ilişkin ayrımcılık, dışlanma ve ötekileştirme sorununa yol açar. Yaşlılık toplumsal bir gerçeklik olmasının yanı sıra her yaş grubu için olduğu gibi yaşlılığın da kendine özgü bir manası vardır. Yaşlılık istenmeyen değil bilgi, birikim ve deneyimin yüksek olduğu ve bu nedenle yaşanılması gereken toplumsal bir süreci ifade eder.

Yaşlılık, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde olduğu gibi kendine has karakteristik özellikler taşır. Fizyolojik bir süreç olarak ele alınan yaşlılık olgusu biyolojik, psikolojik ve sosyal değişkenlerden etkilenen bir yaşam evresidir (Türkan ve Sezer, 2017: 38). Dolayısıyla yaşlılık sürecinin başarılı ve sağlıklı bir şekilde geçirilmesi olumsuz faktörlerin azaltılarak yaşam kalitesinin artırılması ile gerçekleşecektir. Bowling'e göre yaşam kalitesi objektif ve sübjektif faktörlere göre belirlenir. Bowling'e göre objektif faktörler eğitim durumu, gelir durumu, iş durumu, sağlık koşulları, çevre şartları ve konut durumu iken bireyin psikolojik durumu, inançları, sosyal çevre ilişki ve algıları ise sübjektif faktörlerdir (Akt. Kalaycı ve Özkul, 2018: 98). Objektif ve sübjektif faktörlere göre belirlenen yaşam kalitesi yaşlılık sürecinde oldukça önemlidir. Yaşlılık sürecinde başarılı yaşlanma ve yaşam kalitesinin artması özellikle aile ilişkilerinin güçlü olması ve sosyal çevre desteğinin fazla olması ile ilişkili olmaktadır (Baran, 2008: 93). Fakat yaşlılığın toplumsal yapıda bakıma muhtaç, iş göremeyen, hasta, gerici ve bu tür kalıplaşmış olumsuz algılar olarak nitelendirilmesi yaşı bireylerin dışlanma, yalnızlık ve içine kapanma gibi sorunlara yol açar. Toplumsal yapıda meydana gelen bu olumsuz önyargılar yaşı bireylerin yaşam kalitesini ve başarılı yaşlanmalarını olumsuz etkiler.

Demografik dönüşüm ile birlikte tüm dünyada yaşlanma süreciyle birlikte yaşı bireylerin sağlık, ekonomik ve toplumsal sorunlarından gündelik yaşantısına kadar tüm boyutları ile alınmaya başlanmıştır. Tüm dünyada yaşı nüfusun artması özellikle yaşı bireylerin sosyal yaşantılarına etki etmektedir. Kurtkapan'a göre toplumsal yapıda yaşlıların görünümünü;

- Yaşı kadın nüfusunun fazla olmasına bağlı olarak yaşlılığın kadınlaşması,
- Aile yapısındaki değişime bağlı olarak yaşlılar arasında tek başına yaşamanın artması,
- Sağlık ve teknolojik gelişmelere paralel olarak yaşam süresinin uzaması ve orta yaşı artması,
- İleri yaşı bağlı olarak yaşı bağımlılık oranının artması ve
- Kronik hastalıkların ve yoksulluğun artması şeklinde sıralamak mümkündür (Kurtkapan, 2019b: 34-41).

Yaşlılık, yaşadığımız dönem içerisinde ve bundan sonraki dönemler açısından önemi ve oranı artmakta olan bir yaşam evresidir. Yaşlılık olgusunun tüm dünya

lkeleri için çeşitli faktörlerle birlikte farklı şekillerde algılanmakta ve üzerinde önemle durulan bir olgu halini almıştır. Yaşlılık olgusunun incelenmesinin önemi son zamanlarda artış göstermekle birlikte, Türkiye’de ve dünyada yaşlılıkla ilgili çok fazla araştırmalar yapılmış ve yaşlılık olgusu çeşitli alanlarda irdelenmiştir. Yapılan araştırmalar genel olarak yaşlı bireylerin yaşadığı toplumsal, psikolojik, sağlık ve ekonomik sorunlar başta olmak üzere birçok farklı kategorilerde yaşlılığın görünümleri ele alınmıştır.

Yaşlılıkla ilgili literatür incelendiğinde ne çıkan başlıklarından ilki yaşlılık ve yaşam doyumunu arasındaki ilişki üzerinde yapılan çalışmalar olduğu grlmştir. Yaşlılık sürecinde yaşlı bireylerin görüşleri üzerinden yaşam doyumlarının hangi etkenlere göre değişiklik gösterdiği bu alanda yapılan çalışmalar özelinde değinilmiş ve irdelenmiştir. Örneğin; yaşlı bireylerde yaşam doyumunu ve kalitesinin, sosyal, psikolojik ve fiziksel evre üzerinden etkisini ele alan bir araştırmada Antalya Muratpaşa ilçesinde yaşayan yaşlı bireyler örneklem grubu olarak seçilmiştir (Pamuk, 2017). Çalışma Antalya şehir merkezinde ikamet eden 65 yaş şt bireyler üzerinde 204 kişi ile yapılmıştır. ve yaşam kalitesinin, çevrenin farklı boyutlarınca nasıl karakterize ettiği incelenmiştir. Araştırmanın önemli bulgularından birisi mevcut problemleri nedeniyle yürüme ve sosyal katılım açısından sorun yaşayan bireylerin, örneğin engelli veya yardımcı alet kullanan bireylerin de şehir içi katılım gösteriyor oluşudur. Kadınların komşuluk ilişkilerinin ve yaşadıkları mahallelerine ilişkin duygusal bağlarının hassas olmasının yanı sıra aynı zamanda erkeklere göre kişisel güvenlik boyutu puanlarının düşük olması araştırmanın bir diğer önemli bulgusudur. Yapılan bu çalışmaya göre fiziksel koşullara ulaşılabilirliğinin önemi yadsınamaz, fakat bireylerin yaşadıkları mahalle ve mekânlara olan aidiyetliklerinin veya uyumun da ulaşılabilir olması yaşam kalitesi için önemli bir unsurdur.

Yaşlılık alışmaları yaşam doyumunu ve kalitesi üzerinden yaşlı bireylerin yaşadığı sorunlar ve yaşam kalitesi ve doyumunu etkileyen faktörler üzerinde yoğunlaştığı grlmştir. Huzur evinde 20 kişiyle yapılan bir çalışmada Devlet huzurevlerinde kalan yaşlılarla vakıf huzurevlerinde kalan yaşlılar arasında bazı değişkenler açısından anlamlı bir fark olup olmadığını inceleyen bir çalışmada da huzur evi olanaklarını yeterli bulan yaşlı bireylerin yetersiz bulan yaşlı bireylere göre yaşam doyumunun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (ok, 2018). Yine bir başka araştırmada yaşlı bireylerin kendilerini yaşlı olarak kabul edip bu durumda rahatsız

olan yaşı bireylerin toplumsal katılım ve yaşam doyumunun az olduğu ifade edilmektedir. Yaşı bireylerin yaşlılıkta gelecek beklentisi içerisinde olması umutsuzluk ve ölüm duygularının önüne geçilmesi de sağlanır (Sever, 2018). Yaşlılık sürecinde yaşam kalitesi ve yaşam doyumu kavramları önemli yere sahip olmaktadır. Özellikle kentleşme ve modernleşme ile birlikte yaşlılık olgusunun önemi daha çok artmıştır. Yapılan bir araştırmada da yaşlılığın sosyolojik tahayyülü üzerinden aile yapısındaki değişimle birlikte yaşlılığın görünümüleri incelenmiştir (Bayrak, 2018). Modernleşme ile birlikte yaşlılık algısı da değişmiş hem üretim hem de tüketim alanında da büyük bir öneme sahip konumda olmuşlardır. Yine araştırmanın sonuçlarına göre geniş ailelerde yaşı bireylerin çocukları, gelinleri ve torunları ile birlikte bir hayatı paylaşmakta ve kendisine ait rol ve statüleri yerine getirirken, çekirdek ailelerde olduğu gibi yalnızlık durumuyla pek karşılaşmadıkları belirtilmiştir. Yaşı bireylerin rol ve statülerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Bir dönüm noktası olarak yaşlılıkta emeklilik, modernleşme ile birlikte hem risk hem de istenilen bir durum teşkil etmektedir. Dolayısıyla emeklilik dönemi yaşı bireylerin hayatlarını önemli ölçüde etkilediği belirtilmiştir. Son olarak araştırmada “yaşlılığın kadınlaşması” üzerine değinilmiş ve yaşı kadın nüfusunun artmasıyla birlikte yaşlılığın kadınlaşması gerçeği ortaya konulmuştur.

Yaşlılık çalışmaları özellikle yaşı bireylerin yaşadığı sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlar etrafında şekillenmiştir. Yaşlılığın ele alındığı kitap çalışmalarına bakıldığında Kalinkara, yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan sağlık sorunları ve yaşı sağlığın korunması, yaşı istismarı ve ihmalinin toplumsal görünümüleri ve önlenmesine yönelik öneriler, yaşlılık sürecinde izolasyon, yaşı yoksulluğu, yaşam kalitesi ve yaşlılık politikaları konularıyla yaşlılık ile ilgili temel sorunlar üzerinde önemli sorun ve çözümlere değinmiştir (Kalinkara, 2016). Kurtkapan da yeni kentleşme sürecinin yaşı bireyler üzerindeki etkisi ve yerel yönetimlerin bu değişimlere yönelik hayata geçirdiği uygulamalar ve sorumluluklar üzerinde odaklanmıştır (Kurtkapan, 2018). Yaşı bireylerin gündelik hayat pratikleri noktasında özellikle kentleşme ile birlikte yaşlılığın bu süreçten oldukça etkilendiği aşıkardır. Şentürk ve Ceylan İstanbul’da yaşayan yaşı bireylerin yaşadığı temel sorunlar, Yaşam doyumu ve kentsel sorunlar üzerinde odaklanmıştır (Şentürk ve Ceylan, 2015).

Yaşı bireylerin yaşadığı sorunlar ve literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında yaşı yoksulluğu kavramı ve sorunu üzerinde durulduğu görülmüştür.

Yaşlı bireyler özellikle emeklilik süreciyle birlikte iş yaşamından çeşitli etkenlerle ayrılmakta ve ekonomik geliri yönünden ciddi bir kayıp yaşamaktadırlar. Yaşlılık sürecinde azalan gelir ve ortaya çıkan sağlık, ekonomik ve bakım gibi sorunlar yaşlılık sürecini olumsuz etkilemektedir. Temel ihtiyaçların karşılanamaması durumu olarak yoksulluk da yaşlı bireylerin yaşadığı en temel sorunlardan birisidir. Bu anlamda yaşlılık çalışmaları da yaşlılıkta yoksulluk konusunu ele aldığı görülmektedir. Yaşlı nüfusun karşılaştığı en büyük sorunlardan birisi de çalışma hayatının sona ermesiyle birlikte azalan gelir ve buna bağlı olarak gerçekleşen yoksulluktur (Ak, 2017: 197). Yoksulluğun çeşitleri olmakla birlikte özellikle yaşlılıkta yoksulluk olgusu, sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Türkan ve Sezer makalelerinde sosyal dışlanma ve ayrımcılığın yaşlı yoksulluğu ile ilişkisini ele almışlardır. Çalışmada sosyal dışlanmanın yaşlı bireylerin toplumsal bütünleşmesinden yoksunluğunu ifade ettiği belirtilmiştir. Ayrımcılık ise yoksulluğa, yoksulluğun da ayrımcılığın temel nedenleri arasında olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda dezavantajlı gruplar ve özelde yaşlı bireyler ayrımcılık ve yoksulluk ile sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar (Türkan ve Sezer, 2017: 43-44). Yaşlılık sürecinde özellikle yaşlı bireylerin ekonomik gelirlerinin azalması, çalışamama durumu, bakım, psikolojik ve sağlık sorunları gibi temel nedenler ile ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Yapılan literatür taraması sonucu yaşlı yoksulluğunun halen yeterli düzeyde araştırılmadığı ve çalışmaların az olduğu görülmüştür.

Yaşlılık çalışmaları genel olarak yaşlı bakım ve sağlık sorunları, yaşlı istismarı ve ihmali, kuşaklararası ilişkiler, sosyal dışlanma ve ayrımcılık, yoksulluk, yaşlılık ve mekân ilişkileri, yerinde yaşlanma ve sosyal politika ve hizmet gibi konularda olduğu görülmüştür. Fakat yapılan sosyal bilimler alanında yapılan çalışma ve konuların literatürün doygunluğu ve çözüm arayışı için yeterli olduğu söylenemez. Örneğin yaşlı istismarı ve ihmali, yerinde yaşlanma, mekân olgusu ve kuşaklararası ilişkiler konularıyla alakalı çalışmaların sayısı oldukça azdır. Arun Türkiye’de yapılan yaşlılık çalışmalarının en temel sorunlardan birisinin yaşlılığın bir sorun ile bağdaştırılarak ele alınması olarak ifade etmiştir. Arun, yaşam evreleri olan çocukluk, gençlik ve yetişkinlik gibi yaşlılığın da kendine has karakteristik özellikleri olduğunu ve yaşlılığın çeşitli olumsuz nitelendirmeler, karşılaştırmalar ve değerlendirmelerle anlaşılamayacağını ifade etmiştir (Arun, 2017: 2). Bu tür kalıp yargı bakış açısıyla ele alınan çalışmalar Arun’un da belirttiği gibi sorunludur. Yaşlılığın bir sorun olarak ele

alınması çalışmaların en başından sorunlu olarak doğmasına ve yanlış bakış açısına yol açarak doğru ve tutarlı sonuçların çıkmasını engellemektedir. Bu nedenle yapılan incelemelerde de bazı çalışmaların yaşlılığın bir sorun olarak ele alınıp yaşlı bireylerin yaşadığı sorunlar veya gündelik hayat pratiklerinin anlaşılmasına çalışıldığı görülmüştür. Yaşlılık olgusunun tam olarak anlaşılmemesi ve çözüm üretilmemesinin en önemli sorunlarından birisi de bu tür yöntem ve yanlış teknikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılık olgusu kendi içerisinde farklılıklar ve özellikler içeren ve bu şekilde anlamlandırılması ve değerlendirilmesi gereken geniş bir perspektif bakış açısını gerektiren toplumsal bir olgudur.

Tüm dünyada artan yaşlı nüfus ile birlikte yaşlılık sürecinin daha işlevli, daha başarılı, daha aktif ve daha yüksek kaliteli yaşam biçimine dönüştürme üzerinde odaklanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda yaşlılık çalışmaları yaşlı bireylerin yaşadıkları sorunlar, gündelik yaşam biçimi ve toplumsal ilişkiler üzerinden yaşlılık sürecinin başarılı, kaliteli ve aktif geçirilmesine katkı sağlamaktadır. Yaşlılık çalışmalarında genel olarak mekân aidiyeti ve yerinde yaşlanma, ekonomi ve yoksulluk sorunu, sağlık sorunları, aile ve sosyal çevre ilişkileri, statü ve rollerin değişimi, toplumsal uyum, kuşaklararası ilişkiler, sosyal dışlanma ve ayrımcılık konuları ele alınmıştır. Yaşlılık çalışmalarının yaşlılar ve yaşlı sorunları üzerinde kronolojik yaş olarak çalışılması dar bir alana işaret etmektedir. Arun'un da belirttiği gibi kronolojik olarak ele alınan yaşlılık çalışmalarının sadece belirli yaş grubuna (65 yaş üstü) hitap etmesi, genel ve kapsayıcı bir araştırma olmaktan çıkmasına neden olur. Ayrıca Türkiye'de yaşlanma ve yaşlılık bir sorun olarak ele alınmakta ve tek tip yaşlılıktan bahsedilmektedir (Arun, 2017: 1-2). Bu türdeş ve sorunlu toplumsal grup niteliyesi ile hareket etmek yaşlanma olgusunun yanlış ve eksik anlaşılmasına neden olur. Yaşlılık çalışmalarının toplumdan soyutlayarak ele aldığı yaşlılık ve yaşlanma, toplumsal yapıda yaşlanmanın belirli bir yaştan ibaret olduğuna ve bu da eksik bir açıklamaya sebep olmaktadır. Yaşlanma, bireylerin sadece yaşlarıyla ilişkilendirilemeyecek ve hatta toplumdan soyutlanamayacak kadar toplumla bütünleşik bir evredir. Yaşlanma bütün bireylerin yaşantısında etkin rol oynayan bir olgu ve toplumsal bir gerçekliktir.

1.2.4. Türkiye'ye Göç Eden Suriyelilere Literatürden Bakış

Göç olgusu her dönemde farklı şekillerde tezahür etmekte ve dolayısıyla yaşanan zaman dilimi ve koşulların ekonomik, siyasi ve kültürel koşulları göç biçimi ve yönünde belirleyici rol oynamaktadır. Göç olgusu toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve dönüşümler ile ortaya çıkar ve her göç olgusu farklı özelliklere sahiptir (İnce, 2019: 2581). İnsanlar çeşitli sebeplerle kendi yaşadıkları yerleri terk eder ve göç sürecine dâhil olurlar. Göç olgusu günümüz dünyasında çok hızlı ve kontrol altına alınması güç haline gelen bir olgu konumundadır. Gerek yasal gerek yasa dışı birçok yolla savaş açlık, kıtlık, eğitim, ekonomik, siyasi ve kültürel birçok sebeplerle insanlar farklı yerlere göç etmektedir.

2011 yılında meydana gelen Suriye'deki iç savaş milyonlarca Suriyeli vatandaşın ülkelerinden göç etmesine sebep olmuştur. Bu göç dalgası başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeyi etkilemiştir. Zorunlu nedenlerle gerçekleşen bu göç süreci özellikle batı ülkelerinde paniğe neden olmuş ve önemli bir tehdit unsuru sayılarak sınır kapılarını kapatmalarına neden olmuştur. Suriye'den gerçekleşen bu göç olgusu şüphesiz en fazla Türkiye'yi etkilemiş ve milyonlarca Suriyeli vatandaşa Türkiye ev sahipliği yapmıştır. Türkiye'de Aralık 2020 raporlarına göre geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli nüfus sayısı 3 milyon 639 bin 572 kişidir (Mülteciler Derneği, 2020). Çok sayıda çocuk, kadın ve yaşlıların da aralarında bulunduğu Suriyeli vatandaşlar Türkiye'de yaşamlarını idame ettirmeye başlamıştır.

Suriyeli vatandaşlar ve Türk halkı açısından entegre sorunu başta olmak üzere birçok problem bu göç süreciyle birlikte ortaya çıkmıştır. Göç olgusu sadece göç edilen kentleri etkileyen bir yer değiştirme hareketinden öte toplumsal değişim, farklı sosyo-kültürel ve dini grupların karşılıklı etkileşimini de içerisinde barındıran sosyolojik bir olgudur (Arman Karasu, 2018: 36-37). Göç olgusu göç eden ve göç edilen toplumun karşılıklı etkileşimi ile ortaya farklı toplumsal etkilere neden olur. Göçten hem etkilenen hem de bulunduğu toplumu etkileyen mülteciler, savaşın ve zorunlu göçün getirmiş olduğu olumsuzluklar karşısında barınma ve ekonomik alanda olduğu kadar uyum, dil, kültürel ve yaşam tarzı gibi bazı sosyo-kültürel problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Aynı zamanda gidilen yer ve toplum açısından da ciddi sorunlar yaratan bu göç olgusu aşılması zor bir problem olarak karşımızda durmaktadır.

Göç olgusu üzerine çok sayıda araştırmalar bulunmakla birlikte özellikle ülkemizde Suriye vatandaşlarının göç etmesiyle birlikte bu araştırmalar çok daha fazla artmıştır. Bu araştırmalarda daha çok göç eden Suriyelilerin yaşadığı temel problemler ve yaşanılan yerdeki halkın algı ve problemleri üzerine odaklanmış ve genel değerlendirmeler yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda genel olarak Suriyelilerin yaşadığı temel problemler barınma, psikolojik sorunlar, beslenme ve gıda temini, işsizlik, uyum, dışlanma, dil problemi ve eğitim olarak ele alınmıştır. Bu sorunlar genel olarak göç eden çocuklar, kadınlar veya yerel halk üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak Suriyelilerin dil problemleri, kültürel farklılıklar, sosyal dışlanma veya ayrımcılık, çalışma hayatında emeklerinin sömürülmesi gibi temel problemlerden yakındıkları görülmüştür (Unat, 2015). Suriyeli mültecilerin yaşadığı birçok sorun olmakla birlikte aynı zamanda Türk toplumunun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına da önemli ölçüde etkisi olmaktadır. Yapılan birçok araştırmada da Türk toplumunun Suriyeli mültecilere yönelik algısı ve etkileri üzerinde durulmuştur. Yapılan bir araştırmada Suriyeli mültecilerin Türkiye üzerindeki etkileri incelendiğinde olumsuz etkilerin ağır bastığına dikkat çekilmiştir. Suriyeli mültecilerin ekonomik, eğitim ve sağlık gibi alanlarda çeşitli sorunlara neden olduğu ifade edilmiştir (Aydemir, Işıklı ve Özmen, 2019: 60-61). Farklı bir toplumsal yapıda hayatını idame ettirmeye çalışan Suriyeli mültecilerin çok düşük ücretler karşılığında çalıştığı ve bunun da hem Türk halkı hem de Suriyeli mülteciler açısından birçok soruna yol açtığı çeşitli araştırmalarla da ortaya konmuştur. Zorunlu göç ve beraberinde gelen sorunlar Suriyeli mültecilerin toplumsal uyum ve katılımın sağlanmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Yapılan araştırmalarda Suriyeli mültecilerin toplumsal uyum ve katılımının gerçekleşmesi için çeşitli çözüm önerileri sunmuştur. Bu araştırmalardan birisi olan Karasu'ya göre karşılıklı anlayış ve hoşgörü ortamının oluşturulması, sunulan hizmetlerin gözden geçirilmesi ve Suriyeli mültecilerin üretici konumda olmaları gerekmektedir (Arman Karasu, 2018: 69-70). Şimşek de Mülteci politikalarının mülteciler ile de paylaşılarak toplumsal uyumun ve farkındalığın artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Buna göre toplumsal yapıda mülteci ve yerel halkın eşit şekilde hak ve güvenliklerinin sağlanması gerekmektedir (Şimşek, 2018: 385-386). Suriye iç savaşının halen devam etmesi ve uzun süre de devam edecek gibi görünmesi bu anlamda Suriye ve Türk halkının bir arada yaşamının önündeki

engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Koyuncu'ya göre Suriyelilerin 'açık kapı' politikasıyla ülkeye giriş yapmaları, tehlike ve risk taşıyan grupların da ülkeye girmelerini ve bunun da birçok soruna yol açmıştır. Bu anlamda Koyuncu'nun araştırmasında ifade ettiği gibi Türk halkı özelde de Konya halkı tarihsel arka planda yaşanan Türk-Arap gerginliğinin etkisiyle de Suriyeli mültecilere temkinli ve mesafeli tavır takınıldığı görülmüştür. Son olarak olumsuz kanaatlerin arttığı ve Suriyeli mültecilerin kentte kalıcı oldukları ve bu nedenle ileriye dönük politikaların arttırılması gerektiği ifade edilmiştir (Koyuncu, 2014: 159-166). Savaş süresinin uzaması her iki toplum için de çeşitli sorunlara yol açmış ve bu da çeşitli sosyal politikalarca aşılmaya çalışılmaktadır. Özellikle sosyal bilimlerde yapılan birçok çalışma ve incelemelerin de Suriye ve Türk halkının uyum süreci ve problemlerin ortadan kaldırılması için önemli katkılar sunduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Göç ve Suriyeli mülteciler hakkında yapılan birçok araştırma bulunmakla birlikte Suriyeli mülteciler olgusu halen popülerliğini korumakta ve araştırmalar devam etmektedir. Bunun yanı sıra ülkemizde hükümet ve muhalefet arasındaki göçmen tartışmaları da gündemdeki popülerliğini korumakta ve göçmen ve göçmen politikalarında çeşitli kutuplaşmalar artmaktadır. Özellikle son zamanlarda (Nisan/Mayıs 2022) bu tartışmalar ve kutuplaşmalar daha çok artmış ve sosyal medya platformlarında göçmenlerle ilgili çeşitli bilgiler paylaşılmaktadır. Yine aynı şekilde bu tartışmaların odağında Suriyeli sığınmacıların ne şekilde gideceği tartışmaları sürdürülmektedir. Bazı siyasi partilerin göçmenleri ülkelere yeniden gönderme söyleminin, medyaya yansıyan haberler vb. sorunların daha çok uyum süreçlerine odaklanan araştırmalarla yönetilmeye çalışılmaktadır. Suriye'nin güvenli bölgelerinde evler inşa ederek göçe teşvik edilmesi noktasında da bu türden bir örnektir. Farklı bir toplumsal yapıda yaşamını idame ettiren Suriyeli mülteciler ve Türkiye toplumu açısından farklı bir deneyim sunan bu göç olgusunun etkileri olumlu veya olumsuz birçok şekilde sürecektir.

1.2.5.Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık ve Mülteci Yaşlılar

Toplumsal yapı içerisinde bütün bireyler bir kimlik inşası sürecindedir. Kimlik genel olarak kişilik özellikleri, kültürel birikim, statü ve davranış kalıplarını içerir. Bireyler doğumdan itibaren bir sosyalleşme süreci içerisine girer ve kimlik oluşumu başlar. Bütün tecrübe ve birikimler bireylerin kimlik oluşumunda oldukça etkilidir.

Yaşanan sosyal çevre ve toplumsal değişimler bireylerin kimliğini etkileyeceği gibi aynı zamanda belirleyebilmektedir. Toplumsal yapı bireylerin kimlik oluşumunu, sosyal statü ve rollerini belirler. Bireyler toplumsal statü ve konumlarını göz önünde bulundurarak davranışlarını sergilemesi toplumsal uyum için gereklidir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişim bireylerin davranış ve yaşam biçimlerini etkilemektedir.

Toplumsal yapı içerisinde bireyler kendi statü ve kimliklerine göre yaşamlarını sürdürürler ve bu kimlik ve statüler yaşlanmaya bağlı olarak değişiklik gösterir. Toplumsal uyum açısından yaş gruplarının rol ve davranışları farklılık gösterir. Bunun yanı sıra bireylerin statüsü de kültürel ve sosyal değerler yönünden farklı şekillerde algılanır ve değişiklik gösterir. Söz konusu yaşlı bireyler açısından ilkel toplumdan günümüze kadar yaşlılık algısı oldukça farklılık göstermektedir. Yaşanan sosyal yapıdaki değişim yaşlılık algısının da değişmesine neden olmuştur. Yaşlılık, bilge ve saygınlık kimliğini yitirmektedir artık. Modern yaşam ve teknolojik gelişmeler yaşlı bireyler açısından yalnız ve tek başına yaşam seçeneği sunmaktadır. Oysa yaşlılık kültürel birikim ve tecrübenin yanı sıra yalnız yaşamak için uygun olmayan bir dönemdir. Yaşlılık sürecinde yaşlı bireyler için sosyal çevre ve arkadaşlık, aile ve akraba ilişkileri çok daha önemlidir. Fakat bireyselleşmenin arttığı küresel çağda özellikle yaşlı bireyler açısından zor bir durum teşkil etmektedir.

Yaşlı bireylerin statü ve rolleri özellikle modern zaman ile birlikte değişime uğramıştır. *Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri* kitabında yaşlılık sürecini yapısal fonksiyonel açıdan ele alan kuramlardan ‘modernite kuramı’nı ele alan Şentürk’e göre modern dönemde yaşlılar emekliliğe sürüklenmekte aileler tarafından önemsenmemekte ve genç nesil tarafından ihmal edilmektedir. Yine modernite kuramına göre sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geniş aile zarar görür ve bu da yaşlı bireylerin hem toplumdan hem de aileden soyutlanmasına sebep olur. Modernite ve teknolojik gelişmeler yaşlıların sosyal statü ve rolleriyle ters orantılı olduğunu belirten modernleşme kuramı aynı zamanda yaşlılara verilen önemin de azaldığına dikkat çekmektedir. Yaşlılık algısı ve yaşlı bakımının değiştiği modern zamanda kurumsallaşma, bireyselleşme ve rasyonelleşmenin etkisiyle yaşlıların sosyal ve psikolojik sorunlar yaşandığı ayrıca bu kuramda belirtilmektedir. Fakat modern zamanda yaşlılar açısından olumsuzlukların yanında tıp alanındaki gelişmeler ve

sosyal politikalarca yaşlılığın olumlu yönden desteklendiği bu kuramda gözden kaçırılmıştır (Şentürk, 2018:134-138).

Modernleşme ile birlikte aile yapısında değişim yaşanmış, kadınların iş hayatına katılmaları, kurumsallaşmanın artması kentleşme, bireyselleşme, teknoloji ve yaşam standardının artması gibi gelişmeler yaşanmıştır. Bununla birlikte yaşlı bakımı için çeşitli kurumsal yapılar inşa edilmiştir. Modernleşme ile birlikte yaşlılık bir sorun olarak algılanmakta ve statü ve rollerini kaybetmektedir. Yaşlıların toplumdaki değeri modern zamanda hızla azalmaktadır (Kalınkara, 2016: 66-69).

Yaşlıların aile ve toplumdaki yeri yaşanan zaman ve çevresel faktörlerle yakından ilgilidir. Modern zaman kentleşme, sanayileşme, aile ve akraba ilişkileri yaşlıların statü ve rollerinin belirlenmesinde önemli rol oynayan faktörlerdir. Yaşlı bireyler önceden kazandıkları statü ve rolleri kaybetmeleri durumunda uyumsuzluk, yalnızlık ve hayal kırıklıkları gibi birtakım sorunlar yaşarlar. (İçli, 2016: 42-46). Sanayileşme, kentleşme, modernleşme ve özellikle günümüzde otaya çıkan covid-19 salgını gibi etkenler yaşlılığa karşı olumsuz algıların artmasında ve yaşlı ayrımcılığına neden olmaktadır. Yaşlılığa yönelik yaygın algıların olumsuz olması ve yaşlılığa dair tektipleştirici (muhtaç, bağımlı, hasta) algıların hâkim olması bireylerin yaşlandıklarında kendilerine yönelik bakış açılarını da bu algılara göre biçimlendirmektedirler (Con Wright, 2020: 125-126). Bütün bireyler açısından olduğu gibi yaşlı bireyler için de saygın bir statü, konum ve kimliğe sahip olmak bir yaşam gayesi niteliğindedir. Bu anlamda yaşlılık algısının yaşlı bireylerin sosyal statü ve rollerini de ele alarak üzerinde durulması gerekmektedir.

Sosyal statü ve rol açısından yaşlılık süreci özellikle yaşlı mülteciler açısından da önemlidir. Kendi yerlerinden farklı bir yerde yaşanan yaşlı mülteciler için mekân, aile ve sosyal çevre oldukça önemlidir ve dolayısıyla kendi sosyal çevresinde gerçekleştirilmesi gereken roller farklı bir toplumsal yapıda mümkün olmamaktadır. Toplumsal yapının değişimi ile birlikte yaşlı mülteciler statü ve rollerinde değişim meydana gelmiştir. Çoğu yaşlı mülteci açısından mekân aidiyeti ve sosyal çevre değiştiği için artık yeni bir statü ve rol edinmiştir. Ekonomik zorluklar, sosyal çevre değişimi, aile veya yakın akrabaların kaybedilmesi, bakıma muhtaç olma ve farklı bir toplumsal yapıda yabancı konumda olma gibi durumlar yaşlı mültecilerin yalnız hissetmesine ve kendini soyutlamasına neden olmaktadır. Sosyal destek ve sosyal ilişkiler yaşlı mültecilerin sosyal statü ve rol kazanımlarını ve toplumsal uyumu için

oldukça önemlidir. Aile, arkadaş ve akrabalar yaşlı bireyler açısından sosyalleşme ve psikolojik destek mekanizmalarıdır. Bu anlamda sosyal ilişkiler; ‘kimlik ve saygınlık’, ‘sosyal bütünleşme’ ve ‘sosyal destek’ fonksiyonları ile yaşlı bireyler açısından önem taşımaktadır (Kalınkara, 2016: 157-173). Yaşlı mülteciler kurdukları yeni sosyal ilişkiler ile yeni bir statü ve rol edinir. Yaşlı mülteciler eski statü ve rollerinin bir kısmını ailesinin yanında koruyor olsa da yeni bir toplumsal yapı ve zorunlu göç nedeniyle yeni bir statü ve rol ve buna yönelik davranışlarını sergilemeye başlamıştır. Yeni bir sosyalizasyon sürecine giren yaşlı mülteciler yeni mekân ve sosyal çevrede eski statü ve rolünün kaybedilmesi gerçeği toplumsal uyum ve başarılı yaşlanma açısından olumsuz bir durumdur. Sosyal bütünleşme ve sosyal katılım hem yaşlılar hem de yaşlı mültecilerin toplumsal uyum ve yaşam kalitesinin artmasında oldukça etkilidir. Bunun yanında yaşlı bireylerin çevresindekilerin ve toplumsal grupların yaşlılığa ilişkin bilgi ve farkındalığı arttırmak yaşlı bireylerin uyum ve yaşam kalitesinin artmasını sağlar (İçli, 2016: 57-58).

1.2.6. Yaşlılık, Mekân Aidiyeti ve Yaşlı Mülteciler

Mekân ve insan iç içedir. Mekânı anlamlı kılan insandır ve insanlar kendi mekânlarında kendini özgür hisseder. Hepimiz mekânlara bir anlam yükler ve o anlam yüklediğimiz mekânı sahipleniriz. Kendimize göre dizayn eder, kendimizden bir anlam yükleriz mekana. Anılar, hatıralar, hüznler, sevinçler, düşünceler ve daha birçok şey buralarda gerçekleşir. Mekân insanın kimliğini yansıtır ve insanlar kimliklerine göre mekânlar inşa eder (Gökçen, 2019: 129). İnsanlar mekânlarla duygusal bağ kurar. Bu nedenle değer yüklüdür mekânlar; anılar, olaylar ve ilişkiler hep mekânlarda gerçekleşir (Özkan, 2017: 40).

Herkes için mekân önemlidir fakat yaşlılar açısından mekân çok daha farklıdır. Yaşamın son evresi ve yalnızlığın zaman diliminde yani yaşlılık sürecinde kendi mekânında vakit geçirmek çok daha önemli ve anlamlıdır. Yaşlı bireyler için mekânlar hayatlarının birçok anına şahit olmuştur ve bu da mekânları vazgeçilmez kılmaktadır. Mekân tek tip değildir; her bir mekânın işlevi ve ifade ettiği anlam farklıdır. Biz insanlar kendimize ve ihtiyaçlarımıza göre mekânlar inşa ederiz.

Yaşlılar için kurumsal mekânlardan ziyade kendi evleri ve alanları daha önemli olduğu aşikârdır. Merkezi ve yerel yönetimlerce de bunun öneminin farkında olarak çeşitli politikalar üretilmektedir. Yerinde yaşlanma uygulamasının desteklenmesi

ekonomik faydalarının yanı sıra yaşlı bireyler açısından da önemlidir. Fakat bu tür uygulamaların çeşitli eksiklerin tamamlanmasıyla daha işlevli hale geleceği aşîkârdır. Yaş(lı) dostu mekânlar ve kentler gibi uygulamalar yaşlı nüfus oranının artmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu uygulama ve yaşlı dostu mekânların oluşturulması sadece yaşlı bireyler değil tüm bireyler açısından gerekli bir durum teşkil etmektedir (Esendemir, 2016:413).

Göç olgusunun en büyük etkilerinden birisi de bireylerin yerlerinden edinmeleri ve statü ve konumlarının değişimidir. Göç etmek zorunda kalan bireyler anı-hatıralar, sosyal ve kültürel birikim ve sahip olunan birçok şeyi bırakarak bambaşka bir toplumsal yapıya taşınmak zorunda kalmıştır. Bu kopuş en çok da yaşlılar açısından zor bir süreçtir. Yaşlıların kendi topraklarından, vatanından ayrılması diğer aile üyelerinden daha çok travmatik bir durumdur.

Göç etmek zorunda kalan insanların daima geri dönüşün hayal veya hedefleri olduğu aşîkârdır. Bu özlem mekânın insan üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu noktada mekân ile bağ kuran yaşlı mülteciler de yaşanan zorunlu göç nedeniyle kendi mekânlarına özlem duyarlar. Farklı bir toplumsal yapıda olmaları kendilerini soyutlamalarına ve asosyal kişilik gösterirler. Eğer yaşlı mülteciler kendileri gibi konuşan, kendi kültüründen ve ülkesinden kişilerle sosyal çevresini kurabilirse bulunduğu toplumsal yapıya uyum sağlama gibi bir eylemde bulunmaz. Yaşlı bireyler genel olarak aile üyelerine bağlı olarak yaşamakta ve bakım ve ihtiyaçları çocukları tarafından görülmektedir. Bu nedenle yeni bir dil ve yaşam tarzına alışmak zorunda değildir. Kendi kültürel yaşam tarzını farklı bir mekânda gerçekleştirmeye çalışır fakat kendi evini ve hatıralarını özlemeye devam eder.

1.2.7.Yerinde Yaşlanma ve Mülteci Yaşlı

Yaşlılık sosyolojisi literatüründe yaşlı ve mekân ilişkisi “yerinde yaşlanma” kavramıyla açıklanmaktadır (Akt. Kurtkapan, 2018: 45). Bu kavram yaşlıların orta yaşlarında yaşadıkları yerde yaşlılık sürecini geçirmelerini ifade eder. Yerinde yaşlanma kavramı genel olarak yaşanan yerdeki mekânın yanı sıra oradaki komşuluklar ve arkadaş çevresini de içine alan bir sosyo-kültürel ortamı ifade eder. Bu anlamda yaşlı bireyler alternatif yerlere pek sıcak bakmamaktadırlar. Özellikle yaşlı bakımında huzurevi ve bakımevleri gibi kurumlar yaşlı bireylerin gitmek istemedikleri yerlerdir. Yaşadıkları mekânlara bağlılığın ön planda olduğu yaşlı bireyler açısından

anılar, alışkanlıklar ve edinilen sosyal çevreden kopmak kolay değildir. (Kurtkapan, 2018: 45-47).

Yerinde yaşlanma yaşlıların bir tercihi olmasının yanı sıra yaşlı bireylerin yalnız yaşaması, ekonomik koşulların kötü olması, fiziksel zorluklar, konut tipinin uygun olmaması gibi nedenler yaşlılar açısından sorun yaratmaktadır. Kurumsal bakımın yanı sıra yerinde yaşlanma sosyal politika ve yerel yönetimlerce desteklenmektedir, fakat yerinde yaşlanma koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Sağlıklı ve başarılı yaşlanma, yaş dostu kentler ile yaşam kalitesinin artırılması ve sosyal politikalarla yerinde yaşlanmayı mümkün kılmakla mümkündür (İnalhan, 2020: 156-163). Yerinde yaşlanma böylelikle hem yaşlılar açısından hem de yerel yönetimlerce uygun bir bakım yöntemi haline gelebilir.

Yerinde yaşlanma bütün yaşlılar açısından mümkün değildir. Göç etmek zorunda kalan ve yerinden edilen yaşlı mültecilerin en büyük arzuları göç ettikleri yerlerde yaşamlarını sürdürmektir. Fakat farklı ülke ve yerlere göç etmeleri yerinde yaşlanmayı mümkün kılmamaktadır. Yaşlı mülteciler diğer yaşlılar gibi bakıma muhtaç olmalarının yanı sıra böyle bir eksiklikle de karşı karşıyadırlar. Yaşlı mülteciler için artık en önemli şey ailesiyle birlikte olabilmesidir. Yaşlı bireyler yeniden bir sosyal çevre kurmakta epey zorlanırlar. Bu durum özellikle yaşlı bireyler açısından kendisi gibi mülteci konumda olanlarla arkadaşlık kurmasına ve yeni toplumsal yapıya dâhil olmakta kaçınmasına neden olur. Yeni bir dil öğrenmek ve o toplumsal yapıya uyum sağlamak yaşlı bireyler açısından çok zordur. Bunun nedenleri çeşitli hastalıklar ve alışılmış kültürel yapıdan sıyrılamamaktır. Bu anlamda yaşlı mülteciler açısından farklı bir yer ve toplumsal yapıda yaşlanmak oldukça zorlu bir süreçtir. Dolayısıyla yaşlı mülteciler açısından hatıralar ve göç edilen yerler üzüntüye neden olmakta ve bu da başarılı ve sağlıklı yaşlanma açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır.

1.2.8.Sosyal Dışlanma ve Mülteci Yaşlı

İnsanoğlu toplum ile iç içedir ve toplum, bireylerin hayat tarzlarını belirlemede önemli bir konuma sahiptir. Toplumlar bireylerin nasıl davranmasından ne giymesi gerektiğine kadar belirleyici bir faktöre sahiptir. Bireyler yaşadığı toplumsal yaşantıya aykırı hareket ettiği zaman çeşitli şekillerde tepkiye maruz kalırlar. Bu da bireylerin yaşantılarında toplumsal faktörün ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Bireyler veya toplumlar toplumsal tepkilere sadece aykırı davranış biçimleri gerçekleştirdiğinde maruz kalmamaktadırlar. Bireylerin dezavantajlı grupların içerisinde olması (kadın, çocuk, yaşlı, engelli vb.), yaşadığı yerden çeşitli nedenlerden dolayı farklı bir yerde yaşıyor olması, dil ve dini olarak farklılık göstermesi gibi nedenlerden dolayı da toplumsal tepki ve davranışlarla karşılaşmaktadır.

Toplumsal bir davranış ve tepki olan sosyal dışlanmanın en belirgin olduğu dönemlerden birisi de yaşlılıktır. Yaşlı bireyler artan kronik rahatsızlık ve iş yapamama durumlarından dolayı sosyal yaşantıdan çekilmeye başlarlar. Yaşlı bireyler iş yaşamında pasifleştikçe toplumsal anlamda bir dışlanmaya da maruz kalırlar. İş hayatının yanı sıra aile üyeleri ve sosyal çevrede de yaşlı bireyler çeşitli dışlanma ve ayrımcılıklarla karşılaşır. Yaşlılık doğal bir süreçtir fakat toplumsal yaşantıda yaşlılığa bakış açısında değişiklik görülmektedir. Bu değişiklik genellikle yaşlılığın dezavantajlarından kaynaklanmakta ve yaşlılığa genel olarak olumsuz yönden bakılmaktadır. Artan yaşlı nüfus ve yaşlılık sürecinde yaşlı bireylerin üretime çok fazla dâhil olamamaları bu ön yargının en büyük sebeplerindendir. Yaşlılık sürecine dâhil olan bireyler bunun farkındalığıyla birlikte kendilerini de soyutlamaya başlar ve bu durum yaşlı bireylerin sosyal çevreden giderek uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Yaşlılığın tarım toplumlarındaki bilge kişilikleri, sanayi toplumunda üretimde pasif olarak nitelendirilmeleri ve ardından aile yapısındaki değişimle beraber yaşlılığın öneminin azalması yaşlılığa bakışın değişen serüvenidir. Bu değişimle beraber yaşlı bireyler bir yandan toplumsal uyum için çabalarırken bir yandan da sosyal dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yaşlı bireyler yaşanan değişikliğe ayak uydurmakta güçlük çekmesiyle aslında sosyal dışlanmaya maruz kalmaya başladığını gösterir. Bu anlamda yaşlı bireylerin sosyal, psikolojik, ekonomik, politik ve kültürel yapıların tümü veya bir kısmından yoksun olma süreci olan sosyal dışlanma (Görgün Baran, 2016: 108) yaşlılık sürecinin nihai bir süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal dışlanma ile birlikte yaşlı bireyler kendilerini yalnızlığa iterek bu süreci daha da

pekiştirirler. Dolayısıyla yaşlı bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmaları aynı zamanda kendileri tarafından da ortaya çıkmaktadır. Bu durumda yaşlı bireylerin psikolojik, ekonomik veya sağlık gibi sıkıntıları dışlanmaya maruz kalmalarına sebep olmaktadır.

Sosyal bütünleşmenin karşıtı olarak sosyal dışlanma genel olarak işsizlik, ekonomik zorluklar, sağlık sorunları ve yüksek suç oranlarıyla ilişkilidir. Bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayan ve kendi geleceğini oluşturmada fırsatlara erişememesi veya toplumsal bağın kopmasından dolayı bireyler sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu anlamda aralarında yaşlı bireylerin de bulunduğu bazı dezavantajlı gruplar sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar (Kalinkara, 2016:182). Araştırmanın örneklemini oluşturan mülteci yaşlıların sosyal dışlanmaya maruz kalmaları da kaçınılmazdır. Yaşlı bireyler açısından en önemli olgu olan mekân aidiyeti yaşlı mülteciler açısından çok daha önemli ve anlamlıdır. Kültürel birikimin, ailenin, akrabaların ve arkadaş çevresinin yok olması veya dağılması yaşlı mülteciler açısından travmatik ve dramatik bir süreçtir. Yaşlı bireyler özellikle Suriye’de yaş ve tecrübe açısından saygı duyulan ve kanaat önderi olarak sayılan kişilerdir. Suriye’de toprak sahibi ve aşiret reisleri gibi olguların varlığı yaşlı bireylerin önemini ortaya koymaktadır. Fakat yaşlı bireyler yaşanan savaş ve ardından zorunlu göç ile beraber önce var olan mekânlarını kaybetmiş ve daha sonra yavaş yavaş statülerini de kaybetmeye başlamıştır. Çünkü yaşanan zorunlu göç ve ardından girilen hayatta kalma mücadelesiyle beraber yaşlı bireyler bakım ve ekonomik sıkıntı çekmeye başlamışlardır. Aile ve akrabalar arasında saygınlığı olan yaşlı bireylerin muhtaç konumda olması aile üyelerine karşı otoritesini de olumsuz etkilemiştir. Artık yaşlı bireyler eski statü ve konumda değillerdir. Sorumluluk ailenin diğer üyelerine geçerek yaşlı mülteciler statü ve rollerinde değişim yaşanmaya başlamıştır.

Mülteci statüsünde yaşamlarını sürdüren Suriyeli bireyler kendi yaşam tarzlarının yanı sıra gittikleri yerlerin yaşam biçimlerine de ayak uydurmak zorunda kalmışlardır. Bu durumda mülteciler bir yandan hayatta kalmaya çalışırken bir yandan kendi yaşam biçimlerini de sürdürmeye çalışmış ve kimi zaman kültürel çatışmalara da maruz kalmışlardır. Bu çatışmalar yaşlı, çocuk ve genç bütün mülteciler tarafından hissedilmiş ve yaşamlarını önemli derecede etkilemiştir. Bunun yanı sıra mülteci statüsünde olmak göç eden tüm bireyler açısından sosyal dışlanma kaçınılmazdır. Yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan mülteciler farklı ülkelerde kimi haklardan

yoksun olmaları, ekonomik ve psikolojik olarak da zorluk yaşamaları sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarının bir göstergesidir. Ekonomik zorluklarla beraber yaşlı bireyler kimi zaman aile üyeleri kimi zamanda kendileri tarafından aileye bir yük olarak görünmeye başlaması yaşlı mültecileri sosyal dışlanmaya itmektedir. Yaşlı bireylerin kendi ihtiyaçlarını karşılayamayarak çevresine bağlı kalması sosyal dışlanma sürecine doğru evrilmesine yol açmaktadır. Yaşlı mülteciler ve genel olarak yaşlı bireyler açısından sosyal dışlanma; eğitim seviyesinin düşüklüğü, yaşlı bireylerin olumsuz algıları, toplumun yaşlılığa olumsuz bakışı, modern hayatın yaşlı bireyler açısından zorlukları, ekonomik, psikolojik ve sosyal nedenler olarak ortaya çıkmaktadır (Şentürk, 2018: 203-216).

Yaşlılıkta ayrımcılık ve sosyal dışlanma özellikle günümüzde yaşanan Covid-19 salgını ile birlikte de karşı karşıya kalınan bir sorun haline gelmiştir. Tüm dünyayı etkisi altına alan bu salgın hastalık özellikle yaşlı bireyler, kronik rahatsızlık ve bağışıklık sistemi zayıf olan kişilerde etkisini çok daha fazla göstermektedir. Hızla yayılan bu hastalık hastanelerde yoğunluk yaşanmasına sebep olmuş ve çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuştur. Salgın karşısında ölüm riskinin fazla olduğu yaşlı bireylerin ölmesinin bazı yabancı basınlarda *kabul edilebilir* ve *ekonomik kazançlar* sağlaması gibi hesaplamaların yapılması yaş ayrımcılığı ve sosyal dışlanmanın varlığını tekrar kanıtlamıştır. Yaşlıların yaşamlarının harcanabilir olduğu algısı yaşlıların değersiz olduğu algısını yaratmakta ve yaş ayrımcılığına sebep olmaktadır (Segal, 2020: 12-14). Toplumsal eşitsizliğin göstergesi olan bu tür örnekler reddedilse de bilinçaltında yatan olumsuz yaşlılık algısını ortadan kaldırmamaktadır. Yaşlı bireylerin toplumsal faydalarının anlaşılması ve değerlendirilmesi ve aynı zamanda *başarılı bir yaşlılık süreci* için sosyal politika ve hakların genişletilmesi gerekmektedir.

1.2.9. Mülteci Yaşlı ve Kuşak Çatışması

Kuşak ve kuşaklar kıyaslaması, popüleritesi halen devam eden bir tartışma konusudur. Turner kuşağı, bir dönemi kapsayan ve ortak bir habitus ve kültürün paylaşılması olarak tanımlamaktadır. Mannheim ise kuşak olgusunu tanımlamak için çağdaşlık olgusundan hareketle herkesin farklı zaman ve dönemlerde farklı tecrübe ve deneyime sahip olduğunu ve tarihsel tecrübenin onu paylaşan bireylerde farklı şekillerde iz bıraktığından söz eder (Akt, Nacak, 2019: 13). Yaşanan olay ve olgular

kişiler üzerinde farklı izler bırakmasının yanında farklı dönemlerde yaşayan bireyler açısından da farklı etki ve etkileşimler doğurmaktadır. Farklı kuşaklar arasında farklılıklar ve aynı zamanda etkileşimler de gerçekleşir. Bu durum Mannheim'in de belirttiği gibi yeni kuşaklar ile yeni temaslar ve bu da kültürel yaratı ve birikimi meydana getirir (Akt. Nacak, 2019: 14). Gündelik hayat içerisinde kuşaklararası etkileşim yoluyla kültürel aktarım gerçekleşmiş olur. Toplumsal yapıda bireyler kuşaklararası kültürel aktarım sayesinde aynı zamanda sosyalleşme ve uyum gerçekleşir.

Kuşak çalışmaları Nacak'ın belirttiği gibi kuşak iletişimi/etkileşimi, kuşak çatışması ve genel olarak da kuşaklararası değişim/farklılaşma konuları üzerinden kuşaklararası etkileşimi ele almaktadırlar. Kuşaklararası iletişim ve etkileşimin artırılması özellikle modernleşme, kentleşme ve teknolojik ilerlemelerle bireyselleşme, yalnızlaşma ve kuşakları arasındaki farkların artmasıyla daha da önemli hale gelmiştir (Nacak, 2019: 21-22). Yaş değişkeni üzerinden tanımlanan kuşak olgusu eski ve yeni arasındaki ayrım üzerinde odaklanmaktadır. Kuşak olgusu gündelik hayat ve akademik çalışmalarda yeniye genç, eski olanı ise yaşlı olarak tanımlamak alışılmış bir durumdur (Elmas, 2018: 137). Yaşlı bireylerin gençleri tanımlaması ve algılaması ve gençlerin yaşlı bireyleri tanımlamaları kuşak ilişkisini oluşturmaktadır. Yaşlı bireyler açısından gençlerin kültürel yapıya aykırı olması ve toplumsal yapının bozulmasına sebep kişiler olarak tanımlaması ve gençler için yaşlıların yeniliğe açık olmayan, pasif ve üretken olmayan şeklinde tanımlanması bilinen kuşak çatışmasının temelini oluşturur.

Kuşak olgusu çalışmalarında çatışmanın yanı sıra belirli bir kuşak üzerinden tartışılması fakat sosyolojik boyutların ihmal edilmesi (Nacak, 2019: 16) bu konunun üzerinde durmayı gerektirmektedir. Kuşaklar bir döneme işaret etmekte ve tarihte örnekleri olduğu gibi (1968 kuşağı) toplumsal hafızayı temsil etmektedir. Aynı zamanda kuşaklar toplumun geleceğine yön vermektedir. Dolayısıyla özellikle günümüz toplum yapısında iyice birbirinden farklılaşan bir olgu halini kuşak olgusunun sosyolojik boyutları üzerinde durulması gerekmektedir.

Yaşanılan dönemin yansıması ve toplumsal ve kültürel tecrübeler kuşak olgusunda kendisini var etmektedir. Kuşakların sosyolojik tahayyülü yaşanılan her dönem için gereklilik arz etmektedir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişimi anlayabilmek kuşak olgusuna bakmayı da gerektir. Dolayısıyla kuşakların sosyolojisi

toplumsal yapıyı anlamamızı ve öngörülerde bulunmamamıza yardımcı olur. Mannheim'e göre günümüzün sosyal değişimlerini anlamak için kuşak olgusu önemli bir etkidir. Ona göre kuşakların toplumsal açıdan ardışıklığı sosyo-politik bir devamlılığın ve aktarımın da temsili olmaktadır. (Elmas, 2018: 139-141). Kuşak olgusu eski ve yeni üzerinden sosyolojik bir tahayyül imkânı sağlar. Genel olarak kuşak olgusunun ele alındığı başlıklardan birisi olan kuşaklar arası ilişkilerin temeli genç ve yaşlı kuşak arasındaki ilişkidir. Yaşlı bireyler bilgi, tecrübe ve deneyimleri ile birlikte genç kuşağa öncülük eder; gençler ise toplumsal hareketler, değişim, dönüşüm ve yenilikleri yaparak toplumsal yapının temel belirleyicileri olmaktadır. Yaşlı ve genç kuşak genel olarak kuşak olgusunun merkezi noktasında bulunan konu olma özelliğine sahiptir.

Kuşak olgusu disiplinler arası farklı araştırmalara konu olmuştur. Kuşak olgusunun sınıflandırılması ve tartışılması farklı toplumsal yapılara göre ele alınmış ve farklı kültürel yapılara göre kuşakların tahayyülü yapılmıştır. Her toplum kendi içerisinde kuşaksal farklılıklar barındırır. Toplumdan topluma değişiklik gösteren kuşak olgusu tanımdan ziyade içerisinde barındırdığı anlam ve içerik olarak farklılık göstermektedir. Bir kültür taşıyıcıları olarak kuşaklar, toplumun karakteristik özelliğini ve kimliğini yansıtır. Bu özellikleri ile her kuşak kendine ait bir kimlik ile var olur ve ayrışır. Toplumsal tabanda kuşaklar birbiri ile farklı özellik taşır fakat kuşakları bir grubun üyesi olarak tanımlamak her grubun üyelerinin aynı özellikleri taşıdığı anlamına gelmez. Çünkü her kuşağın kendine has karakteristik özelliği, değerleri, kültürel özellikleri, güçlü ve zayıf yönleri vardır (Adıgüzel, vd., 2014: 171).

Kuşak olgusunun temelini oluşturan yaşlı ve genç ayrımı bizlere o toplumda meydana gelen gelişim, değişim ve dönüşümleri anlamamızı sağlar. Yaşlı ve genç kuşak birbirinin aktarma ve tamamlayıcı olma konumdadır. Yaşlı bireylerin deneyim ve tecrübeleri gençlerin ise kültürel olanın yanında yenilik taraftarı olması iki kuşak arasında bir bağlantı olmasını sağlamaktadır. Fakat özellikle günümüz küreselleşen dünyasında bireyselleşmenin artması, geniş aile yerine çekirdek ailenin tercih edilmesi, yaşlı bireylerin aile üyelerinden farklı yerlerde kalması gibi faktörler yaşlı ve genç kuşak arasındaki ilişkinin azaldığını ve çözünmeye başladığını göstermektedir. Yaşlı bireyler artık deneyim, tecrübe ve bilgisini daha az paylaşabilmekte ve genç bireylerin de kültürel bağlılığı azalmaktadır. Bunun en temel nedeni olarak da yapılan araştırmalarda da belirtildiği gibi modernleşme, aile yapısında meydana gelen değişim,

teknolojik gelişmeler ve yaşam standartlarının artması gibi yaşanan toplumsal değişimlerdir.

Bu araştırmada ele alınan yaşlı mültecilerin aile ve sosyal çevre ilişkilerinden hareketle kuşak olgusu irdelenmektedir. Göç etmek zorunda kalan yaşlı mültecilerin değişen statü ve rolü ile birlikte kendisini soyutlamasına neden olmaktadır. Mülteci olmanın yanında bir de yaşlı olmanın getirdiği güçlükler yaşlı mültecilerin gündelik hayat içerisinde geri planda kalmalarına neden olur. Yaşlı mülteciler kendi mekânlarından kopmaları, yakınların kaybedilmesi, ekonomik zorluklar, sağlık ve bakım gibi problemlerle aile ve kuruluşlara bağımlılıkları daha da artmıştır. Dolayısıyla özellikle aile içi ilişkilerinde yaşlı mültecilerin değişen konumunun ne gibi sonuçlara yol açtığı önemli bir tartışma konusudur. Yaşlı mültecilerin, yaşlılık süreciyle beraber saygın, kanaat önderliği ve kültür aktarıcısı kişiliğini sürdürüp sürdüremediği aile ve sosyal çevresiyle ilişkileri bağlamında ortaya çıkacaktır. Suriye’de meydana gelen iç karışıklığın kuşaklararası ilişkilere nasıl yansıdığını bu araştırmada yaşlı mülteciler açısından değerlendirilmiştir.

Kuşaklararası farklılık Suriye’de yaşanan göç ile de varlığını göstermiştir. Zorunlu göç ile birlikte göç etme kararı noktasında yaşlı bireyler açısından edinilen bulgulardan da hareketle daha çok zor olmuştur. Genç bireylerin yaşlı bireylere göre aidiyetlik hissiyatının daha düşük olması göç etme konusunda yaşlı bireylere nazaran daha kolay olmuştur. Yaşlılık süreciyle birlikte mekân aidiyeti ve yerinde yaşlanma olgularıyla birlikte kuşak olgusu daha belirgin hale gelmektedir. Mülteci yaşlı bireyler Suriye’deki sosyal ilişkilerini, arkadaşlıklarını ve yaşamı boyunca edindiği ve biriktirdiği anı ve tecrübelerini bırakmak zorunda kalmıştır. Bu durumda yaşlı mülteci bireyler diğer yaş gruplarına göre en son karan veren grup olmuştur.

Yapılan araştırmada kuşak olgusu, yaşlı mültecilerin Suriyeli gençler hakkındaki düşüncelerinden yola çıkılarak analiz edilmiştir. Yine aynı şekilde bulgular kısmının tüm ana konularında aslında kuşak olgusuna ve yaşlı mülteci ilişkisine rastlamak mümkündür. Çünkü bu göç süreci, bütün toplumsal grupları etkilemiş ve özellikle yaşlı ve genç bireyler noktasında çoğu zaman aynı konu başlıklarının olduğu fakat farklı şekillerde etkilendikleri gözlemlenmiştir. Genel olarak kuşak ve göç olgusu dil problemi, ekonomik sorunlar, sosyal ilişkiler, çalışma ve yaşam memnuniyeti gibi temel noktalarda kesişmektedir. Dolayısıyla yaşlı mülteciler ve

kuşak olgusunun etki ve sonuçları, göç etme kararından önce başlayıp şu ana kadar varlığını görmemiz mümkündür.

1.2.10.Gündelik Hayat, Toplumsal Hafıza ve Yaşlı Mülteciler

Bireylerin anı ve tecrübe edinimleri yaşam boyu süregelen bir durumdur. İnsanlar yaşanan hatıra, tecrübe ve birikimleri sadece hatırlamaz aynı zamanda gündelik hayat pratikleri içerisinde yeniden üretir. ‘Toplumsal bellek’ kavramıyla öne çıkan Maurice Halbwachs’a göre bireyler geçmişini toplumsal kimliğiyle ve kolektif belleğiyle hatırlar. Bireyler toplumsal yapı içerisinde vardır ve hatırlanan anılar toplumsal belleğe aittir. Halbwachs’ a göre her bireysel hafıza kolektif hafıza için bir bakış açıdır ve toplumsal konuma göre bakış açıları farklılık gösterir (Akt: Karakuş, 2017: 720). Bireysel ve toplumsal hafıza tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen tüm olgu olay ve anıları kapsar. Nietzsche’ye göre insanlar kolektif ve tarihsel belleğin taşıyıcısı yani aynı zamanda tarihsel ve toplumsal hafızayı temsil etmektedirler. Ona göre insanlar bu ağır yükü taşımakta zorlanmakta ve bundan dolayı bireysel veya toplumsal kimliğine dair tutarlı bir hafızayı temsil etmemektedirler (Akt: Eklemezler, 2019: 670). İnsanlar geçmişin izlerini toplumsal bellek içerisinde daha belirgin bir şekilde görebilir. Geçmiş kültürel öğretisi ve birikimlerle hatırlanabilir. Fakat her olayın hatırlanmaması güncel yaşantıyla ilişkilendirilememesinden kaynaklanmaktadır. Geçmiş, şimdi ile ortak bir noktada birleşip yeniden üretilir. Hatırlama aynı zamanda duygusal bağ kurulan geçmiş ile önemli bir ilişki içerisinde. Duygusal anılar daha ayrıntılı bir şekilde hatırlanmaktadır (Eklemezler, 2019: 671). Yaşanan olay ve olgular eğer duygu olarak bir anlam yüklenmemiş veya toplumsal yaşantı içerisinde yeniden üretilmemişse hafızadan silinmeye mahkûm olur.

Kollektif hafıza herhangi bir olayın farklı kişiler üzerinde bıraktığı etkilere odaklanır. Farklı kaynaklar tarafından aktarılan ve ortak bir olay kolektif hafızanın temelini oluşturur. Ortak deneyim ve geçmişin izlerini taşıyan kolektif hafıza ulus kimlik inşası için önemli bir yer tutar. Aynı kaderi paylaşma duygusu uyandırma ve kuşaklararası devam eden bir ortak bir bilinç kolektif hafızanın temel amacıdır. Kültürel hafıza ise iletişimsel hafıza yoluyla bireyden bireye aktarılan bir kimlik inşası sürecini ifade eder (İnce, 2010: 11-15). Kollektif ve kültürel hafıza ortak grupların ortak deneyimine işaret eder. Toplumsal yapı, kültürel birikim ve deneyimlerin ortak bilinç yoluyla korunması ve sürdürülmesini içerir. Kuşaklararası kültürel birikim ve

tecrübelerin aktarılması toplumsal bağın korunmasını sağlar. Toplumsal yapıda bireyler sürekli bir sosyalleşme süreci içerisindeyler ve kolektif hafıza ile kuşaklararası aktarım gerçekleşir.

Hafıza bireyler için olduğu kadar toplum için de bir kimlik anlamı taşır. Bireyler doğumdan itibaren bir kimlik inşa sürecine girer. Bireyler hayat tecrübesi ve kültürel birikimleriyle bu kimlik oluşumunu pekiştirirler. Bireylerin yaş gruplarına göre farklı tecrübe ve deneyimleri ile farklı yaşam tarzlarının oluşmasını sağlar. Toplumsal yaşantıda bireyler kimlik oluşumu, tecrübe ve deneyimlerine göre sosyal statü ve rol edinir. Edinilen kimlik kazanımı, statü ve roller gündelik hayat içerisinde bir yaşam biçimine dönüşür.

Gündelik hayat içerisinde kolektif ve tarihsel hafıza toplumsal yapı ve yaşantıyı belirleme noktasında önemli işleve sahiptir. Birey içinde yaşadığı topluma bu hafıza deneyimi ile bağ kurar. Gündelik hayat içerisinde bütün bireyler kendi kimlik, statü ve rollerine göre davranış sergiler. Toplumsal yaşantıda bireyler arasında değişen davranış kalıpları yaş, cinsiyet, statü, sosyo-ekonomik durum, kültürel çeşitlilik, aile ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir.

Gündelik hayat, içerisinde bulunduğumuz ve kimliğimizi sunduğumuz yerdir. Lefebvre'ye göre gündelik hayat doğal olandır. Gündelik hayat modern olan gibidir; gelip geçici, dünyevi ve tatmin üzerine kuruludur (Lefebvre, 1998: 31). Burada lefebvre sıradanlaşmış ve göz ardı edilen davranış kalıplarının üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir. Gündelik hayat sıradan ve gelip geçici olandır fakat gündelik hayatın içerisinde sosyal, ekonomik siyasi ve kültürel olan her şey burada gerçekleşir. Üretim, tüketim, gelişme, toplumsal hareketler, toplumsal değişim gibi her şey gündelik hayat içerisinde gerçekleşir. Bu anlamda gündelik hayat sıradan olanın yanında üzerinde durulması gereken veya göz ardı edilen davranış kalıplarını da içerir.

Toplumsal hafıza gündelik hayatın sürdürülmesi ve anlamlandırılması açısından oldukça önemlidir. Toplumsal yapı içerisinde bireyler geçmişte yaşadıklarını gündelik hayat içerisinde hatırlamakta ve onu yeniden üretmektedir. Bireyler gündelik hayat içerisinde çeşitli davranış kalıpları sergiler ve toplumsal hafıza bazı davranış kalıplarının oluşmasında önemli bir faktördür. İnsanlar gündelik hayat pratikleri içerisinde toplumsal hafıza ile birlikte sosyalizasyon süreci, kültürel birikim ve tecrübelerin aktarımı ve toplumsal yaşam biçimi bireylere aktarılır ve ona göre davranışlar sergilenir. Fakat insanlar toplumsal hafıza ile tek tip davranıştan ziyade

birbirinden farklı ama ortak davranışlar sergileyerek toplumsal yapıyı oluşturmaktadırlar.

Gündelik hayat içerisinde bireylerin davranışları, sosyal statü ve rolleri, kimlikleri, kültürel birikim ve tecrübeleri farklılık gösterir. Yaş faktörü bu farklılıkları daha da belirgin hale getirmektedir. Yaşlı ve genç bireylerin tecrübe ve deneyimleri, davranış farklılıkları ve yaşam tarzları arasındaki farklılık toplumsal ve tarihsel hafıza ile ilişkilidir. Yaşlı bireyler gündelik hayat içerisinde geçmişte yaşadıklarını tekrar hatırlayarak kendi yaşam biçimlerini şekillendirirler. Yaşlılık sürecinde geçmiş sürekli göz önüne getirilir ve yâd edilir. Her yaşlı bireyin geçmişte yaşadığı ve kendisi için anlamlı olan olay olgu, mekân veya kişi özlemi vardır. Bu durum sadece yaşlılık sürecine özgü olmamakla birlikte yaşlılık sürecinde gündelik hayatın daha pasif halde yaşanması ve çeşitli rahatsızlıklardan dolayı yaşlı bireylerde geçmişin özlemi daha çoktur.

Yaşlı bireyler iş hayatının bitmesi, hastalıkların artması, bakım sorunu, ekonomik sorunlar ve sosyal çevrenin azalmasıyla birlikte yalnızlaşmakta ve kendilerini soyutlamalarına neden olmaktadır. Bu gibi durumlar gündelik hayat içerisinde yaşlı bireylerin geçmişi daha çok hatırlamalarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra yaşlı bireylerin geçmişi hatırlamalarının en önemli nedenlerden birisi de toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerdir. Kuşaklararası çatışmaların temelinde de aslında toplumsal yapıda meydana gelen değişimler ve ayrışmalar vardır. Toplumsal yapıda meydana gelen modernleşme, küreselleşme, dijitalleşme, kültürel değerlerin öneminin azalması, yaşam kalitesinin artması gibi birden fazla faktör kuşaklararası farklılığa örnek olarak verilebilir.

Gündelik hayat, yaşlı bireyler açısından daha çok durağan ve pasif olarak yaşanmaktadır. İş hayatının sona ermesi ve sınırlı sosyal çevre yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarını daha sınırlı hale getirmektedir. Çeşitli politika ve aktiviteler yaşlı bireylerin sınırlı yaşam biçimlerini daha aktif ve farklı bir hale getirmeye yönelik olmaktadır. Çünkü yaşlı bireyler yalnızlık ve geçmişe özlem duygularıyla kendilerini toplumdan soyutlamakta ve başarılı bir yaşlılık süreci geçirmelerine engel olmaktadır. Yaşlı bireyler diğer yaş gruplarına kıyasla geçmişe aidiyetlik ve özlem duygusu daha fazladır. Bu durum yaşlı bireylerin gündelik yaşam biçimlerini şekillendirmektedir.

Göç etmek zorunda kalan yaşlı bireyler kendi mekânlarına, statüsüne, sosyal çevresine ve aidiyet bağı kurduğu her şeye özlem duyar. Yaşlı mülteci olmak farklı bir

toplumsal yapının yaşlılık sürecine göre yaşlanmayı gerektirir. Her ne kadar bazı toplumsal ve kültürel değerler benzerlik gösterse de kendi mekân ve toplumunda yaşlanmak yaşlı mültecilerin birincil istekleri arasındadır. Gündelik hayatın anlamlandırılmasının ön koşulundan birisi de aidiyetlik olgusunun var olmasıdır. Bireyler bir mekâna, eşyaya ve bir başkasına karşı bir aidiyetlik bağı kurar. Özellikle yaşlı bireyler açısından ait olunan ve geçmişin izlerini taşıyan her şey değerlidir. Yaşlı mülteciler de sahip oldukları ve geçmişin izlerini taşıyan her şeyin terk etmek zorunda kaldıkları yerlerde olması hasebiyle onlara karşı bir özlem duyar. Bu durum yaşlı mültecilerin gündelik hayat içerisinde tüm aile ve sosyal çevre ile ilişkilerini şekillendirmektedir. Yaşlı mülteciler gündelik hayat pratiklerinde diğer yaşlılarından farklı olarak yerinde yaşlanamama ve sosyal çevresinin ya hiç ya da çok daha az olmasından dolayı yaşlılık süreci daha zor hale gelmektedir. Yaşlı mültecilerin bağımlılık düzeyleri diğer yaşlı bireylere nazaran daha fazladır. Çünkü eğer yaşlı mülteciler hala ailesiyle birlikte ise ailesine değilse yaşlı bakım kurumlarına ihtiyaç duymaktadır. Yaşlı mültecilerin yaşlı bakım kurumlarına veya aile ve akrabalarına daha çok bağlı bir hayat sürmek zorunda kalmaktadırlar. Çünkü göç süreciyle birlikte yaşanan ekonomik sorunlar, aile veya akrabalarından birilerinin kaybedilmesi, psikolojik ve dil problemleri gibi sorunlar yaşlı mültecilerin statü ve konumlarının değişmesine sebep olmaktadır. Hem yaşlı hem de mülteci olmak dezavantajlı grupların içerisinde çok daha farklı bir konumda olmalarına ve gündelik hayat içerisinde çok daha farklı bir yaşam tarzı ortaya çıkarmıştır. Anı, tecrübe ve kültürel birikimler göç süreci ile birlikte farklı bir toplumsal yapıda ve gündelik hayat pratikleri içerisinde farklı bir yaşlılık sürecini doğurmaktadır.

1.2.11.Yaşlı Yoksulluğu ve Mülteci Yaşlı

Yoksulluk, küreselleşen dünyada daha belirgin hale gelen ve toplumsal yapıyı önemli derecede etkileyen bir konu halini almıştır. Yoksulluk, ülkeler arası ve dönemselsel olarak tanım farklılığı içermektedir. Yoksulluk, batıda yoksullara karşı tedbirler alınmış ve düzen dışı olarak görülmüştür. Sanayileşme odaklı batı toplumunda kapitalizm ve yeni üretim biçimleri yoksul kesimin daha fazla yoksullaşmasına neden olmuştur. Hatta yoksulların tehlike oluşturabileceği düşünülmüş ve çeşitli politika ve tedbirler düşünülmüştür. İslam toplumlarında bu durumun aksine çeşitli kamusal tedbirlerle yoksullar ötekileştirilmemiş aksine hakları

gözetilmiştir. Açıkgoz'un belirttiği gibi İslam toplumlarında vakıf anlayışının hâkim olması yoksulların yaşamlarını onurlu bir şekilde sürdürmelerine yöneliktir. Fakat daha sonra özellikle 17. yüzyıldan itibaren değişen sosyal, siyasi ve tarıma dayalı ekonomik yapı yoksulluğun artmasına neden olmuştur. Fakat yoksulluğun artması yoksulluk algısının değişmesi ve batıda yoksulların “tembel”, “yoksul” ve “ahlaksız” sıfatları kullanılarak dışlanması gibi durumlar söz konusu olmamıştır (Açıkgoz, 2012: 33-36). Bu tür dışlamalar toplumsal yapıdaki eşitsiz gelir dağılımı ve yoksulluk algısını anlamamızı sağlar. Yoksulluk geçmişten günümüze kadar eşitsizliğin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksan'a göre eşitsizlik ve yoksulluk kavramları birbiriyle aynı anlama gelmese de ilişkisellik olarak tutarlık içerir. Yoksulluğun tam anlamıyla anlaşılması yoksullar, gelir dağılımları ve eşitsizliğin ele alınması ile mümkündür (Aksan, 2009: 40). Bu anlamda yoksulluk olgusu ekonomik boyutlarının yanı sıra toplumsal ve kültürel boyutlarıyla ele alınarak daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır.

Yoksulluk tanımı yapılırken çeşitli kıstaslar göz önünde tutularak yapılır ve yoksulluğun düzeylere göre sınıflandırılması yapılır (mutlak yoksulluk, objektif-subjektif yoksulluk ve göreceli yoksulluk gibi). Bu tür sınıflandırmalar yoksulluğun hangi boyutları üzerinde durulmasında yardımcı olur. Genel olarak yoksulluk Çokadar'ında dediği gibi bireylerin temel ihtiyaçları olan gıda, giyim ve barınma gereksinimleri karşılayamamasıdır. Küreselleşen dünyada batılı devletlerin küresel ekonominin hâkimiyetini elinde bulundurmasıyla ülkeler arası küresel gelir eşitsizliğini arttırmış ve bu durum yoksulluğun artmasına neden olmuştur (Çokadar, 2019:1-3). Dünya Bankası ve UNDP gibi kuruluşların çalışmalarının sonuçlarına bakıldığında yoksulluk sadece az gelişmiş ülkelerde var olan bir sorun değil evrensel boyut kazanan ve gelişmiş ülkelerin önemli bir sorunu haline gelmiştir. Dünya bankası yoksulluğu parasal açıdan tanımlarken Birleşmiş Milletler, İnsani Gelişim Endeksi (İGE)'ne göre ölçmekte ve buna göre yoksulluk; insanların gelişmesi için gerekli olan sağlık, kendine güven, özgürlük ve saygınlık fırsatlarından mahrum olma olarak tanımlamaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 65-67). Bu anlamda yoksulluk ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı ve ekonomik temellerin ötesinde değerlendirilmekte, bu da yoksulluğun tanım çeşitliliğine işaret etmektedir. Yoksulluk bireyler ve toplumlar arasında farklı şekillerde algılanmakta fakat toplumsal bir gerçeklik olarak tezahür

etmektedir. Modernleşme, teknolojik gelişmeler, kentleşme, göç, yaş, cinsiyet, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik temelli birçok faktör yoksulluğa neden olmaktadır.

Toplumsal yapıda meydana gelen bazı değişimlerin yoksulluğa neden olduğu veya arttırdığı gerçeği özellikle küresel dünyamızda birçok örneklerle pekişmektedir. Teknolojik gelişmeler, sağlık alanındaki gelişmeler ve artan refah seviyesinin yanında yoksulluğun halen artış göstermesi küresel ve yerel eşitsizliğin sürdüğünün göstergesidir. Açıkgöz ve Yusufoglu'nun yoksulluğun Türkiye'deki varlığı üzerine yapılan araştırmada belirtildiği gibi küreselleşme, işsizlik, eğitimsizlik, göç ve konut problemleri gibi faktörler yoksulluğu etkilemektedir. Daha çok kırsal kesimden kente doğru yaşanan ve bir sosyal hareketlilik olarak göç Türkiye özelinde toplumsal yapıyı olumsuz etkilemiştir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 94). Türkiye'deki yaşanan bu göç süreci ile birlikte kent nüfusunun artması ve kırsal alanların boşalmasıyla başlayan birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır.

Göç ve yoksulluğun toplumsal bir sorun olarak tezahür etmesi yeni bir olgu olmamakla beraber günümüz küresel çağında etkisini ve güncel konumunu korumaktadır. Fakat gelişen teknolojik gelişmeler, artan refah düzeyleri, ekonomik gelişmeler ve rant mücadeleleri gibi bir takım gelişme ve değişimler gibi göç ve yoksulluk da bir değişim sürecinden geçmiştir. Bu değişim süreci kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz bir görünüm sergilemektedir. Dolayısıyla göç ve yoksulluk bir toplumsal olgu olarak geçmişten günümüze kadar devam etmiş ve bundan sonraki süreçte de devam edecek gibi görünmektedir. Göç, bir yer değişiminin yanı sıra toplumun temel kültür, değerler, gelenek görenekler, dini inanç gibi toplumda var olan yapının da taşınması bakımından önemli bir konuma sahiptir. Göç edilen yerleri de etkileyen ve oradan etkilenen mülteciler bu süreçte hayatını idame ettirme noktasında bir mücadele vermeye başlamaktadır. Açlık ve barınma gibi temel nedenlerin yol açtığı yoksulluk, bu süreçte ya göç etmeden önce veya göç edildikten sonra ortaya çıkabilmekte ve bireyler açısından bir sorun haline gelmektedir.

Göçün tarihsel süreçteki yeri oldukça önemli olmakla beraber günümüz küresel çağda yaşanan gelişmeler, savaş açlık, kıtlık ve yoksulluk gibi temel nedenlerden kaynaklanmaktadır. Yoksulluk ve göç süreçleri birbirlerinden etkilenmekte ve ikisi de birbirinin sonucu veya nedeni olabilmektedir. Göçün tarihsel serüvendeki sebeplerine bakıldığında ekonomik yetersizlik ve hayatını idame ettirme amacı en birincil hedef konumundadır. Bireyler veya toplumlar sanayinin ve ekonominin gelişmiş ülkelerine

göç ederken yoksulluktan kurtulma amacıyla böyle bir eylemi gerçekleştirmişlerdir. Ekonomik temelli bu yoksulluk ve göç süreci modernleşme sürecinden sonra içerik bakımından sadece ekonomik nedenlerden kaynaklanmadığı da yapılan birçok araştırmayla ortaya konmuştur. Başka bir deyişle kişinin kendisini yoksul olarak nitelemesi veya bireyin dışından gerçekleşen nedenlere göre de yoksul kalılabilmekte ve aynı zamanda bölgelere veya ülkelere göre yoksulluk tanımlaması da değişebilmektedir.

Uluslararası göç, günümüz küresel çağında oldukça artış göstermekte ve toplumsal yapının değişmesinde de oldukça etkili olmaktadır. Kültürlerin kaynaşması ve toplumsal bütünleşmelerin de gerçekleşmesine katkı sağlayan göç; çoğu zaman bir tehdit olarak algılanmakta ve göçün engellenmesine yönelik çeşitli politika veya çözüm yolları üretilmektedir. Göçlerin artışı ülkeler açısından bir yük ve tehdit olarak görülmesi ve göçün engellenmeye çalışılması göçmenler açısından bir yoksulluk sürecini de beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin barınma, açlık ve hastalık gibi sorunlar yaşaması yoksulluğun artışına sebebiyet vermekte ve aynı zamanda birçok insanın ölmesine de neden olabilmektedir. Bunun yanında ülkelere girişleri engellenen göçmenler yasal olmayan yollar ile sınırları aşmaya çalışmakta bunun sonucunda ölüm, cezaya çarptırılma veya yoksulluk gibi bazı sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Yoksulluk, zorunlu göç süreci ile birlikte kadın, yaşlı, hasta ve çocuklar açısından daha çok belirgin hale gelmektedir. Yoksulluk bu dezavantajlı gruplar arasında halen artmakta ve bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu artış daha çok demografik dönüşümler ile küresel çapta yaşlılığın artmasıyla beraber yoksulluğun yaşlılık sürecinde etkisinin arttığını göstermektedir. Yaşlanma süreciyle birlikte çalışma hayatının sona ermesiyle birlikte ekonomik ve sosyal problemler yaşlılık sürecinde yoksulluğa neden olmaktadır.

Toplumsal değişim ve demografik dönüşümle birlikte yaşlılık olgusunun öneminin artmasının yanı sıra yaşlılık sürecinde yoksulluk problemi devam etmektedir. Yaşlılık süreci ile birlikte emeklilik, bakım sorunu, ekonomik problemler, aile veya akrabalarından birilerinin kaybedilmesi, sosyal çevrenin azalması ve hastalık gibi sorunlar yaşlı bireylerde dışlanma, yalnızlık ve yoksulluk gibi problemlere neden olmaktadır. Yaşlılık sürecinde bu tarz problemlerin aşılması yaşam kalitesinin artmasını sağlayacaktır. Yaşlı bireyler emeklilik maaşları ve sosyal güvencenin olmasıyla birlikte yaşlılık sürecini daha verimli bir şekilde geçirmesini sağlar. Bu da

yaşlı bireylerin yaşam doyumunu ve sosyal katılımının artmasını sağlar (Ceylan vd., 2015: 45). Gelir düzeyi ve yaşam kalitesi arasındaki doğrusal ilişki yaşlılık süreci için de geçerlidir. Ekonomik problemler yaşlılık sürecinde mutsuzluk, düşük yaşam kalitesi, fiziksel ve zihinsel sağlığın kötü olması gibi yaşlılık sürecini olumsuz etkilemektedir (Günay vd., 2016: 176-178). Dolayısıyla özellikle yaşlanma sürecinde ekonomik problemler beraberinde birçok soruna neden olmakta ve yaşlılık sürecini olumsuz etkilemektedir. Yaşlılık sürecinde yaşam kalitesinin artmasının tek koşulu olmasa da yaşlılık sürecinde yoksulluk problemi yaşlanan dünyada önemli bir sorun teşkil etmektedir. Yaşlılık sürecinde yoksulluk aynı zamanda diğer sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Yaşlılık sürecinde yalnızlık, ayrımcılık, dışlanma, bakım ve sağlık gibi problemler yoksulluk süreciyle de ilişkili olmaktadır.

Yaşlılık sürecinde yaşlı bireyler açısından önemli bir yer tutan yerinde yaşlanma olgusu, göç etmek zorunda kalan yaşlı bireylerin yaşam seyrini etkiler. Kendi ülkesinde olup farklı bir mekân veya şehirde yaşlanmanın zorluklarının yanı sıra farklı bir ülkede farklı bir toplumsal yapıda yaşlanmanın çok daha zor olduğu aşikârdır. Farklı bir yerde yaşlanmak yoksullukla beraber başarısız bir yaşlılık sürecine neden olur. Farklı bir yerde yaşlanmak ve yaşlılık sürecinde yaşanan yoksulluk sorunu özellikle zorunlu göç ile birlikte çok daha fazla etkili olmaktadır. Savaş, açlık, kıtlık vb. zorunlu sebeplerden dolayı kendi ülkesini terk etmek zorunda kalan bireylerin yoksullukla yüzleşmesi kaçınılmazdır. Özellikle yaşlı, çocuk, kadın ve hasta olanlar daha fazla yoksul kalmaktadırlar. Yaşlı mülteciler açısından yoksulluk ekonomik problemlerin yanı sıra hastalık, iş yapamama, kayıplar ve sosyal problemler olarak da ortaya çıkmaktadır.

Yoksulluğun sebeplerini anlamak ve yoksulluk türlerine göre verilebilecek tepkiler üzerine odaklanan Singer “*konjektürel ya da tesadüfi yoksulluk*” ve “*yapısal yoksulluk*” ayrımı yaparak açıklamaya çalışmıştır. Ona göre konjektürel ya da tesadüfi yoksulluk önceden kestirilemez ve hastalık, savaş veya doğal afetler gibi sebepler ile ortaya çıkmaktadır. Bu tür tesadüfi durumların ortadan kalkmasıyla bu yoksulluk yok olabilir. Fakat bu durumların ortadan kalkmasına yönelik olarak imkânların varlığı ve erişilebilirliğine bağlı olarak göç, kıtlık veya salgın hastalıklara neden olabilmektedir. Yapısal yoksulluk ise Singer’a göre konjektürel yoksulluktan farklı olmamakla birlikte daha uzun bir süreci içerisinde barındırır. Bu yoksulluk türünde yoksulluğun giderilmesinin önünde “yapılaşmış bariyerler” yani toplumsal ve kültürel ön yargılar

vardır. Singer’a göre yapısal yoksulluk dezavantajlı konumda olup pazarlanabilir becerilerden yoksun olma veya toplumsal ve kültürel önyargılar ile süregelen bir yoksulluktur (Akt. Uluocak, 2016: 156-157). Yoksulluk ve sebepleri doğrultusunda ele alınan bu iki yoksulluk türünden hareketle yaşlı mülteciler hangi kategoride değerlendirilmelidir? Bu soru için tesadüfi yoksulluk yakın gibi görünse de yapısal yoksulluk türündeki kalıplaşmış ön yargılar ve pazarlanabilir beceriden yoksun olma sebepleri yaşlı mülteciler açısından tutarlılık göstermektedir. Yaşlı mülteciler farklı bir toplumsal yapıda olsa da ortak olumsuz yaşlılık algılarının varlığından kaynaklı olarak yapısal yoksul olarak da değerlendirilebilirler. Bu anlamda yaşlı mülteciler hem konjonktürel hem de yapısal yoksulluk içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Günümüz küresel dünyasında açlık, kıtlık, savaş, eğitim gibi birtakım nedenlerden dolayı insanlar göç etmektedir. Bu göç serüveni kimi zaman göç edilen ülkelere olumlu olarak yansımakta kimi zaman da bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır ve aynı zamanda göç eden bireyler açısından sancılı bir süreç olarak gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla göç olgusu ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmekte ve buna yönelik stratejiler geliştirilmektedir. Tarihsel süreçte göç olgusunun çeşitli örnekleri bulunmakla birlikte özellikle günümüz 21. Yüzyılında gerçekleşen göç hareketleri ve beraberinde gerçekleşen toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel etkileri üzerinde durmak gerekmektedir. Özellikle Ortadoğu’da yaşanan savaşlar ve beraberinde gelen göç hareketleri halen devam etmekte ve bu göç ve savaş süreci daha da devam edecek gibi görünmektedir. Ortadoğu’daki bu hareketlilik orada yaşayan halk ve göç etmek zorunda kalan insanlar açısından ciddi sorunlar oluşturmakta ve aynı zamanda göç edilen ülkelere de önemli ölçüde etki etmektedir. Göç sürecinden başta çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve hasta bireyler olmak üzere tüm toplumsal gruplar etkilenmekte ve bir sorun haline dönüşmesinin engellenmesine yönelik göç sürecinden etkilenen ve etkilenme ihtimali olan bütün ülkelerce çeşitli politikalar yürütülmektedir.

Göç sürecinin ekonomik, siyasi ve kültürel etkilerinin yanı sıra toplumsal tabanlı etkileri de önemli ölçüde durulması gereken bir husustur. Göç olgusu çocuk, yetişkin ve yaşlı bireyler açısından farklı şekillerde etkili olabilmekte ve sosyalleşme sürecinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Göç eden bireyler göç edilen yerde farklı bir toplumsal yapı içerisinde barınma, iş, statü, uyum ve kendi kimliğini kazanması/oluşturması gibi birtakım sorunlarla yüzleşmektedirler. Bu tür sorunlar ekseninde çeşitli araştırmalar yapılmış ve çözüm ve öneriler sunulmuştur. Yapılan araştırmalar göç sosyolojisi çerçevesinde uyum, beklenti, sorunlar ve tespitler etrafında toplanmış olup göç eden bireyler ve göç edilen yerler açısından değerlendirmeler yapılmıştır. Bu araştırma yapılan diğer araştırmalardan farklı olarak yaşanan göç süreci ile beraber farklı bir ülkede yaşamak zorunda kalan Suriyeli

mülteci yaşlıları ele almaktadır. Bu araştırmada yer alan mülteci yaşı kullanımı hukuki bir statüden ziyade bir kavram olarak mültecilik kastedilmektedir. Bir kavram olarak mülteci olmanın içerisinde barındırdığı farklı bir toplumsal yapıda olma, zorunlu göç, şiddet vb. faktörler nedeniyle mülteci yaşı kavramı tercih edilmiştir. Hukuki olarak mülteci statüsü ülkeler arasında farklı koşul ve şartlarla verilmekte olup bu araştırmada mülteci kavramının anlamı üzerinden Suriyeli yaşı mülteciler olarak kullanılması tercih edilmiştir. Bu noktada yaşlılığın mülteci bireyler açısından değerlendirilmesi ve yaşlılık sosyolojisi etrafında Suriyeli yaşı mülteci bireylerde yaşlılık olgusu bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Ülkemize göç eden Konya ili özelindeki Suriyeli yaşı bireylerin ele alındığı bu araştırmada mülteci yaşlıların göç hikayeleri, aile içi ve sosyal ilişkileri, dil problemi, ekonomik sorunlar, yerinde yaşlanma, mekân aidiyeti ve toplumsal uyum olguları irdelenmiştir.

Yaşlanma olgusu Türkiye de dâhil olmak üzere tüm dünya genelinde önemi hızla artan bir toplumsal olgu halini almaktadır. Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren başlayan sağlık alanında gerçekleştirilen iyileştirmeler ve yaşam kalitesinin artması gibi gelişmeler doğum oranlarında azalma ve yaşı nüfusunun artmasına neden olmuştur. İnsan ömrünün uzaması ve yaşı nüfusun artması dünyada yaşlılık olgusu üzerinde araştırmalar yapılması ve çeşitli politikalarla yaşlılığın bir sorun haline dönüşmemesi için bu alan üzerinde yoğunlaşmaya başlamasına neden olmuştur.

Dünyadaki nüfus hareketlerine paralel olarak Türkiye’de de nüfus artış hızının düşmesi ve doğuşta beklenen yaşam süresinin artmasıyla birlikte ülkemizin yaşlanmaya devam ettiğini söylemek mümkündür. Nüfusun yaşlanmasının önemli göstergelerinden birisi olarak ortanca yaştır ve TÜİK verilerine baktığımız zaman ortanca yaş 2016 yılında %31,4 iken 2021 yılında %33,1 olmuş ve ortanca yaşı 2025 yılında %34,1, 2030 yılında %35,6, 2040 yılında %38,5, 2060 yılında %42,3 ve 2080 yılında %45,0 olması beklenmektedir (TÜİK, 2022). Ortanca yaş kriterine bağlı olarak ülke nüfusunun yaşlanmaya devam edeceği kaçınılmaz bir sonuç olarak görülmektedir. Yine doğuşta beklenen yaşam süresinin artması ve ortanca yaşı da yükselmesiyle birlikte nüfusumuz yaşlanmaya devam etmektedir. TÜİK verilerine göre yaşı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2016 yılında %8,3 iken, 2021 yılında %9,7’ye yükselmiştir. Yine yaşı nüfusun toplum nüfus içindeki oranı 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olması beklenmektedir (TÜİK, 2022). Bu noktada yaşlılığın ve yaşı nüfusun

oranının artmaya devam etmesi tüm dünyada önemli bir mesele halini almaktadır. Ortanca yaşın düşmesi ve yaşlı nüfus oranının hızla artması toplumsal yaşamda önemli sorunlara yol açtığı bilinen bir gerçekliktir. Fakat bir gerçeklik olarak yaşam standartlarının değişmesi, yaşam kalitesinin artması, sağlık alanındaki gelişmeler ve birçok olumlu yöndeki gelişmeler yaşam süresinin artmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla artan yaşlı nüfus yoğunluğunun bir sorun teşkil etmemesi adına çeşitli politika ve hizmetlerin yürütülmesi gerekmektedir. Aynı zamanda yaşlanmaya devam eden ülke ve dünya nüfusunun verimlilik ve toplumsal refah açısından üzerinde durulması gereken önemli bir konu olma özelliği de taşımaktadır.

Türkiye nüfusundaki yaşlanma oranındaki artış toplumsal tabanda önemli etkilere neden olmakta ve demografik yapı da hızlı bir değişime uğramaktadır. Kentleşme ve göç ile toplumsal yapıda meydana gelen değişimler yaşlıların sosyal hayat ve aile içi ilişkilerinde ve aynı zamanda toplumsal konumlarını da önemli oranda dönüştürmektedir (Kurtkapan, 2018: 4). Yaşlıların statü, rol ve aile içi ilişkilerindeki değişen konumlarının geleneksel ve modern dönem bağlamında irdelenmesi gerekmektedir. *“Yaşlıların aile ve toplumdaki yeri yaşlıların yaşadığı zamanla ve çevresel faktörlerle yakından ilgilidir” (Ceylan, 2016: 45)*. Genel olarak yaşlılık olgusunun bir toplumsal problem olarak ele alınmasının yanında mülteci yaşlıların problemleri daha farklı, çok değişkenli bir sorun olarak yaşanmaktadır. Yerinde yaşlanma veya farklı bir yer/mekân veya toplumsal yapıda yaşlanmanın mülteci yaşlılar açısından etkisi ve gerçekleştirilmesi bu noktada farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Bu araştırmanın konusunu oluşturan mülteci yaşlılar, mekân aidiyeti, toplumsal hafıza, aile içi ve sosyal ilişkiler, toplumsal uyum, ekonomik problemler ve dil problemleri olmak üzere farklı değişkenler üzerinden yaşlılık sosyolojisi bağlamında irdelenmekte ve araştırma bu noktada farklılık arz etmektedir. Farklı bir toplumsal yapıda yaşlanma ve mülteci statüsünde yaşlanmanın bulunan toplumsal yapıdaki tezahürleri ve aile içi ilişkilerindeki dönüşümlerin incelenmesi bu araştırmanın temel konu ve amacını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu türden değişkenler ile mülteci yaşlı olmanın irdelenmesi bu konuya özgünlük sağlamaktadır.

Tüm dünya ülkelerinde nüfustaki yaşlanmanın gittikçe arttığı bir dönem yaşanmakta ve bu dönemde yaşlılığın algılanma ve tanımlanma biçiminde de farklılıklar görülmektedir. Yaşlılık ve yaşlanma çalışmalarına bakıldığında ülkelerin

farklı yaş aralığında yaşlılığı tanımladığı ve yaşlanma sürecinin de bireyler bazında değişebildiği şeklinde ifade edilmektedir. Kurtkapan'ın da belirttiği gibi yaşlılık ve yaşlanma kavramları özellikle gündelik hayat içerisinde birbiriyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Fakat “yaşlanma” bir zaman sürecini, “yaşlılık” ise belirli bir yaştan sonra başladığı kabul edilen bir dönemi ifade etmektedir. Aynı zamanda yaşlılık algısı da yaşanan toplumsal çevrede sosyal ve kültürel faktörlerin etkisiyle de farklı şekillerde algılanmakta ve tanımlanmaktadır (Kurtkapan, 2018: 11). Bu tanımlamadaki farklılıkların yanı sıra özellikle günümüz dünyasında teknoloji ve tıp alanında kaydedilen ilerlemelerle birlikte hem yaşlı nüfus oranında ciddi bir artış görülmekte hem de yaşlılığın farklı boyutlarıyla ele alınması ve incelenmesi gerektiği düşüncesi yaygınlaşmaktadır.

Sosyolojinin de temel çalışma alanlarından birisi olan yaşlılık olgusu üzerinde yapılan araştırmalara bakıldığında yaşlılığın sosyal hizmetler bağlamında incelendiği, yaşlılık ve yoksulluk, kuşaklar arası çatışma, modernleşme ve yaşlılık gibi konular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar yaşlılık sosyolojisi literatürünün gelişimi noktasında önemli katkı sağlamıştır. Fakat yaşlılık olgusunun sosyolojik boyutlarının araştırma ve inceleme noktasında hala zenginleştirilmesi gereken bir alan olarak nitelendirmek mümkündür. Bu araştırmanın temel amaçlarından birisi de yaşlılık olgusunun sosyolojik boyutları üzerinde yoğunlaşmak ve mülteciler bağlamında yaşlılık olgusunun irdelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda artan yaşlı nüfus üzerinde farklı perspektifler üzerinden düşünmeyi sağlamak bu çalışmanın bir diğer hedefleri arasındadır. Bu noktada ele alınan mülteci yaşlılar üzerinden yaşlılığın diğer boyutları üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Bu araştırma temel olarak Ortadoğu’da ve 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle göç eden mülteci yaşlılar üzerinde yoğunlaşan bir yaşlılık sosyolojisi çalışmasıdır. Bu çalışmada yaşlılığın mülteci statüsünde inşa edilmesi ve yerinde yaşlanma olgusu değişkenlerinden hareketle aile içi ve sosyo-kültürel ilişkiler, mekan aidiyeti, ekonomik ve dil gibi faktörler Suriyeli yaşlı mülteciler ekseninde ele alınmıştır.

Bu araştırma 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç karışıklık nedeniyle göç eden mültecilerden yaşlılar üzerinde odaklanmaktadır. Bu araştırma ilgili literatürden farklı olarak Suriyeli yaşlı bireylerin göç etmeden önce ve sonrasında gündelik hayatlarındaki sosyal, ekonomik, sağlık ve kültürel ilişki ve sorunları ve toplumsal

uyum gibi konuları yaşlılık sosyolojisi bağlamında derinlemesine incelemesi yönünden bu çalışmaya özgün değer katmaktadır. Göç eden yaşlı bireylerin sosyalizasyon süreçlerinde, toplumsal ilişkilerinde, aile ilişkilerinde ve kendi kimliğini oluşturma noktasında yaşanan sorunlar ve dönüşümlere odaklanan bu araştırmanın sosyoloji, gerontoloji ve yaşlılık sosyolojisi alanında önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca daha sonra yapılacak yaşlılık çalışmalarına da bir katkısı olması beklenmektedir.

Mülteci yaşlıların göç ettikten sonra farklı bir toplumsal yapıda kendi statü ve rollerini ve kendi kültürel yapılarını koruma ve idame ettirme noktasında yaşanan sorunlar, yaşlılık sosyolojisinde aktif ve pasif yaşlanmanın mülteci yaşlılar üzerinde araştırılması ve yaşanan değişim ve dönüşümlerin tespiti bu araştırmayı önemli kılan bir diğer nedenlerdir. Yaşlılık alanında yapılan ve yapılacak olan araştırmalara yardımcı olması beklenen bu araştırmanın yaşlılığın göç sosyolojisi ve gerontoloji bağlamında farklı bir perspektiften bakma noktasında önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla yaşlılık sosyolojisi bağlamında mülteci yaşlıların incelendiği bu araştırma hem göç sosyolojisi hem de yaşlılık sosyolojisi alanında katkı sağlaması beklenmektedir.

2.2. Araştırma Soruları

1. Suriye’de yaşlanmak/yaşlı olmak yaşlı mülteciler için ne anlam ifade ediyor?
2. Yaşlı olmak ve farklı bir ülkede yaşlanmak yaşlı mülteciler için ne anlam ifade ediyor?
3. Türkiye’de yaşlılık yaşlı mülteciler için ne gibi eksikliklere yol açmaktadır? Mülteci yaşlı olmanın yaşattığı olumsuz (ya da olumlu) duygular/durumlar nelerdir?
4. Türk toplumu ve özelde Konya halkı hakkında yaşlı mülteciler ne tür düşüncelere sahipler? Toplumsal, siyasi, kültürel ve dini değerler açısından benzerlik ve farklılıklardan hareketle toplumsal uyum sağlayabilmekte midirler?
5. Türkiye’de yaşlı ve yabancı olmaya yönelik Türk halkının algıları nasıldır?
6. Türkiye’de dil probleminden kaynaklı olarak problemler yaşanıyor mu? Türk halkı ile iletişimi nasıl sağlıyorlar?

7. Yaşlı mültecilerin Konya'daki komşuluk ilişkileri nasıl? Suriye'dekinden farklı mı?
8. Yaş ilerledikçe aile ve sosyal çevreleri ile ilişkilerinde bir değişiklik oldu mu?
9. Ailenizin yaşlı mültecilere bakması aileler tarafından bir sorun olarak görülüyor mu?

2.3.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada mülteci yaşlı bireyler üzerinden yaşlılığın sosyolojik boyutları ele alınacak ve yaşlılığın mülteci statüsündeki gerçekleştirimi incelenecektir. Mülteci statüsünde yaşlanmanın aile içi ve sosyal ilişkiler, kültürel ve mekân aidiyeti ve toplumsal uyum üzerindeki etkileri bu araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Konya kent merkezinde bulunan 55 ve üzeri yaşındaki mülteci bireylerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır 55 yaş ve üzeri yaşlı bireylerin seçilmesinin temel nedeni; ülkelere ve toplumsal yapıya göre yaşlılık kavram tanımlamasının değişmesidir. 21 Nisan 2022 tarihli Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’de 3 milyon 711 bin 683 Suriyeli vatandaş bulunmakta ve bu nüfus içerisinde 55 yaş ve üzeri kişi sayısı ise 193 bin civarındadır. Konya ilinde Suriyeli göçmen nüfus sayısı ise 123 bin kişi civarındadır (Mülteciler Derneği, 2022). Konya ilinde yapılan bu araştırmada araştırmanın amacına uygun olarak örneklem seçimi “amaçlı örnekleme tekniği” ile mümkün olmakta ve bu teknik kullanılarak yaklaşık 25 Suriyeli mülteci yaşlı birey ile yüz yüze derinlemesine mülakat yapılmıştır.

2.4.Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemine başvurularak Konya’da yaşayan Suriyeli yaşlı mülteciler ile görüşme yapılmıştır. Nitel araştırmanın kompleks bir muhakeme sunması, katılımcının yorumları, çoklu yöntemler sunması ve yeni bir teori geliştirmeye imkan vermesi (Creswell, 2020: 49) bu çalışmanın daha verimli sonuçlar elde etmesini sağlayacaktır. Morse ve Richards’ın geliştirdiği “*metodolojik uyum*” kavramından hareketle (Akt: Creswell, 2020: 51) araştırmanın amaç, soru ve yöntemin tutarlılığı esas alınmıştır. Bu çalışma betimsel bir araştırma niteliği taşımaktadır. Betimsel araştırma yaşanan olayların gerçeğin yansıtılarak durum tespitleri yapılmasında kullanılır. Betimsel araştırmada olay ve olgular açıklanmaya çalışılır ve

sadece tasvir değil aynı zamanda mekân, zaman ve olaylar arasındaki ilişkisellik de kullanılarak toplumsal sorunlara çözüm getirilmesi amaçlanır (Akt. İnce, 2012: 116-117). Bu çalışmada da bu amaca yönelik olarak Suriyeli yaşlı mülteciler ile görüşmeler yapılmıştır.

Bireyler ve çevresi arasındaki dinamik değişim ve etkileşimi üzerinde duran *yaşam seyri teorisi* bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmaktadır. Yaşam seyri teorisi kişilerin yaşam deneyimleri, davranış ve olayların etkileşimi üzerinden bireylerin yaşamlarına odaklanır (Osunluk, 2004). Yaşam seyri teorisi Bynner'in dediği gibi bireylerin aile içi ilişkiler, iş hayatı, sağlık, eğitim, statü ve konum gibi yaşamları hakkında çoğu bilgiye ulaşmamızı sağlar (Akt. Adıgüzel vd., 2014: 169). Zira bu araştırma mülteci yaşlıların mekân-aidiyet ilişkisi, aile içi ilişkileri, sosyal çevre ve uyum sorunu gibi konular hakkında derinlemesine bilgiye ulaşmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda Konya ili evreni çerçevesinde 25 mülteci yaşlı bireylerle mülakat yapılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır.

Bu mülakatlardan elde edilen veriler ilgili literatür çerçevesinde yorumlanacaktır. Yaşlanma ve yaşlılık kuramları ekseninde bu çalışmanın bulguları tek bir kuramsal yaklaşımdan ziyade birden fazla kuramdan yararlanılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Çalışma sonunda literatürde yer alan çalışmalarla kıyaslanarak özgünlük ve tutarlılık sağlanmaya çalışılmış ve alan literatürüne katkı yapılmaya çalışılmıştır.

2.5. Araştırma Grubu

Araştırma, Konya'daki Suriyeli yaşlı mültecilerin göç deneyimleri, aile ve çevresel ilişkileri, yaşam kalitesi ve doyumu, statü, rol ve konumu, toplumsal uyumu ve sosyalleşme süreçlerini kapsamaktadır. Araştırmanın evreni Konya kent merkezi olarak seçilmiş ve kent merkezinde yaşayan 55 yaş üzeri yaşlı mülteciler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadırlar. Yaşlılığın kronolojik olarak tanımlanmasının yeterli bir tanım olmamasından hareketle araştırmanın verimliliği açısından mülteci yaşlıların en az 55 yaşında olmaları gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırmada derinlemesine araştırmanın amacına yönelik daha verimli sonuçların alınabilmesi için *amaçlı örnekleme* (*güdümlü örnekleme*) modeli tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme araştırmanın amaçlarına uygun olarak evrenin bir veya birkaç alt kümesinin bilinçli olarak seçilmesidir. Amaçlı örnekleme modeli soruna en uygun kesim üzerinde

gözlem yaparak kapsamlı ve verimli bilgilere ulaşmayı sağlar (Bal, 2017: 247-248). Bu araştırmada da mülteci yaşlılar ele alınarak göç ve yaşlılık olgularına farklı bir perspektiften bakılacaktır.

2.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı araştırmada mültecilerle görüşme yapılmaya başlanması ve sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edilmiştir. Araştırmada yarı yapılandırılmış soru formu ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış soru formu, göç öyküsü, Suriye ve Türkiye’de yaşam, ekonomik koşullar, sosyal ilişkiler ve gündelik yaşam pratikleri konularını içermektedir. Bu araştırmada gelişigüzel örneklem tekniği kullanılarak görüşme yapılacak katılımcılar seçilmiştir. Görüşmelerde görüşme ve ses kaydı için katılımcılar aydınlatılmış ve izinleri alınmıştır. Tüm görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Sorulara gayet açık ve net cevaplar verilmiş, görüşmelerden her biri, aile içinden sadece bir kişiye uygulanmıştır. Görüşme öncesi ve sonrasında önemli noktalar araştırmacı tarafından kısa notlar hâlinde tutulmuştur. Görüşmeler Selçuk Üniversitesi’nde Suriye uyruklu bir öğrenci eşliğinde ve iyi düzeyde Türkçe bilen bir tercüman ile beraber gerçekleştirilmiş olup, tüm görüşmeler Arapça-Türkçe yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiş ve 40-100 dakika sürmüştür.

2.7. Geçerlik, Güvenirlik ve Verilerin Analizi

Geçerlilik ve güvenirlilik bilimsel araştırmaların en temel ölçütleri arasında yer alır. Bilimsel araştırmalarda elde edilen verilerin inandırıcılığı ve güvenirliliği temel esastır. Bu bakımdan özellikle nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenirlilik itel araştırmalarda da araştırmanın inandırıcı ve güvenilir olması bakımından önemli bir yere sahiptir (Başkale, 2016: 23-28). Bu araştırmada da mülakat görüşmelerinden önce saha gözlemi yapılarak hangi bölgelerde ve ne şekilde araştırmanın daha sağlıklı bir şekilde yürütüleceği planlanmıştır. Mülakat görüşmeleri katılımcılarla birlikte yüz yüze ve kendisini ifade edebileceği rahat ortamlarda yapılmıştır. Katılımcılar araştırmada ele alınan yaş kriterlerine uygun olarak seçilmiş ve araştırmanın soru ve temel yapısına uygun olarak yürütülmüştür. Mülakat görüşmeleri esnasında Arapça konusunda yetkin bir tercüman eşliğinde ve görüşme için geçerli ve güvenilir bilgi edinilecek şekilde sürdürülmeye çalışılmıştır. Literatür taraması yapılarak mülakat

görüşmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar noktasında hem tercüman hem de araştırmacı olarak bilgi sahibi olunmuştur. Yapılan mülakat görüşmeleri ses kayıtlarına alınarak tercüman eşliğinde bilgisayara aktarılıp yorumlanmıştır. Bulguların yorumlanmasında yapılan görüşmelerin çözümlenmesinin daha net yapılması için görüşmeler Türkçeye çevrilmiştir. Kodlanan katılımcı görüşmelerin ana temaları saptanarak veriler betimsel nitel analiz tekniği kullanılarak ele alınmıştır.

Araştırmada etik ilkeler gereği verilerin analizinde görüşmeye katılan katılımcıların isimlerine yer verilmemiştir. Analiz sırasında tüm katılımcılara ayrı bir kod verilmiştir. Kadın katılımcılar için “K” harfi, erkek katılımcılar için ise “E” harfi kullanılmıştır. Aynı cinsiyette olan her bir katılımcının daha iyi anlaşılması için 1’den başlayarak harf ile birlikte kodlanmıştır. Aynı şekilde tabloda katılımcıların yaş, medeni durumları, mesleki ve sosyal yardım alma durumlarının yanı sıra hanedeki kişi sayısı ve mesleki durumları gibi özelliklerine yer verilmiştir.

2.8. Araştırmacı Gözlem ve Saha Notları

Bu bölümde mülakat görüşmeleri esnasında yaşanan bazı tecrübe ve gözlemler yer almaktadır. Bu çalışmada yapılan görüşmeler Konya’nın arka mahallelerinde Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yapılmıştır. Aynı zamanda mülakat görüşmeleri Konya’nın kültürel yapı ve dokusuyla iç içe geçmiş fakat farklı bir toplumsal yapıya sahip Suriyeli mültecilerin yaşadığı mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan evlerde bir araştırmacı ve gözlemci olarak gidilmiş fakat farklı şekillerde karşılanıp ağırlanmıştır. Örneğin bazı Suriyeli yaşlı mülteciler bizleri devlet kurumlarında çalışan keşif ekipleri veya sosyal yardım ekipleri olduğumuzu düşünmüşlerdir. Bazı evlerde öğrenci olarak geldiğimizi ve araştırma için mülakat yaptığımızı söylediğimizde görüşme devam ederken birden hayal kırıklığına uğrayıp görüşmeyi sonlandırmıştır. Bir yaşlı mülteci kadın yürüyemediği için uzun zamandır dışarı çıkamamış ve ailesi dışında kimseyle görüşmemiştir. Uzun zaman ilk defa dışarıdan bir insan ile görüşünce ağlamaya başlamış ve dertlerini bizimle paylaşmıştır. Bazı aileler bizlere numaralarını verip ilgili kuruluşlara iletmemizi ve bizlerden destek beklediklerini ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra çoğu evlerde yoksulluğun derinlerde yaşandığı mekân ve yaşamlara şahit olunmuştur. Bir evde 15-16 hatta 20 kişinin yaşadığı çoğu evlerde çocuk sayısının epey fazla olduğu ailelere rastlanılmıştır. Katılımcının birisi görüşme sırasında göç ederken yaşadıkları anıları anlatırken sinir krizi geçirmiş ve görüşme de

yapılamamıştır. Bir katılımcı da Suriye'deyken akademisyen iken buraya geldikten sonra işsiz kalmış ve kimlik dahi alamamıştır. Her bir katılımcı kendi hikayelerinden bahsederken bizleri de yaşadıkları tüm hikâye ve anılara tanıklık etmiştir. Yaşanan ve anlatılan her bir hikâye, tecrübe ve gözlem; sosyolojinin önemini bizlere bir kez daha hatırlatmış ve toplumsal yaşam için sosyolojinin gerekliliği de vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılan yaşlı mülteciler, 14'ü erkek 11'i kadın olmak üzere 25 kişiden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin yaşları 53 ve 68 yaş aralığında değişmektedir. Ortalama yaş ise 60'tır. Katılımcıların 4'ü erkek 7'si kadın olmak üzere 11'i dul iken 10'u erkek 4'ü kadın olmak üzere 14'ü evlidir. Katılımcıların yüzde 20'si İdlib'ten göç etmişken yüzde 80'i de Halep'ten göç etmiştir.

Katılımcıların Suriye'deyken meslek ve çalışma durumlarına baktığımızda kadınların 10 tanesi ev hanımıyken 1 tanesi camide görevli olarak çalışmakta olduğu görülmektedir. Aynı şekilde erkek katılımcıların ise 4'ü esnaf, 2'si çiftçi, 2'si emekli, 1 öğretmen, 1 şoför, 1 galeri sahibi, 1 kasap, 1 terzi ve 1'i tekstil fabrikasına sahiptir. Göç ile birlikte yaşlı mültecilerin Türkiye'deki meslek ve çalışma durumlarına baktığımızda yaşlı kadın mültecilerin 10 tanesinin ev hanımı olarak evlerde çalışmıyor oldukları 1 tanesinin ise seyyar satıcılık yaptığı gözlenmiştir. Erkek yaşlı mülteci katılımcıların ise, 8'nin çalışmadığı, 3 tanesinin esnaflık yaptığı, 1 tanesinin mevsimlik işçi olarak çalıştığı, 1 tanesinin ise seyyar satıcılık yaptığı ve 1 tanesinin terzilik yaptığı gözlemlenmiştir.

Çalışma durumlarına genel olarak baktığımızda kadın mültecilerin Suriye'den Türkiye'ye göç ettiklerinde çalışma hayatlarında iş hayatına katılım yönünde herhangi bir değişiklik görülmemektedir. Bu durumun sebebi sorulduğunda kültürel olarak Suriye'de kadınların çalışma hayatına pek dâhil olmadıkları veya edilmedikleri sonucuna varılmıştır. Fakat erkek yaşlı mültecilerin Suriye'den Türkiye'ye göçleri ile birlikte çalışma hayatlarında değişimler meydana gelmiştir. Bunlardan Suriye'de herhangi bir mesleği veya işi olan yaşlı mültecilerden 8 tanesi göç sonrası Türkiye'de çalışmamaktadır. Ayrıca iş hayatına devam eden erkek yaşlı mültecilerin 4 tanesinin ise göç ile beraber Suriye'deki meslek ve işlerine devam edememektedir. Erkek katılımcılardan yalnızca 2 tanesi göç sonrası Suriye'de sahip oldukları işlerini Türkiye'de devam ettirebilmektedir. Bu durumda yaşlı mültecilerin ekonomik hayatlarına devam edebilme noktası kadın mültecilerin hane içerisindeki rolü ve konumu hala aynı kaldığı görülmekteyken erkek yaşlı mültecilerin birçoğu Suriye'de aktif oldukları iş hayatlarını Türkiye'de devam ettirme noktasında yaş engeli gibi bazı

engellere takılmaktadırlar. Aynı zamanda çalışma hayatına devam eden yaşlı mülteci sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir, fakat bunlardan büyük bir çoğunluğunun Suriye’de iken ekonomik anlamda sahip oldukları konum, rol ve statüleri Türkiye’ye göç ile birlikte işlerini devam ettiremedikleri için değiştiği tespit edilmiştir.

Yaşlı mültecilerin kaldıkları evdeki kişi sayıları 4 ile 15 kişi arasında değişmektedir. Çalışmayan ya da çalışamayan mülteci yaşlıların geçim kaynakları çocukları, torunları veya birlikte kaldığı yakın akrabaları tarafından sağlanmaktadır.

Tabloda diğer bir değişken olan katılımcıların şu an herhangi bir kurum veya kuruluşlardan sosyal yardım alma durumu ve şu an ki çalışma durumları arasındaki ilişki incelendiğinde kadın yaşlı mültecilerden çalışan 1 kişinin sosyal yardımdan yararlanırken çalışmayan 6 kişinin de sosyal yardım aldığı görülmektedir. Fakat çalışmayan diğer 4 kişinin ise sosyal yardımlardan yararlanamadığı görülmektedir. Erkek yaşlı katılımcılardan ise çalışan kişilerden 2’si sosyal yardımlardan yararlanırken 4’ünün sosyal yardım almadığı görülmektedir. Çalışmayan erkek yaşlı mültecilerden sosyal yardım alan kişi sayısı 5 iken, 3 kişinin sosyal yardım almadığı görülmektedir. Genel olarak baktığımızda yaşlı mültecilerin sosyal yardımlardan yararlanma durumları çalışmama durumlarına göre artış yönünde değişim gösterirken çalışan katılımcıların sosyal yardım alma durumları daha azdır.

3.2. Göç Öyküsünde Mülteci Yaşlı

Bir yer değiştirme hareketi olarak göç ile birlikte birey ve toplumlar sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda bireysel ve sosyal yaşamlarını etkileyen bütün ilişkilerinde de değişiklik meydana gelir. Çünkü göç eden bireyler göç ederken aynı zamanda yaşam tecrübelerini, ilişkilerini, dillerini, kültürlerini ve hayallerini de götürürler (Adıgüzel, 2016: 3). Farklı ve yabancı olduğu başka bir toplumsal yapıya göç etmeye karar vermek, göçmen için oldukça riskli ve belirsiz bir durumu teşkil etmektedir. Bu göç hali eğer zorunlu sebeplerden dolayı (afet, savaş, kıtlık vb.) ise göç eden birey ve toplum için çok daha fazla risk ve sorun içermektedir. Suriyeli vatandaşların kendi evlerini, işlerini, topraklarını ve anılarını bırakıp başka ülkelere göç etme kararı kendi yaşamları açısından çok ciddi bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle yaşlı bireylerin uzun zamandır yaşadıkları yerlerden göç etme kararı ve terk etmek zorunda kalmaları yaşlı bireyler açısından ciddi üzüntü ve kedere sebep olmuştur. Yaşlı bireylerin yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri kendi topraklarından ayrılma noktasında en son ikna olan grup olmuştur. Yapılan

görüşmelerde yaşlı bireylerin diğer aile üyelerine kıyasla göç etmekte epey direndikleri ifade edilmiştir. E12, göç hikâyesinden bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır: *“Savaş evimizin kapısına dayanmıştı, rahat uyku uyuyamıyorduk ama benim aklımdan gitmek hiç gelmedi. Çocuklarım her gün kaçalım canımızı kurtaralım diye yalvarırlardı. Fakat ben ve eşim o kadar emek verdiğimiz topraklardan, tarlalardan ve ülkemizden nasıl vazgeçip göç edecektik. En sonunda çocuklarım için göç etmek zorunda kaldık.”* (E12, 56: Mevsimlik işçi) E12 ve genel olarak yaşlı mültecilerin ifadelerine bakıldığında şartlar her ne kadar zor olsa da göç etmek kendileri için değil aile ve akrabaları için tercih ettikleri bir çıkış yolu olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde yaşlı mülteciler aile ve çevrenin göç etme konusundaki baskısına rağmen göçe direndiklerini fakat bu baskının artması ve can güvenliğinin kalmaması nedeniyle göç ettiklerini ifade etmişlerdir.

3.2.1. Göçe Direnme

Göç etmek zorunda kalan Suriyeli yaşlı bireyler yaşadıkları evleri, mahalleleri, ilişkilerini ve anılarını da bırakmak zorunda kalmışlardır. Fakat yaşlı bireyler için bu göç süreci diğer Suriyeli vatandaşlardan daha güç olmuştur. Yaşlı mülteciler yaşadıkları yerleri bırakmak konusunda en çok direnen kişiler olmuştur. Bunun en önemli sebebi yaşlılık sürecinde mekân aidiyetinin daha fazla olmasıdır. K1, Suriye’den çıkarken ne kadar direndiklerini ve ne tür zorluklarla karşılaştığını ifade etmiştir: *“...İdlib’te savaş devam ediyor olmasına rağmen oradan çıkmayı düşünmüyorduk. Ta ki oğlum hapishaneye girene kadar. Orada Esat aleyhine konuşması üzerine 6 ay boyunca işkenceye maruz kaldı. Yüklü miktarda para verdik ve hapishaneden çıktı. Uzun süre direnmeye çalıştık fakat hayati güvencemiz kalmamıştı. Bizde apar topar yola koyulmak zorunda kaldık.”* (K1, 58: Seyyar Satıcı)

K1’in ifadelerinde Suriyelilerin yaşadıkları çevreyi bırakmak zorunda kalmalarının genel bir özeti niteliğindedir. Bu ifadelerinden de anlaşılacağı gibi Suriye’de devam eden savaşın etkisiyle ülkenin hemen hemen bütün kurumları işlevsiz hale gelmiştir. Eğitim, siyaset, hukuk, ekonomi, ticaret ve daha birçok kurum ve kuruluş işlevsiz hale gelmiştir. Öyle ki Suriyeli bireylerin sığınacakları, hayatlarını idame ettirebilecekleri ve kendi can güvenliklerini koruyabilecekleri bir ortamdan yoksun kalmışlardır. Çeşitli yolları deneyip hayatlarını idame ettirmeye çalışan yaşlı bireyler ve ailenin diğer üyeleri göç sürecinde çeşitli badireler atlatmışlardır.

Göç etmek zorunda kalan yaşlı bireyler fiziksel, psikolojik, sağlık ve ekonomik olarak çok zorlandıklarını ve Suriye’den ayrılmanın çok zor olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğu kendi topraklarından ayrılırken mecbur kaldıklarını ve direndiklerini ifade etmişlerdir. Yine katılımcılara göre kendi vatanından, iş yerlerinden ve evlerinden ayrılırken birçok hatıralarını, emeklerini ve sevdiklerini de geride bıraktıklarını ifade etmişlerdir:

“...Hanımı kaybettim. Şu an hastayım. Savaş esnasında düşen bomba yüzünden kulaklarım %50 oranında duymuyor.” (E3, 65: çalışmıyor)

“...Savaş patlak verdiği 5 yıl boyunca Halep’te yaşadık. Muhalifler ile aramızda bir sokak vardı. Büyük oğlum göç etti, biz merhum eşim ve üç kızım bir oğlumla kaldık. Kızlarımız için çok korktuk ve sonrasında evimizdeki tüm eşyaları sattık. Arabayı da sattık.” (K5, 65: Ev Hanımı)

“...Eşim Suriye’deyken vefat etti. 45 yaşındaki oğlum sınırdan bir türlü geçemedi ve çocuklarını göremiyor. Suriye’deki evimiz yıkıldı. Suriye’deyken huzurumuz kalmadı ruhumuzu anca kurtarabildik. Vadileri dağları aştık. 700 dolara birisi tarafından borçla birlikte geldik. Bu borç hala boynumuzun borcu.” (K6, 68: Ev Hanımı)

Yaşlı mültecilerin ifadelerinde Suriye’de yaşanan iç savaşın ve kaosu ortasında kalmalarına rağmen göç etmenin en son ihtimal olduğunu ifade etmişlerdir. K5 savaşın devam etmesine rağmen yaşadıkları yerleri bırakmadığını fakat eşinin vefat etmesi ve kızları için korkması üzerine göç ettiğini ifade etmiştir. Yaşlı mülteciler göç etmenin muğlak bir tercih olduğunu ve hayatlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yaşam alanlarını terk etmenin büyük risk taşıdığını düşünmektedirler. Başka bir toplumsal yapıda yaşamını idame ettirmenin yaşlı bireyler açısından oldukça güç bir durum teşkil etmektedir. Fakat yaşlı bireylerin evlerin yıkılması, eş, çocuk veya akrabaların ölümü gibi çeşitli sebeplerden dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır.

Göç olgusu içerisinde bulundurduğu risk olgusuyla birlikte özellikle küreselleşme ile artan “evsizlik”, “köksüzlük”, “yetersiz sığınak” veya “yersiz yurtlaşma” kavramlarıyla ifade edilen bir hareketlilik sürecidir (Erbaş, 2019: 135). Bu hareketlilik göç eden ve göç edilen birey ve toplum açısından karşılıklı etkileşim sağlanarak toplumsal uyum sağlanmaya çalışılır. Farklı bir yerde yaşamını sürdürmenin zor olduğunu ve kendi memleketlerini çok özlediklerini belirten bazı katılımcılar fırsat ve imkân buldukça Suriye’ye tekrar dönmek istediklerini ifade etmişlerdir. Hayatının büyük bir kısmını Suriye’de geçiren özellikle yaşlı bireyler için Suriye’ye geri dönmenin yollarını ve özlemini ifade etmişlerdir:

“...Yakın çevremizde ölenler ve yaralanalar çok oldu. Bizde çok korktuk. Buraya geldikten sonra tekrar Suriye’ye gittim fakat savaştan dolayı geri gelmek zorunda kaldım. Bizim mahallemiz muhaliflere çok yakındı. Gittiğimizde mahallenin çoğu boşalmıştı ve bizde geri dönmek zorunda kaldık.” (E6, 56: Çalışmıyor)

“...Halep’te daha savaş başlamazken hiç gitmek yoktu aklımızda. Fakat Esat ve muhaliflerin çatışması bizim mahalleye kadar geldi ve çok korkuyorduk. Daha sonra Esat bölgesinden muhalif bölgesine Mezikiye’ye taşındık. Bu bölgede keyfi kurallar geçerliydi. Kafalarına göre istediğini istediği kadar süre hapishaneye atıyorlar ve istedikleri cezayı veriyorlardı. Oğlum hapishaneye girdi ve para vererek çıkartabildik. Daha sonra Türkiye’ye geldik.” (E14, 62: Çalışmıyor)

“...Yaklaşık 2,5 yıldır hastalığımın dolayı evin dışından başka bir yere çıkamıyorum. Benim orada toprak evde yaşıyordum. Oradayken içeriden dışarıya toprak üzerinden sürünmek benim için çok daha iyiydi, burada beton üzerinde sürünmek çok zor. Şuan kendi memleketimin toprağına dokunabilseydim Allah’ın izni ile belki de yürürdüm, yürümeye başlardım.” (K10, 64: Ev Hanımı)

Farklı farklı göç hikâyeleriyle göç etmek zorunda kalan yaşlı mültecilerin üzüntü, keder ve özlemleri görüşülen katılımcılar tarafından sürekli ifade edilmiştir. Yaşlı mültecilerin diğer aile üyelerine nazaran kendi yaşadıkları bölgeye tekrar gittikleri veya tekrar dönme isteğinin olduğu ifade edilmiştir. Yaşlı mültecilerin yaşadıkları yerlere olan bağlılıklarının bir göstergesi olan bu durum hala farklı bir toplumsal yapıya, ilişkilere ve göç sürecine dirençlerinin de bir göstergesidir. Öyle ki yaşadıkları yerleri her fırsatta görmeye çalışan yaşlı mültecilerin ifadelerinde de belirtildiği gibi yaşadıkları yerlere bağlılıklarını kutsallık atfedip bahsedildiği görülmüştür. Yaşlı mülteciler yaşadıkları yerlerin kendilerine aidiyet hissettirmesinin yanı sıra K10’un da ifade ettiği gibi psikolojik, sağlık ve sosyal yaşamın da iyileştiricisi olarak yaşadıkları mekanların ifade ettiği anlamına vurgu yapılmaktadır. Yaşlı bireylerin göç olgusuyla birlikte hafızalarına kazınan mekânları, sosyal ilişkilerini, örf ve adetlerini, bireysel ve toplumsal birikimlerini daha çok anımsar ve farklı bir toplumsal yapıya uyum sağlamada güçlük çekmesine yol açmaktadır. Yaşlılık birikim ve tecrübe evresi olmasının yanı sıra yeni şeylerin öğrenilmesi ve kabullenilmesinin de daha çok zor olduğu bir yaşam evresidir. Çeşitli faktörlerin etkisiyle birlikte yaşlı bireyler göç etmekten daha çok çekindiklerini ve yeni bir toplumsal yapıya uyum sağlayamayacaklarını görüşülen katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Göç etmenin istenmeyişinin temel sebepleri genel olarak sağlık sorunları,

ekonomik sorunlar, psikolojik ve sosyal sorunlar olarak görüülen yaşlı göçmenler tarafından ifade edilmiştir.

3.2.2. Bir Çıkış Yolu Arayışı: Suriye’den Türkiye’ye Göç

Suriyeli göçmenler ve özellikle yaşlı mülteciler, yaşadıkları yerleri bırakmamak için epey direnmişlerdir. Fakat çoğu vatandaş Suriye’deki karışıklığa daha fazla direnemeyip göç etmek zorunda kalmışlardır. Yaşadıkları mekanları, hatıraları ve her türlü ilişkisel bağları bırakmak zorunda kalan ve bir çıkış yolu arayışına giren yaşlı mülteciler için zorlu bir süreç gerçekleşmiştir. K1 Suriye’deki savaşın yaşadıkları yere çok yakın olmasına rağmen direndiklerini fakat oğlunun hapse girmesi ve işkenceye maruz kalmasıyla daha fazla direnemeyip göç etmeye karar verdiklerini ifade etmiştir. K1 göç etmeye karar verdikten sonra yaşadıkları zorluklardan bahsederek konuşmasını şöyle sürdürdü:

“...Oğlum hapishaneden çıkmasının ardından mezun olmasına rağmen diplomasını alamadı. Biz de Türkiye’ye göç ettik. Buradaki, amacımız Avrupa’ya göç etmektir. Avrupa’ya kaçırılarak gitmek için anlaştığımız adam hırsız çıktı. Daha sonra başka bir adam ile anlaştık ve yolculuk için 2 oğlumu gönderdim. Deniz üzerinden kaçarlarken 1 tanesini orada kaybettik diğeri ben Türkiye’de tek kaldığım için diğeri oğlum geri dönmek zorunda kaldı. Benim buradaki amacım oğullarımı Avrupa’ya gönderip oradan tekrar İdlib’e geri dönmektir. 1 yıldır Kuveyt’te öğretmenlik yapan diğeri oğlumu da buraya çağırarak hepimiz Türkiye’ye gelecektik fakat ben tutuklandım bu sefer. Hapishaneden çıkmak için yüklü miktarda para ödedim ve daha sonra Lübnan üzerinden Türkiye’ye geldik.” (K1, 58: Seyyar Satıcı)

Kendi hayatlarından çok ailesinin hayati güvencelerini sağlamak için bir arayış ve çaba içerisine giren yaşlı mülteciler K1’in ifadelerinde olduğu gibi çeşitli sorunlarla yüzleşmişlerdir. Yine K1’in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere yaşlı mültecilerin yaşadıkları mekânlara tekrar dönme isteği ve zorluklara rağmen direnmeye çalıştıkları görülmektedir. Suriye’de kurumların işlevsiz hale gelmesi yaşlı mültecilerin direnme ve bir çözüm arayışı bulmalarının önündeki en büyük engel olmuştur. Yaşanan iç karışıklık yüzünden keyfi kuralların uygulanması yaşlı mültecilerin de cezalandırılması ve çeşitli sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Bir arayış süreci içerisine giren mülteciler göç ederken coğrafi şartların olumsuzlukları, savaş bölgelerinin içinden geçmeleri ve buna bağlı olarak can güvenliğinin olmayışı gibi çeşitli sorunlarla yüzleştikleri ifade edilmiştir. Çocukları adına daha iyi bir yaşam için fedakarlıkta bulunan yaşlı mülteciler, aynı zamanda çaresizliklerinden çıkar sağlayan

gruplar sebebiyle çeşitli mağduriyetler yaşamaktadırlar. Yaşlı mülteciler de dahil olmak üzere genel olarak mültecilerin Avrupa merkezli yaşam kalite ve standartlarının artırılması düşüncesi genel olarak hüsrarla sonuçlandığı görülmektedir. Yaşlı mültecilerin önce ailesinin güvenliğini sağlayıp daha sonra tekrar kendi ülkesine geri dönme düşüncesi yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Yaşlı mülteciler göç hikâyelerinden bahsederken genel olarak Türkiye haricindeki ülkelerin Suriyeli vatandaşlara yönelik ayrımcı tavır ve tutum takındıklarını ifade etmiştir. Can ve mal güvenliğinin kalmadığı Suriye’de vatandaşlar bir çözüm arayışında olduklarını fakat Türkiye haricindeki ülkelerin Suriyeli vatandaşların kültürel, dini, ekonomik ve sosyal açıdan uyumsuzluğun olduğu ifade edilmiştir:

“...Ben orada da burada da terzilik işimi yapmaktayım. Evde 6 kişiyiz. Savaş başlayınca işimiz de her şeyimiz elimizden gitti. Önce Ürdün, sonra Mısır, sonra Çin’e ve en sonunda Türkiye’ye geldim. 4 yıl boyunca Çin’de kaldım ve orada da ticaretle uğraştım. Toplumsal, kültürel ve dini olarak diğer gezdiğim ülkelere göre Türkiye çok çok daha iyi ve uygun bizim için. Özellikle diğer ülkelerde Suriyeli olmamızdan dolayı çok ayrımcı tavırlarla karşılaştık. Çin’de Suriyeli olmamadan dolayı kimse benden alışverişini asla yapmıyordu, çocuklarım ve eşim birkaç defa ırkçı muamele gördüler. Ayrıca ekonomik anlamda da ne kadar fazla çalışsak da yetişemiyorduk. Fakat şuan Türkiye’de ben tek başıma çalışarak aileme bakıyorum ve geçinebiliyoruz.” (E7, 59: Evli)

“...2014 yılından beri Türkiye’deyim. Yaşam şartları şu an orada çok zor. Oğlum yüksek lisansını orada yaptı fakat doktorasını yapamıyordu ya askere gidecekti ya da Türkiye’ye gelecekti. Bizim mahallemiz muhaliflere çok yakındı. Yakın çevremizde ölenler ve yaralanalar çok oldu. Bizde çok korktuk. Bizde Türkiye’ye geldik. Çocuğumu askere göndermek istemiyorum. Askere giden arkadaşları 7-8 yıldır askerdeler, bazılarında haber dahi alınmadı.” (E6, 56: Çalışmıyor)

“...Savaştan dolayı güvenliğimiz tehlike altındaydı ve Halep’ten çıkmak zorunda kaldık. Savaş nedeniyle oradaki yollar ve okullar kapalıydı. Çocuklarımı üniversitelere gönderemedim. Çocuğum okulu bitirmez ise mecbur askere katılmak zorundaydı. Önce Lübnan’da okutmak istedik fakat orası çok pahalı olduğu için Türkiye’ye geldik.” (K2, 60: Ev Hanımı)

“...Ben tır şoförüydüm. Evde 9 kişi kalıyoruz. Hanımı kaybettim. Şu an hastayım. Savaş esnasında düşen bomba yüzünden kulaklarım %50 oranında duymuyorum. ...Avrupa ülkeleri kapılarını kapatmış olsa da sadece Türkiye bize kucak açtı. Lübnan’da Suriyeliler mezbahalara gömülür. Dinimiz kitabımız bir fakat Suriyeli denince hemen akıllara her türlü olumsuz şeylerin geldiği kişiler olarak geliyoruz ve ayrımcılığa uğruyoruz.” (E3, 65: Çalışmıyor)

E7'nin ifadelerinde Çin, Ürdün ve Mısır'ın hem Suriyelilere yönelik ayrımcı tutumlar sergilendiği hem de dini, kültürel ve ekonomik açıdan Suriyelilerin sorunlar yaşadığı ifade edilmiştir. E3 de savaşın ortasında kaldıktan sonra göç etmek zorunda kaldıklarını ve yabancısı olmadıkları Lübnan'a göç ettiklerini ifade etmiştir. Fakat Lübnan'ın Arap ve İslam ülkesi olmasına rağmen Suriyelilere yönelik ötekileştirme ve dışlayıcı tavırlar sergilediği ifade edilmiştir. Toplumsal bağların Arap ve İslam ülkelerinde de koptuğunu ifade eden E3 aynı zamanda Lübnan'ın Suriyelilere yönelik ayrı bir kin ve nefretin olduğunu "*Lübnan'da Suriyeliler mezbahalara gömülür*" şeklinde ifade etmiştir. Yaşlı mülteciler aynı zamanda Türkiye'nin Suriye halkı için toplumsal, kültürel ve dini yaşantının benzerliğini dile getirmişlerdir. Genel olarak yaşlı mültecilerin ifadelerine de bakıldığında Suriye'de yaşanan sorunlar nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye göçün en önemli sebeplerinden bazıları da toplumsal, tarihsel, kültürel ve dini faktörler olduğu gözlemlenmiştir. Suriye'de yaşanan sorunlardan ve can güvenliği açısından bir arayışa geçen mülteciler hem Türkiye'nin kapılarını açması hem de yukarıda bahsedilen ortak değerler neticesinde Türkiye'ye göç etmişlerdir. Aynı zamanda E6 ve K2'nin de ifade ettiği üzere Suriye'deki kurumların işlevsiz hale gelmesi ve özellikle erkek bireyler için zorunlu ve belirsiz süreli askerlik görevi hem ebeveynlerin hem de çocukların göç etmesine neden olmuştur. Yaşlı mültecilerin ifadelerinden ülkenin her noktada belirsizliğin olması toplumun ve bireylerin de kendilerini kendi ülkelerine olan aidiyetliklerini ve sorumluluklarını sorgulamalarına ve dolayısıyla göç etmelerine neden olduğu söylenebilir.

3.3. Hayatını İdame Ettirme ve Ekonomik Sorunlar

3.3.1. Zorunlu Seçim: Emek, Birikim ve Mesleğin Bırakılması

Göç olgusunun sebepleri ve sonuçları açısından en önemli unsur ekonomik faktördür. Göç olgusunun hem itici hem de çekici unsuru olarak ekonomik durumunun bireyler ve toplum üzerinde ciddi etkileri vardır. Yapılan görüşmelerde savaş nedeniyle Suriyeli vatandaşların çoğu mal ve mülk varlıklarını bırakmak veya satmak durumunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum göç eden bireyler için ciddi sorun ve sıkıntılar yaşamasına sebep olmuştur. Özellikle yaşlı bireyler için ekonomik gelirin olmaması ve çalışma gücünün yetersizliği göç eden yaşlı bireylerin birçok sorunlarla yüzleşmesine ve göç etmekten çekinmesine neden olmuştur. Yapılan görüşmelerde yaşlı bireylerin çoğu göç etmeye karar vermeden önce

geçimlerini sağladıkları yerleri bırakmakta çok güçlük çektiklerini ve hayatta kalmak için mal ve mülklerini satmak veya bırakmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir:

“...Ben iş yerinde otururken bombalama seslerini duydum ve korkuyla hızlı şekilde eve gittim. Bizim komşumuz, 4 çocuk, anneleri, neneleri ve 50 koyun hepsi yok olmuştu. Her şey yerle bir olmuştu. Bizde çok çaresiz kaldık ve çok üzüldük. Her şeyi bırakıp oradan apar topar kaçtık, canımızı kurtardık.” (E8, 58: Esnaf).

“...Hem köyde hem de Halep merkezde 2 tane evimiz vardı. Savaş dolayısıyla önce köyden Halep merkezdeki eve taşındık. Arabalarımızı, arazilerimizi sattık çocuklarım çalışamadığı için. Ülkeden göç etmemek için baya çaba gösterdik fakat olmadı.” (E1, 59: Çalışmıyor)

Katılımcıların ifadelerinde belirtildiği gibi mülteciler, yaşadıkları evleri, geçimlerini sağladıkları hayvan, arazi ve iş yerlerini bırakmak zorunda kalmışlardır. E1 gibi çoğu katılımcının da ifade ettiği gibi bir çözüm yolu arayışı içerisinde olup göç etmemek için direnen yaşlı mülteciler çaresiz kaldıklarını ifade etmişlerdir. E1 çocuklarının küçük yaşta olup hem can güvenliklerini hem de hayatını idame ettirebilmek adına mal varlıklarını satmak zorunda kalmıştır. Buna ek olarak mal varlıklarını satma fırsatı dahi bulamayan ve E8’in de ifadelerinde belirttiği gibi savaş nedeniyle bütün malını, evlerini ve iş yerlerini kaybeden mülteciler de olmuştur. Yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan yaşlı mülteciler katılımcıların da ifade ettiği gibi büyük bir karamsarlık ve üzüntü içerisinde girmelerine sebep olmuştur. Uzun süre emek verdikleri işlerini kaybetmenin acısıyla çaresiz kaldıklarını ifade eden bazı katılımcılar çeşitli sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir: *“...Ben üniversitede tarih hocasıydım. Önce ailemi gönderdim ve ben de onlardan 2 sene sonra gelebildim. Buraya geldim ve işsiz kaldım. Kimlik almakta dahi çok sıkıntı yaşadım. Kimlik alma noktasında çocuklarım da sıkıntılar yaşadı, bundan dolayı yardımlar alamadık ve halen kayıtsız görülmüyoruz.” (E2, 53: Çalışmıyor)* Yaşlı mülteciler genel olarak E2’de olduğu gibi bir statü ve rol kaybına uğradıkları görülmektedir. Suriye’de sahip olunan statü ve rolün ya tamamı ya da büyük bir kısmı savaş ve göç sonrasında kaybedilmiştir. İş ve iş yerlerinin kaybedilmesiyle çaresiz kalan yaşlı mültecilerin aile içerisindeki rolünün yerine getirilmesi noktasında yetersizlik hissetmelerine sebep olduğu görülmektedir. Bu yetersizlik ve statü kaybı yaşlı mülteciler üzerinde ciddi psikolojik sorunlar yarattığını ve özellikle göç ettikten sonra tekrar bir yerde çalışamamalarından dolayı kendilerini kötü hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Yaşlı mültecilerin göç etmelerindeki en büyük sebep ve çekinceleri ekonomik kayıplar neticesinde tekrar hayatını idame ettirme ve muhtaç konuma düşmesi olduğu şeklinde katılımcılar tarafından ifade edilmiştir:

“...Ben orada küçük bir market işletip hem ailemi geçindiriyordum hem de 2 kız ve 3 oğlumun okul okumalarını sağlıyordum. Fakat buraya geldikten sonra iki oğlum sanayide çalışmak zorunda kaldılar ve kızlarım da ev işleriyle ilgileniyorlar. Suriye’deyken ben onlara bakarken onlar şimdi bana bakıyorlar, ben artık bir işte de çalışmıyorum elim ayağım pek tutmuyor. Kim beni niye çalıştırsın...” (E14, 62: Çalışmıyor)

“...Suriye’deyken çok çalışmasam da tarlamız vardı. İyi kötü geçimimizi sağlıyorduk, çocuklarıma destek çıkabiliyordum en azından. Fakat şimdi çocuklarıma destek çıkamadığım gibi onlara yük de oluyorum. Onlar da parayı zor kazanıyorlar.” (E13, 59: Çalışmıyor)

Yaşlı mültecilerin işlerini kaybetmeleriyle genel olarak sağlık sorunları, fiziksel yetersizlikler ve iş bulamama gibi sorunlar yüzünden ekonomik sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. E13 ve E14’ün de ifadelerinden anlaşılabacağı üzere yaşlı mültecilerin bakımı genel olarak aile üyeleri tarafından karşılanmaktadır. “Suriye’deyken ben onlara bakarken onlar şimdi bana bakıyorlar” ifadesinden hareketle yaşlı mülteciler göç sonrasında çocuklarının kendilerine bakmaları konusunda yakınmaktadır. Yaşanan göç sonrası yaşlı mültecilerin Suriye’de statü ve konumları daha iyi konumda olduğu ve özellikle bakım konusunda aileler açısından daha ön planda tutulduğu gözlemlenmiştir. Yine yaşlı bireyler göç sonrasında yaşanan çalışma, sosyal ve sağlık noktasındaki değişimler ile birlikte Suriye’deki durumun tersi olarak bakım sorumluluğunun değiştiği ifade edilmiştir. Yaşlı mülteciler Suriye’deki statü ve konumunu kaybedildiğini düşünmektedirler ve bu nedenle aile üyeleri arasındaki ilişkilerinin de olumsuz yönde değiştiğini düşünmektedirler. Yaşlı mültecilerin aile üyeleri tarafından bakılması onlar için muhtaçlık ve yük konumunda olmayı ifade etmektedir. Yaşlı mülteciler Suriye’de iken ekonomik yatırım ve birikimleri, kendi iş yerleri ve çalışma alanları ile aile ekonomisine katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla yaşlı mülteciler değişen durum ve şartlar karşısında çocuklarına karşı mahcubiyet duymaktadırlar.

3.3.2.Mülteci Yaşlı Bireylerde Çalışma Hayatı ve Bakım Sorunu

Yaşanılan zorunlu göç sonrası hayatını idame ettirme mücadelesi Suriyeli bütün vatandaşlar için en öncelikli ihtiyaç haline gelmiştir. Toplumsal yapının dağılmış olması, yersizlik, yabancı olma ve düzenli bir yaşam biçiminin olmayışı

Suriyeli vatandaşların hayatlarını sürdürme endişesi ve korkuya sebep olmuştur. Özellikle yaşlı mültecilerin geçim kaynağı olarak birikimlerini Suriye’de bırakmış olmaları ve artık çoğunun çalışma gücüne sahip olmamaları muhtaç konumda olmasına neden olmuştur. Yaşlılık sürecinin başarılı ve aktif bir şekilde geçirilmesi söz konusu, Suriyeli yaşlı bireyler açısından daha çok arka planda bırakılmak zorunda kalınmıştır. Çünkü artık önemli olan hayatta kalabilmek için öncelikli olan temel ihtiyaç ve bakımların karşılanması gerekmektedir.

Yapılan görüşmelerde yaşlı bireylerin bakımı ve temel ihtiyaçları Suriye’deyken çocukları tarafından karşılandığı belirtilmiştir. Yaşlı bireyler aile üyelerinin yanında kalır ve onlar tarafından herhangi bir yükümlülük veya sorun olmaksızın her türlü ihtiyaçları karşılanmaktadır. Türkiye’ye göç ettikten sonra yaşlı bireylerin bakımı ve barınması yine genel olarak aile üyeleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Fakat özellikle ekonomik imkânların yetersizliği ve sağlık sorunları nedeniyle Suriye’dekinden farklı olarak yaşlı bireylerin yaşam standartları ve memnuniyeti değişiklik göstermiştir. Bazı katılımcının da ifade ettiği gibi göç ettikten sonra tüm sorumluluğun çocuklar üzerinde olması, yaşlıların Suriye’de ailelerine ekonomik, sosyal ve manevi anlamda belli ölçülerde katkılarının olduğu, fakat göç sonrası bu etkinliklerini kaybediyor olmalarından dolayı yaşam memnuniyetleri de azalmaktadır.

“...Geçinmemiz için çocuğum okuldan çıkmak zorunda kaldı. Ben orada süt ve yoğurt satıyordum fakat gelirimiz çok azdı. Kendimi aileme karşı çok mahcup hissediyorum. Elim ayağım tutmuyor, durumumuz çok kötü ve ben çalışmıyorum. Çocuklarım olmasa hayatımı idame ettiremem zaten durumum kötü. Çocuğumun sorumluluğu çok fazla olduğu için kafası dolu şekilde geziyor. Geçenlerde dükkânı açık unutmuş. Tüm sorumluluk onun üzerinde.”(E4, 64: Çalışmıyor).

E4’ün de ifade ettiği gibi sorumluluğun çocuklar üzerinde olması hem çocuklar için hem de yaşlı mülteciler açısından sorun teşkil etmektedir. Çocuklarının kendisine bakmak zorunda kalması ve ekonomik destek sağlayamaması yaşlı mültecilerin sürekli dile getirdiği ve yakındığı sorunlar olarak dikkat çekmektedir. “Çocuklarım olmasa hayatımı idame ettiremem zaten durumum kötü” ifadesinde belirtildiği gibi yaşlı bireyler yaşamlarının sürdürülebilirliğinin aile bireylerine bağlı olduğunu düşünmektedirler. Göç etmek zorunda kalan yaşlı bireylerin sağlık sorunları, ekonomik yetersizlik, yalnızlık, çalışamama durumu, eş veya yakın akraba veya arkadaşların kaybı gibi birtakım sorunlar yaşlılık sürecini olumsuz yönde

etkilemektedir. İki büyük çocuğunu kaybeden ve oğullarından birinin sınırdan geçmeyi başaramadığını bu nedenle küçük torunlarıyla ve kumasıyla birlikte kaldığını belirten K4 maddi zorluklar yaşadıklarını ve kıt kanaat geçindiklerini ifade etmiştir: “...Evde 12 kişi yaşıyoruz. Çocuklarım dışardan karton falan toplayarak geçim sağlıyoruz. Bir iki vakıftan ekmek yardımı alıyoruz.” (K4, 57: Ev Hanımı). K4’ün evinde 12 kişi yaşayıp 9’u küçük yaştaki çocuklardan oluşmaktadır. Evde yetişkin bir erkeğin bulunmaması ailesi için oldukça zor yaşam sürmelerine neden olmaktadır. K4 aynı zamanda engelli olup torunlarına göz kulak olamadığı, sağlık sorunları ve ekonomik yoksunluk nedeniyle kendisini yük olarak gördüğünü ifade etmiştir. Yaşlı bireylerin aile üyeleri tarafından bakılması katılımcıların kendilerini kötü hissetmelerine yol açtığı ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar çocuklarına destek olmak istediklerini fakat çeşitli sebeplerden dolayı yardımcı olamadıklarını ve üzüldüklerini ifade etmişlerdir. K1 de ailesine ekonomik destek sağlayabilmek istediğini ve bu nedenle kendi imkânlarıyla yapabildiği ürünleri sattığını ifade etmiştir: “...Ben yöresel ürünler (biber, salça, zeytin) satıyorum. Elimden herhangi bir iş gelmiyor, en azından evde otururken bir şeyler yapıp satayım dedim.” (K1, 58: Seyyar satıcı)

Öte yandan Türkiye’de yaşayan Suriyeli bireylerin düşük ücretle çalıştırıldığı yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından da belirtilmiştir. Her türlü işte çalışmaya razı olduğunu belirten E12, düşük ücret dahi olsa herhangi bir işte çalışıp ailesine bakmak istediğini belirtmiştir. “...Biz orada sadece tarlalarda çalışarak geçiniyorduk, fakat çocuğum rahatsız, ben ve eşim de tarlada çalışacak gücümüz yok. Zaten tarla sahipleri de çalışmamızı kabul etmiyorlar yaşıyoruz büyük ve çalışabilecek kimse yok diye.” (E12, 56: Mevsimlik işçi) Tarım sektöründe dahi iş bulmakta güçlük çeken E12 ve eşi geçimini sağlayabilecek herhangi bir işe razı olduğunu ifade etmiştir. Yaşlı mültecilerin işverenler tarafından yetersiz, iş yapamaz şeklindeki nitelendirilmeleri, yaşlı bireylerin de kendilerini yetersiz hissetmesine ve herhangi bir işe razı olmalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda bu durum başarılı yaşlanma sürecini ve yaşam kalitesinin olumsuz yönde etkilenmesine yol açmaktadır.

Suriyeli yaşlı bireylerin dezavantajlı grup arasında yer almaları ve zorunlu göç nedeniyle var olan iş gücü potansiyellerinin ortadan kalkmasıyla daha çok ekonomik zorluklarla yüzleşmelerine neden olmuştur. Katılımcılar tarafından ifade edilen Suriye ve Türkiye’deki çalışma yaşamlarındaki değişiklik, yaşanan sorunlar ve mevcut duruma baktığımız zaman yaşlı mültecilerin çeşitli hayat kesitlerine şahit olmaktayız:

“...Daha önce inşaatta çalıştım, 60 lira alıyordum günlük. Belim çok kötü ağrıyordu diye izin istedim diye beni işten çıkardılar. Daha sonra iş bulamadım zaten.” (E13, 59: Çalışmıyor)

“...Suriye’deyken iki tane marketimiz vardı. Buraya geldikten sonra epey zorlandık iş bulamadık. 50 liraya sabahtan akşama kadar tarlada çalıştık. Daha sonra oradaki dükkânları sattık ve burada küçük bir market açtık.” (E11, 55: Esnaf)

E13 gibi Yaşlı mültecilerin kolay bir şekilde iş yerlerinde yerlerinin doldurulabildiği ve aynı zamanda çok az bir ücrete çalıştırılması yaşlı mültecilere yönelik ayrımcı ve dışlayıcı tutumlara maruz kaldığını göstermektedir. Yaşlı mültecilerin toplumsal yaşamda varlığını gösterebilmesi ve toplumsal katılımın sağlanmasının en önemli yollarından birisi olan ekonomik katkı ve katılım, bu tür olumsuz tutum ve tavırlar nedeniyle engellenmektedir.

Bazı katılımcıların çalışma yaşında çocuğu veya torunu olmadığını, kendilerinin de iş bulamadıklarını ve bu nedenle çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bunlardan bir tanesi olan E9, küçük yaştaki çocuğunun çöplerden topladıklarını satmasıyla ve Kızılay’dan aldığı maaşla geçindiklerini ifade etmiştir. Hatta bazı katılımcılar, çalışacak kimsesi olmadığı ve iş bulamadığı için tekrar Suriye’ye geri dönmek zorunda kalan yakınları olduğunu belirtmişlerdir. K9, Suriye’deki evlerinin hemen yanına bomba düşmesiyle evlerini apar topar terk etmek zorunda kalmış ve oradaki evlerini, arabalarını ve iki dükkânlarını satmak zorunda kalmışlardır. Daha sonra Türkiye’ye göç ettikten sonra herhangi bir işte çalışamayıp iki çocuğunu organize sanayiye göndererek geçinmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Görece maddi durumu biraz daha iyi olan yaşlı bireyler kendi iş yerlerini açıp geçimlerini sağladıkları gözlemlenmiştir. Fakat çalıştıracak çocuğu olmayan ve aynı zamanda çalışma gücü olmayan yaşlı mültecilerin asgari yaşam standartlarının altında bir yaşam sürdürdükleri söylenebilir.

“...Savaş başlayınca işimiz de her şeyimiz elimizden gitti. Önce Ürdün, sona Mısır, sonra Çine ve en sonunda Türkiye’ye geldim. 4 yıl boyunca Çin’de kaldım ve orada da ticaretle uğraştım. Fakat orada çalıştığımızla geçinemiyorduk.” (E7, 59: Terzi)

“...Burada rahat değilim ekonomik anlamda işlerimi yapamıyorum. Arap ülkeleri de aynı şekilde Suriye’de savaş var diye bizleri çalıştırmıyorlar ve bu yüzden Avrupa ülkelerine göç etmek istiyoruz. Ülkeler kapılarını kapatmış olsa da sadece Türkiye bize kucak açtı.” (E3, 65: Çalışmıyor)

“...Bizim orada çocuklarımız bizlere bakar ve her türlü ihtiyacımızı karşılarlar. Fakat savaş ve ailemizin dağılmış olmasından dolayı burada bu durum pek mümkün olmamaktadır.” (K1, 58: Seyyar satıcı)

Savaş nedeniyle iş, iş yerleri ve çoğu mal ve mülkün kaybedilmesi yaşlı mültecilerin ekonomik sorunlarla birlikte sosyal ve psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Katılımcılardan bazıları farklı ülkelerdeki ekonomik ve toplumsal zorluklardan bahsederken bazıları da Türkiye'deki çalışma ve ekonomik yaşamlarından söz etmişlerdir. Avrupa, Asya ve Arap ülkelerinin Suriyeli vatandaşlara yönelik ayrıştırıcı tutumlar sergilemiş kimisi sınır kapılarını kapatarak kimisi de herhangi bir iş imkânı veya ekonomik destek sağlamayarak Suriyelilerin çeşitli sorunlarla karşılaşmasına neden olmuştur. Fakat bazı katılımcıların Avrupa ülkelerinin Suriyeli vatandaşlara yönelik ılıman bir politika sergilememesine rağmen Avrupa ülkelerinin kendileri ve aileleri için daha çok refah sağlayacağı düşüncede olduklarını ifade etmişlerdir. Suriye'de iken yaşlı bireylerin bakımı şu an olduğu gibi kendi çocukları tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Fakat göç sonrası ortaya çıkan sorunlar neticesinde yaşlı bireyler ve aile bireyleri tarafından bu durum değişiklik göstermiştir. Genel olarak yaşlı mültecilerin ekonomik sorunlar yaşaması nedeniyle aile bireylerine karşı mahcubiyet hissetmelerine, içlerine kapanmalarına, sağlık ve psikolojik sorunlarının artmasına yol açtığını söyleyebiliriz. Özellikle herhangi bir işte çalışamayan veya iş bulamayan kişilerin bu tür düşünceler içerisinde oldukları görülmüştür. Aynı zamanda bazı yaşlı mültecilerin de Suriye'deki mal varlıklarını sattıktan sonra Türkiye'de kendi iş imkânlarını sağladıkları ve daha aktif bir yaşam sürdürdükleri gözlemlenmiştir.

3.4. Kentsel Mekân ve Yerinde Yaşlanamama

3.4.1. Konya Hakkında Düşünceler ve Konya'da Yaşlanma

Savaş dolayısıyla yerlerinden olan Suriyeli vatandaşlar çeşitli yerlere göç etmiş ve yaşamlarını sürdürmek için mücadele etmişlerdir. Yaşadıkları yerleri bırakmak zorunda kalan Suriyeli bireyler, aile üyeleri veya akrabalarıyla birlikte göç etmişlerdir. Genel olarak Suriyeli mültecilerin çoğu ekonomik nedenler, iklim koşulları, sığınma kamplarına yakınlık, akraba veya yakınların yakın oluşu ve iş bulma imkânlarının fazla oluşu gibi faktörler nedeniyle aynı bölgelere göç ettikleri gözlemlenmiştir. Kendi sosyal ilişki ağlarıyla aynı mekânsal bölgelerde yoğunlaşmaları diğer Suriyeli mültecilerle ilişki kurmalarını da kolaylaştırmıştır (Korkmaz Yaylagül ve Aslan, 2020:406). Suriyeli mültecilerin farklı bir toplumsal yapıda yabancı kalmanın tepkisini aynı bölgelerde yoğunlaşıp yerleşmeleriyle vermektedir. Kendi kültürel ve sosyal

yaşantılarını yaşayıp devam ettirmenin bir tezahürü olarak özellikle yaşlı bireyler açısından farklı bir toplumsal yapıya uyum sağlamak çok daha zor olmaktadır. Yaşlı mültecilerin Konya kentine yerleşimleri ve Konya hakkındaki düşüncelerine baktığımızda Suriye'deki yaşam tarzlarıyla genel olarak uyduğu gözlemlenmiştir:

"...8 yıldır Konya'da yaşıyoruz. Konya'yı seviyoruz Halep'e çok benziyor. Kültür ve insan olarak Halep'e benziyor." (K2, 60: Ev Hanımı)

"...Adet, gelenek, görenek olarak Konya ile Suriye birbirine benziyor. Konya Müslüman bir şehir. Çocuklarımı okula gönderebiliyorum. Konya bizim için kadim bir şehir sayılır. Genel olarak ortak yönler taşımaktayız. Hatta dil olarak bile ortak kelimelerimiz de bulunuyor. Komşuluklar, İslamiyet ve kültürel olarak benzer ortak yanlarımız var." (E2, 53: Çalışmıyor)

Katılımcıların çoğunun ifadesine göre Konya ve Suriye (özellikle Halep şehrinin) kültürel, dini, mekânsal yapı ve sosyal yaşantının birbirine çok benzediği ifade edilmiştir. Suriyeliler için Konya'nın mukaddes bir şehir anlam ifade ettiğini de belirten E2, Konya ve Suriye'nin birçok ortak yönünün olduğunu ve hatta dil noktasında da ortak kelimelerin bulunduğunu ifade etmiştir. Konya şehri Suriyeli yaşlı mülteciler ve genel olarak Suriyeli vatandaşlar açısından Suriye ile ortak kültürel yapının varlığının yaşatıldığı kutsal mekân olarak nitelendirilmektedir. Elbette Konya sadece kültürel ve dini yaşantının etkisiyle Suriyeli vatandaşların ikamet yerleri olma özelliği taşımamaktadır. Aynı zamanda Konya'nın hem tarım hem de sanayi ve hizmet sektörlerinde gelişmiş olmasıyla Suriyeli vatandaşların göç etmesinde etkili olan önemli faktörlerdir.

"...Herkesin vatani kendine güzeldir. Fakat şu an durumumuzdan memnunuz, oradayken de herhangi bir geçim kaynağımız yoktu. Burası bizim için daha uygun ve güzel." (K3, 60: Ev Hanımı)

"...Suriye'de imkânların kısıtlı oluşu ve ilaca erişimdeki sıkıntılardan dolayı orada yaşlanmak istemem. Türkiye koşulları şu an bizim için daha iyi durumda. Eşim Suriye'de görevli olmasına rağmen maaşı çok sınırlı ve az. Bu yüzden geçim orada çok zorlu. Anılarımızda, evimizde her şeyimizde orada toprak altında kaldı. Evimi inşa etmek için çok sıkıntılar yaşadım. Evlere baktığımda aklıma kendi evim ve çektiğim sıkıntılar geliyor, ne fayda her şey geride kaldı yine de hamdolsun yaşıyor ve burada güvendeyiz." (K5, 65: Ev Hanımı)

"...Türkiye'de yaşlanmayı daha iyi buluyorum çünkü biliyorum ki bir hastaneye gittiğimde beni hemen kabul ederler ve yaşlı olmamamdan dolayı ilaçları daha ucuza alırım. Ekonomik sorun yaşadığımda biliyorum ki burada devlet bana yardım eder. Konya'da da hizmetler çok iyi. Suriye'de illa devlet memuru emekli isen o zaman faydalanabiliyorsun

hizmetlerden. Bu hizmetler ise daha basit hizmetler olmasına rağmen böyleyken diğer hizmetlerin ne halde olduğunu düşünün.” (E7, 59: Terzi)

Zorunlu göç sonrası Konya’ya gelen yaşlı mültecilerin ve de bütün mültecilerin en önemli sorunları hayatını idame ettirebilecek düzeyde ekonomik gelirin sağlanmasıdır. Katılımcıların ifadelerine baktığımız zaman çoğu katılımcının Suriye’deki ekonomik durumun savaştan önce de kötü olduğunu ve yaşam şartlarının Türkiye’de çok daha iyi olduğu ifade edilmiştir. Yine E7’nin de belirttiği gibi sağlık hizmetleri noktasında yaşlı bireyler için bile önceliğin sağlanmadığı ve eşitsiz hizmetlerin sunulduğu ifade edilmiştir. Bu noktada genelde Türkiye’de özelde Konya için sağlık hizmetlerinden memnuniyetin olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelerde yapılan göç sonrası toplumsal uyumun tam olarak sağlanmadığı belirtilmiş fakat şu an ki yaşantılarının Suriye’dekinden çok daha iyi olduğunu belirten katılımcılar olmuştur. E1, E5, E11, K11 ve K10’un ifadesine göre Suriye’deki yaşantılarının çok daha kötü olduğunu Türkiye’de en azından iş imkânlarının Suriye’dekinden daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda ekonomik problemler yaşanması durumunda devletin yardım edileceği güvencesi de ifadelerde vurgulanmıştır. Bu türden ifadeler toplumun veya devletin mültecilere güven veren bir etkileşim kurduğunu göstermektedir. Yine bazı katılımcılar Suriye’de istikrarın sağlanmasının mümkün olamayacağı ve bu nedenle Türkiye’de yaşamak ve yaşlanmak istediklerini, fakat düzelmesi halinde tekrar dönmek istediklerini dile getirmişlerdir:

“...Suriye’nin durumu şu an kötü ve daha da kötü olacak gibi duruyor. Ama koşullar değişirse bizim vatanımız orası orada istikrar sağlarsa orada yaşamayı düşünebilirim.” (E14, 62: Çalışmıyor)

“...Orada arkadaş akraba aynı mahallede yaşadığı için orada daha mutluyduk. Şimdi burada birbirimizden uzaktayız ve buraya çok uyum sağlayamıyoruz.” (K9, 59: Ev Hanımı)

“...Biz Türkiye ve Konya’dan çok memnunuz. 8 senedir Konya’dayız. Bulunduğum yer ve iş merkezinde de hepsi Türk ve hepsi de beni çok severler. Hatta ev değiştirmek istediğimizde komşumuz buna karşı çıktı ve herhangi bir sorunun olması durumunda kendilerinin halledeceğini söylediler. Biz kendimizi Türklerden ayırmıyoruz sadece kimlik kartlarında ayrılıyor. Alışverişimiz, eğitimimiz, ihtiyaçlarımız hepsi ortak sonuçta. Arkadaş çevrem ve sosyal çevrem farklı yerlerde artık kimseyle görüşemiyorum. Önceden Suriye’de akraba çevre herkes birlikteydi. Fakat şimdi hepsi farklı yerdeler. Şimdi Suriye’de yaşlanmam için bir sebep kalmadı.” (E7, 59: Terzi)

Yaşlı mültecilerin kendi yaşadıkları yerlere yönelik özlem ve geri dönme isteği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Fakat genel olarak Suriye’deki karışıklığın

devam etmesi ve yaşamlarını sürdürdükleri mekânların yok olması gibi sebepler yüzünden tekrar geri dönme ümitlerin azaldığından söz edilmiştir. Aynı zamanda K9 ve E14 gibi bazı katılımcıların ülkelerine olan özlemlerini ve oradaki sosyal ilişkilerinin şimdikinden daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir. E7 ise Konya'daki komşuluk ve sosyal ilişkilerin çok iyi olduğunu ve güçlü bağların kurulduğunu dile getirmiştir. E7 Türk ve özelde Konyalı vatandaşlarla kardeşlik bağlarının olduğunu ve bu nedenle kimlikler haricinde kendilerini yabancı hissetmediklerini ifade etmiştir. Bu anlamda Konya ve Suriye halkının ortak yönlerinin fazla olması katılımcıların kent seçiminde önemli faktör olduğu görülmektedir. Yaşlı mültecilerin yaşadıkları yerlerden farklı bir toplumsal yapıda tutunmanın zor olduğunu fakat E7'nin de ifade ettiği gibi akraba ve sosyal çevrenin dağılmış olması göç edilen kente uyum sağlama noktasında önemli derecede etki etmektedir. Yaşanılan zorunlu göç nedeniyle herkesin farklı ülke ve yerlere dağılmış olması yaşlı mültecilerin üzüntü ve özlemlerinin yanı sıra göç edilen kent ve toplumsal yapıya uyum sağlamak için bir yönelişe girmesine neden olmaktadır. Konya kenti için yaşlı mülteciler genel olarak memnuniyetin olduğunu fakat genel olarak sağlık, ekonomik ve dil problemleri nedeniyle uyum sağlamakta güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir. Konya'da yaşayan Suriyeli yaşlı mültecilerin Konya halkı ile olan sosyal ilişkileri hakkındaki ifadelerinden genel olarak karşılıklı bağların güçlendiği yönünde olduğu görülmektedir:

“...Komşularım beni çok severler sağ olsun. Şu ana kadar Türklerden sen Suriyelinin diye bir ayrımcılığa uğramadım. Ama duyduğum ayrımcılık gibi olumsuz söylentiler de var. Bana bir selam verip geçmeleri bile yetiyor bana. Benim büyük kızım Türk birisi ile evli.” (K5, 65: Ev Hanımı)

“...Komşularımızın hepsi Türk. Zamanla komşularımız ile tanıştıktan sonra aramız çok iyi hal aldı. İlk başlarda dil bilmediğimiz için işaret dili ile anlaşıyorduk. Biz Türkiye'ye savaşın ilk sıralarında geldiğimiz için Türkler tarafından güzel karşılandık ve herhangi gibi bir hakarete uğramadık. Fakat daha sonra gelenler için durum aynı değildi. Ayrımcılığa uğradıklarını ve dışlandıklarını çok duyduk.” (K2, 60: Ev Hanımı)

“...Türkler kardeşimizdir fakat sosyalleşme anlamında vaktimiz kalmıyor. Türk komşularımız bizi çekemiyor ve çocuklarımıza hakaretlerde bulunuyorlar. Komşularımız Suriyelileri sevmiyorlar. Başka ev baktığımızda sen Suriyelinin diyerek ev vermiyorlar. Parasıyla dahi olsa vermiyorlar, oysa biz gâvur değiliz. Bu hepsi için olmasa da çoğu öyle. Konyalılar Suriyelileri genelleyerek yorumluyorlar. Herkes kötü diye bir şey yok. Ben kötüyüm diye komşunda kötü olacak değil. Tüm Suriyelileri aynı kefe içerisinde değerlendiriyorlar. ” (E3, 65: Çalışmıyor)

“...Akrabalarımızın Konya’da olmasından dolayı buraya taşındık. Evde 12 kişi yaşıyoruz. Biz Konya’yı çok seviyoruz. Biz aksine bazı Suriyeliler ile sorun yaşıyoruz, özellikle de çocuklarımız. 5 senedir Türkiye’deyiz çoğu şeyi unutuyoruz ve buraya alışıyoruz artık. Dil konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadım çocuklarım biraz Türkçe biliyor onlar sayesinde anlaşıyoruz.”(K4, 57: Ev Hanımı)

“...Başlarda dil bilmediğimiz için zorlandık ve sorunlar yaşadık. Halep ile Konya birbirine (çarşı, üniversite, mahalleler, yemekler) çok benziyor. Biz burada yabancıyız, dil gibi bazı sorunlardan dolayı Halep’teki işimizi burada devam ettiremedik. Ben burada yaşlanmayı düşünüyorum çünkü Suriye’de savaş bitse bile orada ekonomi gibi her şey altüst oldu ve düzen sağlanamaz uzun süre. ” (E5,55: Esnaf)

Yaşlı mülteciler, Konya’daki komşuluk ilişkilerini değişken faktörler ile değerlendirmekte ve memnuniyet düzeyleri de bu anlamda farklılık göstermektedir. Toplumsal yaşamda yabancı ve yerli arasında uyum veya çatışmanın olması doğal süreçlerdir ve uzlaşma yoluyla uyumun gerçekleşmesi sağlanır. Katılımcıların ifadelerine bakıldığında genel bir uyumun sağlandığı fakat çatışmanın var olduğu görülmektedir. Konya halkı ve Suriyeli vatandaşların, özellikle de yaşlı mültecilerin uyum sağlama noktasında atılan adımlara bakıldığında en önemli örneğin, Konya ve Suriyeli vatandaşların evlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşılıklı güven ve ilişkilerin güçlendirilmesi noktasında katılımcıların çocuklarını Türk ve Konyalı kişilerle evlendirmesi önem arz etmektedir. Yine aynı zamanda dil problemi yaşamayan yaşlı mültecilerin uyum sağladığı ve komşuluk ilişkilerinin güçlendiği katılımcıların ifadelerinden tespit edilmiştir. Yaşlı mülteci bireylerin Türkçe dilini kullanma ve öğrenme konusunda farklılıklar mevcuttur. Genel olarak savaşın ilk yıllarında gelen yaşlı bireyler Türkçeyi daha çok bildikleri ve gündelik hayat pratiklerinde sıkça kullandıkları görülmüştür. Fakat özellikle sağlık vb. problemler ve çalışmayan yaşlı mülteci bireylerin dil problemi yaşadıkları gözlemlenmiştir. Dil problemi yaşayan bireylerin daha çok çocukları veya beden diliyle sosyal ilişkiler kurdukları görülmüştür. Yaşlı mültecilerde toplumsal ilişkilerin güçlendiği bir diğer etken de kendi işini yapabilme veya geçimini sağlama noktasında çalıştığı iş veya iş yerinden memnun olan kişiler olduğu gözlemlenmiştir. Fakat bunlara ek olarak yukarıda bazı katılımcıların da ifade ettiği gibi sosyal ilişkilerin zayıf veya bir türlü kurulamadığı bir durumun da varlığından söz edilebilir. Öyle ki E3’ün uğradığı ayrımcı tutumlar neticesinde Suriyeli vatandaşların Türk toplumuna yönelik olumsuz algıların oluşumuna ve kendilerini soyutlamalarına neden olmaktadır. Konyalı vatandaşların Suriyeli vatandaşları aynı kefedeki değerlendirmeleri ve özellikle ev kiralama

noktasında Suriyeli olmasından dolayı ayrımcı tavırların sergilenmesi uyumsuzluğun temel sebeplerinden birisidir. Son olarak yaşlı mültecilerin Konya kenti hakkında sosyal yardım, sağlık hizmetleri, sosyal ve kültürel ilişkiler noktasında memnun olduklarını fakat bazı olumsuz algı tutumların toplumsal katılımın sağlamasını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

3.4.2. Toplumsal Hafıza Olarak Yaşam Yeri ve Yerinde Yaşlanma

Yerinde yaşlanma kavramı yaşlı bireyler için büyük bir öneme sahiptir. Yaşlı bireylerin istedikleri yerde toplumun içinde bağımsız bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini ifade eden yerinde yaşlanma kavramı, yaşlı bireylerin mahalle, mekân ve sosyal yaşantısından memnuniyeti ifade eder ve buda sağlıklı yaşlanmayı sağlar (Özmete ve Dinç, 2020: 201-202). Yerinde yaşlanma yaşlı bireylerin toplumsal uyum ve katılımının sağlanması açısından büyük bir öneme sahiptir. Yaşlı mültecilerin yapılan görüşmelerde en çok dile getirdiği sorunlardan birisi de farklı bir toplumsal yapıda ve zorunlu göç nedeniyle kendini daha mutlu, huzurlu ve güvende hissettiği mekânlarda olmamalarıdır. Bu anlamda mekân olgusu özellikle yaşlı mülteciler açısından somut ve fiziksel bir olgu olmaktan öte soyut anlamların da yüklendiği bir yapılar bütünü ifade etmektedir. Katılımcılardan birisi olan K7 Suriye'deki evlerinin kendi imkânlarıyla inşa edilmesi ve orada yaşadıkları birçok iyi veya kötü anıların etkisiyle kendisini oraya ait hissettiğini ve Türkiye'ye geldiğinden beri bir türlü oturduğu eve karşı herhangi bir şey hissedemediğini ifade etmiştir. Sembolik anlamlar yüklenilerek yaşanan mekânlar özellikle yaşlı bireyler için vazgeçilmez bir konumda olmaktadır. Mekân aidiyeti noktasında katılımcıların çoğu imkân dâhilinde tekrar kendi memleketlerinde yaşlanmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Yapılan görüşmelerde yaşlı bireyler, Suriye'deki yaşantılarını çok özlediklerini, kendi mekânlarının sürekli gözlerinin önlerine geldiğini ifade etmişlerdir. Bir toplumsal hafıza olarak yaşanan anılar, mekânlar ve sosyal ilişkiler yaşlı bireylerin gündelik hayatları içerisinde sürekli varlığını sürdürmektedir. Yapılan görüşmelerde bazı katılımcılar kendi mekânlarının kendilerinde ifade ettiği anlamı tarif etmekte zorlandıklarını ve savaştan sonra geri dönmeyi istediklerini ifade etmişlerdir:

“...Çoğu küçük çocuk Suriye'yi görmedi bile. Onlar için Suriye çok bir şey ifade etmezken bu durum bizim için öyle değil. Suriye bizim memleketimiz

ve orayı çok özliyorum. Oradayken statüm, konumum ve durumum çok iyiydi.”(E2, 53: Çalışmıyor)

“...Elimde olsa idlib’te yaşlanmak isterim. Çünkü insan yetiştiği yaşadığı hatıralarının olduğu, kendi toprağı orası orada yaşlanmak isterim. Her ne kadar Türkçeyi öğrensem de hep Konya’da veya Türkiye’de kalacağım diye düşünmüyorum. Oradaki savaşın biteceğine inanıyor ve oraya geri döneceğimi düşünüyorum. Evimi ve ülkemi özliyorum. Her yerde Arapça konuşulmasını özledim ve istiyorum. Burada nereye gidersem gideyim artık yabancı mısın demiyorlar direk Suriyeli misin diyorlar.”(K1, 58: Seyyar Satıcı)

“...Ben Konya’yı sevdim ama Suriye düzelirse evime giderim ve orada yaşamıma devam ederim. Şehirde alışamıyorum köy hayatı sakın, sakince oturmak istiyorum. Benim asıl mesleğim hayvancılık ve kasaplıktır.”(E8, 58: Esnaf)

E2 mülteci çocukların Suriye’yi görmeyip kendi memleketlerine karşı herhangi bir bağın oluşmadığını dolayısıyla onlar için Suriye’nin çok fazla bir anlam ifade etmediğini dile getirmiştir. Yaşlı mülteciler için ise Suriye bir toplumsal hafızayı temsil etmektedir. Yaşanılan anılar, birikimler, sorunlar, ilişkiler, sosyal ve kültürel faaliyetler gibi birçok hatıra yaşlı mültecilerde Suriye’yi ifade etmektedir. Katılımcılar Suriye’deki birçok statü, rol ve konumlarının değiştiğini ve bu değişen olguların Suriye’deki yaşantılarının gözlerinde canlanmasına ve üzüntü ve kedere sebep olduğunu ifade etmişlerdir. E2, K1 ve E8 gibi çoğu katılımcı Suriye’deki şartların iyileşmesi halinde orada yaşlanmayı ve yaşamayı arzuladıklarını ifade etmişlerdir. E8’in de ifade ettiği üzere kendi mekânlarından ayrı ve kendi işinden farklı bir işte veya hiç çalışamama gibi durumlar hem uyumsuzluğu hem de göç edilen yere olan özlemi arttırmaktadır. K1’in İdlib’e geri dönmek istemesi ve söylediği nedenler göz önünde tutulursa Türk halkı ile Suriye vatandaşlarının sosyal ilişkileri, Suriyeli vatandaşların kendi yaşadıkları mekânlara yükledikleri anlam, özlem ve beklentileri de içerdiğini söylemek mümkündür. Türk halkının Suriyeli vatandaşları yabancı kategorisinden farklı bir kategoride değerlendirmesi K1’in ifade ettiği toplumsal tutum ve tavrı da ortaya koymaktadır.

Toplumsal yaşam içerisinde yaşlı mültecilerin kendi evlerini, arkadaşlıkları, akraba ve yakınları, kültürel faaliyetler gibi birçok özlem yaşlı mülteciler tarafından dile getirilmiştir:

“...Fırsatımız olursa elbette memleketime dönmek ve orada yaşlanmak isterim. Suriye’nin bize ihtiyacı var ve elimizden gelse oraya dönmek isteriz. Buraya geldiğimize pişman olmadık çünkü orada durumlar daha

kötü. Ama oradakiler ve memleketimiz için çok üzüliyoruz. Çoğu arkadaşım gelemedi orada kaldılar.”(K8, 60: Ev Hanımı)

“...Suriye’deyken akrabalarımızla çok sık görüşüyorken burada daha çok içimize kapandık. Orada arkadaşlar ve akrabalar aynı mahallede yaşadığı için orada daha mutluyduk. Şimdi burada birbirimizden uzaktayız ve buraya çok uyum sağlayamıyoruz. Komşularımızla vs. anlaşıyoruz. Geldiğimizden beri 8 farklı ev değiştirdim. Bundan dolayı uyum sağlayamadım.”(E1, 59: Çalışmıyor)

“...2014’ten beri kardeşimden haber alamıyorum. Bizim köyümüz tamamen harap olmuş durumda. Orada ki durumumuz kötü, eğitim yok, yaşam şartları çok kötüydü. Geri dönmek için bir durumumuz ve umudumuz kalmadı. Artık durumumuz sıfır da değil, sıfırın da altına düştü. Oradaki tüm çevremiz ve arkadaşlarım Avrupa ülkeleri ve Türkiye gibi birçok yere dağıldı.”(E2, 53: Çalışmıyor).

Yaşlı mülteci katılımcıların ifadelerine bakıldığında yerinde yaşlanamamanın getirdiği sorunlar ve toplumsal katılımın gerçekleşmemesi ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından yakın çevre ve akraba ilişkilerinin Suriye’deyken daha güçlü ve genel olarak birbirlerine yakın yerlerde ikamet ettikleri ifade edilmiştir. Bu durumun da yaşlı mülteciler için mutluluk ve sosyalleşme kaynağı olduğu da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere başarılı ve mutlu bir yaşlılık sürecinin önündeki en büyük engel; yakın çevre ve akrabaların göç sonrası dağılmış ve birbirinden uzak olmasıdır. Bunun yanı sıra yaşlı mültecilerin yaşadıkları ve terk etmek zorunda kaldıkları mekânların savaş nedeniyle yok olması; yaşlı bireylerde üzüntü ve kedere ve aynı zamanda tekrar şartların iyileşmesi ve geri dönme ümitlerinin de tükenmesine yol açtığı gözlemlenmiştir.

Yaşlı mültecilerin kendi mekân ve sosyal ilişkilerine olan özlemi diğer Suriyeli vatandaşlara oranla daha fazla olmaktadır. Yaşamın son evresi olarak görülen yaşlılık sürecinde yaşlı bireyler emeklilik, ekonomik yetersizlik, sağlık sorunları, bakım ve psiko-sosyal sorunlar gibi nedenlere bağlı olarak mekân aidiyetleri diğer yaş gruplarına oranla daha hassas ve fazla olmaktadır. Yaşlı mültecilerin aile üyelerinin kendilerine bakması ve muhtaç konumda olması gibi nedenlerden dolayı Suriye’deki yaşantının ve mekânlara olan bağlılığın daha çok artmasına neden olduğu gözlemlenmiştir. Bu anlamda yerinde yaşlanma yaşlı mültecilerin en çok arzuladıkları fakat çoğu katılımcının tekrardan geri dönme ümitlerinin azaldığı görülmektedir. Yaşlı mültecilerin, Suriye’de yaşadıkları çevreyi komşular, akrabalar ve arkadaşlarla yakın oldukları bir yer olarak anlatmış olmaları ve Türkiye’de bir göçmen ve mülteci olarak bulunmaları sebebiyle yakın çevresinden uzak yeni bir şehirde, farklı ve yabancı

insanlarla bir arada olmaları zorunlu olarak yerinde yaşlanma imkanını zorlaştırmaktadır.

3.5.Toplumsal Uyum ve Sosyo-Kültürel İlişkiler

Toplumların sahip olduğu kültürel yapı o toplumu diğerlerinden farklı kılarken aynı zamanda etrafında topladığı insanları bir çatı altında tutmaktadır. Toplum bir arada yaşama ihtiyacı duyan insanlar bütünüdür. Bundan dolayı insanları bir arada tutan, sürekliliğe sahip olan ve toplumlardaki etkileşimlerin bir ürünü olan her şey kültürü meydana getirmektedir (Güzel, 2011: 89-90). Herhangi bir nedenden dolayı bir araya gelen insanlar birlikte yaşamayı sürdürmek için kendi kültürlerine sığınmanın yanı sıra göçler sonrası geldiği topluma uyum sağlamak için oranın kültürüne de yenik düşmeye başlar. Suriyeli mülteciler zoraki nedenlerden dolayı gerçekleştirdikleri göçler sonrası yerleştikleri toplumu benimsemeye ve oraya alışmaya çalışmışlardır. Her ne kadar bu durum geldikleri ilk zamanlar çok zor olsa da bulundukları çevreye uyum sağlama konusunda çaba sarf etmişlerdir. Özellikle göç sonrası çevreye ve kültürel yapıya uyum sağlama ve sosyal ilişkilerde etkin olma konusunda çeşitli problemler yaşayan gruplardan biri de mülteci yaşlı bireylerdir. Yaşlı bireyler yaşam ve yaşanmışlıkta köklü bir birikime sahiptir. Bu anlamda kültürüne, adetlerine, gelenek ve göreneklerine bağlı kalmalarının yanı sıra Konya'nın kültürel yapısına ve sosyal çevreye de uyum sağlamaya çalıştıkları da görülmüştür. Bu anlamda katılımcıların ifadelerine baktığımızda Konya'da yaşayan yaşlı mültecilerin geldikleri şehirlerle kıyaslama yaparak uyum sürecini hızlandırmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir:

“...Kültürel anlamda Konya'nın kültürüne alıştık. Genel olarak kendi kültürümüze uygun yaşıyoruz, ama zaten Konya ve Halep kültürleri birbirine çok yakın.”(E6, 56: Çalışmıyor)

“...Adet, gelenek, görenek olarak Konya ile Suriye birbirine benziyor. Konya Müslüman bir şehirdir. Konya bizim için kadim bir şehir sayılır. Genel olarak ortak yönler taşımaktayız. Hatta dil olarak bile ortak kelimelerimiz de bulunuyor. Komşuluklar, İslamiyet ve kültürel benzer ortak yanlarımız var.”(E2,53: Çalışmıyor)

“...Adet ve geleneklerimizin bazıları benziyor bu yüzden fazla sıkıntı yaşamıyoruz.”(E3, 65: Çalışmıyor) şeklindeki ifadeler yaşlı bireylerin bulundukları topluma uyum sağlamak için kültürel yapının benzerliğine tutunduğunu görüyoruz. Yaşlı mültecilerin verdikleri ifadelerden Suriye'nin kültürel dokusunda kimi ortak noktaları olduğuna dikkat çekilmiştir. Uzun süre

Konya’da ikamet eden yaşlı mültecilerden bazıları buranın kültürüne alışmış olsalar bile kendi kültürlerini devam ettirmeye çalıştıklarını da ifade etmektedir.

3.5.1.Toplumsal Uyum ve Komşuluk İlişkileri

Kültür denen olgu bireyin doğumundan başlayarak ölümüne kadar devam eden canlı bir dokudur. Birey doğduğu toplumu anlamak için kültürden yararlanmaktadır. İnsan bulunduğu toplumun kültürünü öğrendiği, kabullendiği ve kavradığı sürece topluma daha rahat ayak uydurmaktadır. Böylece hem toplum tarafından kabullenmekte hem de kendini o toplumun parçası olarak görmeye başlamaktadır. Göçün en zor sonuçlarından biri olan kabullenme durumu, gerek mültecilerin göç ettikleri toplumu-çevreyi gerek göç edilen toplum-çevre tarafından mültecilerin onaylanması durumudur. Öyle ki bu kabulleniş süreci, sahip olunan kültürün benimsenip kavranmasından geçmektedir. Yapılan görüşmelerde kimi yaşlı mültecilerin toplum tarafından kabullenmekte sıkıntı çektikleri ve bundan dolayı çevreye uyum sağlamakta zorlandıkları görülmüştür. Kendi memleketlerinden uzakta olmaları sadece mekânsal anlamda değil sosyal çevreden, ilişkilerden ve kültürden uzakta olmaları demektir. Ayrıca yaşlı mültecilerin göç ettikleri çevreye maddi-manevi çeşitli nedenlerden dolayı kalıcılık sağlayamama durumu da sosyal ilişkilerini geçici kılmış ve sosyal çevreye uyumu güçleştirdiği görülmüştür:

“...Suriye’deyken akrabalarımızla çok sık görüşüyorduk, fakat burada daha çok içimize kapandık. Orada arkadaş akraba aynı mahallede yaşadığımız için orada daha mutluyduk. Şimdi burada birbirimizden uzaktayız ve buraya çok uyum sağlayamıyoruz. Komşularımızla vs. geldiğimizden beri 8 farklı ev değiştirdim. Bundan dolayı uyum sağlayamadım. Bu uyum sağlayamamamın sebebinin ben olduğumu düşünmüyorum. Biliyorsunuz ki bizim hakkımızda Suriyeli, yabancı olmamızdan dolayı görüşler farklı oluyor. Uyumsuzluğumuzun sebebi budur. Çevremizdeki iyi insanlar bile tv, internet ve farklı yollarla duydukları bazı Suriyelilerin olumsuz ve uygunsuz davranış veya suç işlemelerinden dolayı bize de genelleme yapılarak farklı bakıyorlar.” (E1, 59: Çalışmıyor)

E1’in ifadelerinde bahsettiği gibi çevreye uyum sağlayamamanın diğer nedenleri arasında çevredekiler tarafından kabullenememeleri ve genelleme ile Suriyelilerin sahip oldukları kimliklerinden dolayı ötekileştirilmeleridir. E1 gibi genel olarak Suriyeli yaşlı mülteci katılımcıların da ifadelerinde ev kiralama, çalışma hayatında veya kamusal alanlarda ayrımcı ve dışlayıcı tavırlarla karşılaştıkları dile getirilmiştir. Aynı şekilde bazı katılımcıların ifadelerinde bu ayrımcı tavırların

normalde olmadığının fakat sosyal medya ve iletişim araçlarında Suriyelilere yönelik olumsuz algının ve ötekileştirmenin üretildiği ifade edilmiştir. Bu anlamda burada teknoloji ve sosyal medyanın etkisi azımsanmayacak derecede etkili olmaktadır. Yaşlı mülteciler bu tür bir ötekileştirilmeden oldukça yakınmaktadır. Kimi yaşlı mülteciler ise Suriyelilere karşı oluşan olumsuz düşünce ve tavırlardan ötürü çevredekilerden çekindiklerini ve bundan dolayı çevreye fazla katılım sağlamadıklarını ve çevreden uzak kaldıklarını dile getirmektedirler. Bir başka katılımcının “*Biz dışarıya çok çıkmıyoruz ve halka da çok karışmadık şu ana kadar kimseyle sıkıntıda yaşamadık...*” (K3, 60: *Ev Hanımı*) şeklindeki ifadesi yaşlı mültecilerin kendilerini sosyal çevreden ve toplumsal yapıdan soyutladıklarını göstermektedir. K3 gibi bazı katılımcıların kendilerini toplumsal ilişkilere katmadan ve genellikle kendi aile üyeleriyle sınırlı ilişkileri oldukları görülmüştür. Bu sınırlı sosyalleşmenin altında yatan birden fazla sebep olmakla birlikte en önemli sebepler dil bilmeme ve toplumsal kabuldür. Mülteci ve göç edilen toplum ile aralarındaki ilişkiyi yakından ilgilendiren toplumsal kabul ve uyum süreci, karşılıklı gerçekleşen, çift yönlü bir süreçtir. Bu süreç içerisinde mülteci ve göç alan toplum arasında karşılıklı belirli görüşlerin, önlemlerin, öneri ve kararların, onaylanması durumudur. Toplumsal yapıya uyum sürecinde birden fazla parametre göz önünde bulundurulmalı ve çeşitli kurum ve kuruluşlar ile beraber bütüncül anlayış çerçevesinde ele alınmalıdır. Uyum süreci bireylerin gerek birbiriyle gerek çevreyle olan ilişkileri gereği dinamik bir süreci ifade eder. Topluma kabul ve uyum süreci göç edilen ülkede ve çevrede kalınan süreyle orantılı olarak farklılıklar göstermektedir (Yıldırım alp vd., 2017: 111-113). Yapılan görüşmelerde yaşlı mültecilerin göç ettikleri ilk zamanlarda bu durumu kabullenemediği ve yaşananlar üzerinden uzun zaman geçse de kendi memleketlerine hala derin özlem duydukları gözlemlenmiştir. Tüm bu olumsuz etkilere rağmen bazı mülteci yaşlıların yaşanan olumsuz şartları daha iyi kılmak için bulundukları çevreye uyum sağlama çabasını da gösterdikleri görülmüştür: “...*Şehrimiz burnumuzda tütüyor çok özliyoruz. 5 senedir Türkiye’deyiz çoğu şeyi unutuyoruz ve buraya alışıyoruz artık.*” (K4, 57: *Ev Hanımı*) K4 gibi bazı katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere özlem duygusunun hala olduğu fakat zamanla anılar, birikimler ve yaşananların unutulmaya başlandığı ve yaşanan toplumsal yapıya uyum sağlanmaya başlandığı görülmektedir. Yaşlı mültecilerin çevrelerine uyum sürecini hızlandıran ve çevreyle olan sosyal ilişkilerini artıran birçok etmenler yer almaktadır. Komşuluk ilişkileri ve toplumsal algının bu

noktada önemi oldukça fazladır. Özellikle bu etmenler arasında çocuklarını veya torunlarını Türkler ile evlendirmeleri etkili olmaktadır. Türkler ile gerçekleştirilen evlilikler yaşlı mültecilerin Türkçeyi giderek öğrenmesini hızlandırmış ve sosyal ilişkiler ağını genişletmesini sağladığı görülmektedir.

“...Türkçeyi öğrendik. 4 kızımı da Türklerle evlendirdim. Başlarda dil bilmediğimiz için zorlandık ve sorunlar yaşadık... Halep ile Konya birbirine (çarşı, üniversite, mahalleler, yemekler) çok benziyor...” (E5, 55: Esnaf)

“...Komşularım beni çok severler sağ olsun. Şu ana kadar Türklerden sen Suriyelisin diye bir ayrımcılığa uğramadım. Ama duyduğum ayrımcılık gibi olumsuz söylentiler de var. Bana bir selam verip geçmeleri bile yetiyor bana. Benim büyük kızım Türk birisi ile evli.” (K5, 65: Ev Hanımı)

“...Türkler kardeşimizdir fakat sosyalleşme anlamında vaktimiz kalmıyor. Türk komşularımız bizi çekemiyor ve çocuklarımıza hakaretlerde bulunuyorlar” (E3, 65: Çalışmıyor)

“...Komşularımızla aramız iyi. 10 senedir buradayız Türkçeyi öğrendik. 4 kızımı da Türklerle evlendirdim. Başlarda dil bilmediğimiz için zorlandık ve sorunlar yaşadık...” (E5, 55: Esnaf)

Komşuluk ilişkilerine göre sosyal uyumun seyir aldığı yaşlı mültecilerin ifadelerinde bazı katılımcıların çok sınırlı sosyal ilişkiler kurduğunu bazılarının ise gerek iş yeri gerekse dil ve evlilik gibi nedenlerle sosyal ilişkinin daha güçlü ve fazla olduğu görülmüştür. Dil öğrenen yaşlı mültecilerin daha çok toplumsal katılım gerçekleştirdiği hatta kendi çocuk veya torunlarını Türk vatandaşlarıyla evlendirerek bu toplumsal katılımı sosyal ilişkilerini daha çok güçlendirdikleri gözlemlenmiştir. Fakat E3 gibi bazı katılımcıların ifadelerinde olduğu gibi bazı Türk vatandaşlarının Suriyelilere yönelik olumsuz algı ve tavırları nedeniyle uyum sağlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Yaşlı mültecilerin toplumsal uyum ve kabul noktasında dil ve komşuluk ilişkilerinin önemli bir yeri vardır.

3.5.2. Yaşlı Mültecilerde Dil Problemi

Yaşlı mültecilerin toplumsal yaşamda yaşadıkları en önemli sorunlardan birisi de dil sorunudur. Yaşlılık, sağlık sorunlarının arttığı, fiziksel ve psikolojik olarak daha hassas olunan ve aynı zamanda öğrenmenin en güç olduğu bir yaşam evresidir. Dolayısıyla özellikle yaşlı mültecilerin göç sonrası göç edilen toplumun dilini öğrenmesi noktasında epey güçlük çektikleri görülmüştür. Bu dil problemi yaşlı mültecilerin hastanede, parkta, alışverişte, yolculukta ve her alanda kendilerini tam olarak ifade edememelerine yol açmaktadır. Yapılan görüşmelerde yaşlı mültecilerin

komşuluk i+-lişkileri, alışveriş ve diğer sosyal ilişkilerinde dilin önemi ve etkileri gözlemlenmiştir:

“...Komşularımızın hepsi Türk vatandaşıdır. Zamanla komşularımız ile tanıştıktan sonra aramız çok iyi hal aldı. İlk başlarda dil bilmediğimiz için işaret dili ile anlaşıyorduk. Biz Türkiye’ye savaşın ilk sıralarında geldiğimiz için Türkler tarafından güzel karşılandık ve herhangi gibi bir hakarete uğramadık.”(K2, 53: Ev Hanımı)

“...Akrabalarımızın Konya’da olmasından dolayı buraya taşındık. Evde 12 kişi yaşıyoruz. Biz aksine bazı Suriyeliler ile sorun yaşıyoruz, özellikle de çocuklarımız. “Suriyeli Suriyeliyi tanımıyor, görmüyor ve sevmiyor.” 5 senedir Türkiye’deyiz çoğu şeyi unutuyoruz ve buraya alışıyoruz artık. Dil konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamadım çocuklarım biraz Türkçe biliyor onlar sayesinde anlaşıyoruz.”(K4, 57: Ev Hanımı)

Yaşlı mültecilerin komşuluk noktasında Türk vatandaşlarıyla sınırlı başlayan ilişkileri K2’nin de ifade ettiği gibi tanışma ve özellikle dil öğrenmeden sonra ilişkilerin çok daha iyi hal aldığı görülmektedir. Yine K4 ve bazı katılımcıların ifadelerinde genel olarak yaşlı mültecilerin dil sorunlarını çocukları sayesinde aştıklarını ve dil öğrenmeden çocukları üzerinden sınırlı sosyal ilişkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu anlamda genel olarak yaşlı mülteciler çeşitli sebepler nedeniyle Türkçeyi öğrenmek yerine çocukları veya başkalarının tercümesiyle ilişkilerini sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Fakat bu durum yaşlı bireylerin Türk vatandaşlarıyla sosyal ilişkilerinin zayıflığına ve toplumsal katılımının olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Aynı zamanda bazı katılımcıların ifadelerinden de anlaşacağı üzere Suriyeli bireylerin kendi içerisinde sorunlar mevcut olduğu görülmektedir. Suriyeli bireyler özellikle birbirlerine karşı dayanışmadan yoksun oldukları ve bireysel düşüncenin daha çok arttığı katılımcıların “Biz aksine bazı Suriyeliler ile sorun yaşıyoruz” ve ifadelerinden anlaşılmaktadır. Farklı bir toplumsal yapıya göç etmenin ardından Suriyeli mültecilerde herkesin kendi hayatını idame ettirme telaşı içerisinde aslında toplumsal bağlarının zayıfladığı görülmektedir.

Dil bilmemelerinden ötürü yaşlı mülteciler sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bundan dolayı yaşlı mültecilerin çevreyle olan sosyal ilişkileri ve etkileşimleri kısıtlanmıştır. Dil sorunuyla beraberinde yaşlı bireyler, göç ettikleri yerlerde kurulan yeni hayatlarına adapte olmakta zorluklar yaşamaktadırlar. Bunu çözüme kavuşturmak adına dilini bilmedikleri bu yerlerde yaşlarının vermiş olduğu yaşam tecrübesini kullanmakta ve insanlarla olası ihtiyaç halinde ve mecbur kaldıklarında iletişimi jest ve mimiklerini kullanarak ya da çocukları veya torunları

vasıtasıyla sağladıkları görülmüştür. Hala Türkçeyi öğrenmekte güçlük yaşayan kimi yaşlı mültecilerin yaşadıkları bu sıkıntıdan ötürü evlerine dönmek istemekte ve yeniden kendilerini ait hissettiği dili duymak istemektedir.

Giderek Türkçeyi öğrenen yaşlı mülteci sayısında artış yaşansa da çevreyle yeterli düzeyde kaynaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Bu yüzden kimi yaşlı mültecilerin olabildiğince kendi kimliğine sahip kişilerle vakit geçirip Suriyeli esnaflardan alışveriş yapmaya çalışması bu durumun sonuçlarından biridir:

“...İlk geldiğimizde Türkçe bilmediğimiz için baya zorlandık zamanla dili öğrenince komşularımız ve çevreyle aramız iyi olmaya başladı...”(E6, 56: Çalışmıyor)

“...Dil sorunumu kızlarım sayesinde halletmeye çalışıyorum Türkçeyi daha bilmiyorum. O yüzden komşularla pek konuşamıyorum...”(K10, 64: Ev Hanımı)

“...Konya’ya ilk geldiğimizde çok zorlandık. Özellikle dil konusunda... Evimi ve ülkemi özliyorum. Her yerde Arapça konuşulmasını çok özledim ve herkesin Arapçayı konuştuğu yer ait olduğum yerdir...”(K1, 58: Seyyar Satıcı)

Dil sorunu yaşlı mültecilerin toplumsal hafızalarında var olan mekân, anı ve birikimlerin sürekli varlığını sürdürmesine ve sosyalleşme sürecinin de olumsuz etkilenmesine yol açtığını söyleyebiliriz. Yaşlı mülteciler toplumsal yaşamın içerisine dâhil olamadıkları için kendilerini soyutlamakta ve kendilerini yalnız ve yabancı görmelerine neden olmaktadır. Bu anlamda sosyalleşmenin en önemli aracı ve kaynağı olan dil bilme, yaşlı mültecilerin karşılaştığı en büyük problemlerinden birisi olmaktadır. E6, K1 ve K10 gibi birçok katılımcı dil öğrenmenin yarattığı sorunları ve avantajlarını dile getirmişlerdir. Fakat K1 ve K10’un ifadelerinde olduğu gibi yaşlı mülteciler dil bilmedikleri için komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğunu, tekrar kendi ülkelerine dönmek istediklerini ve üzüntü duyduklarını ifade etmişlerdir.

Dil bilmemeden kaynaklı bu tür olumsuzlukların yaşanmasına rağmen alışverişini Türk esnaflarından yapmaya çalışan, iş hayatına devam eden ve komşularıyla iletişim halinde olan yaşlı mülteciler, genişleyen sosyal çevrelerinde daha aktif oldukları görülmüştür. Sosyal çevrede ve ilişkilerde aktif olan mülteci yaşlılar bulundukları çevreye alışmaya başladıklarını dile getirmişlerdir:

“...Komşularıyla otururum, beni çok severler sağ olsun. Şu ana kadar Türklerden sen Suriyelisin diye bir ayrımcılığa uğramadım.”(K5, 65: Ev Hanımı)

“...Bulduğum yer ve iş merkezinde de hepsi Türk ve hepsi de beni çok severler. Hatta ev değiştirmek istediğimizde komşumuz buna karşı çıktı ve herhangi bir sorunun olması durumunda kendilerinin halledeceğini

söylediler... Alışverişlerimizi Türk esnafı ve pazar yerlerinden yapıyoruz... Biz kendimizi Türklerden ayırmıyoruz sadece kimlik kartlarında ayrılıyoruz. Alışverişimiz, eğitimimiz, ihtiyaçlarımız hepsi ortak sonuçta. Arkadaş çevrem ve sosyal çevrem farklı yerlerde artık kimseyle görüşemiyorum ama buraya da alıştım..." (E7, 59: Terzi)

K5, Suriye ve Türk vatandaşları arasındaki olumsuz duyumlara rağmen Türk komşularıyla ilişkilerinin iyi olduğunu ve fazla bir beklentiye de gerek olmadığını dile getirmiştir. Bu anlamda K5 olumsuz düşünce ve algılardan uzak toplumsal katılımını ve sosyal ilişkilerini güçlendirmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Yine E7 de çalışma hayatında ve komşuluk ilişkilerinde Türk vatandaşlarıyla güçlü bağlarının kurulduğunu ve aidiyetliğin oluştuğunu ifade etmiştir. Türk ve Suriyeli halkının ortak değerler taşıdığını söyleyen E7; geçmişteki sosyal çevre, hatıra ve ilişkilere bağlı kalmanın yanı sıra yeni sosyal ilişki ve çevreye adapte olmanın önemini ortaya koymaktadır. K5 ve E7 gibi bazı katılımcıların sosyalizasyon süreçlerinin ve toplumsal uyum ve katılımın değişiklik göstermesi geçmişten sıyrılıp yeni toplumsal yapıya uyum sağlamaya çalışmalarından kaynaklandığı görülmektedir.

Yaşlı mültecilerin Türkiye ve özelinde Konya halkı ile ilişkilerin sınırlı olduğunu ve bunun temel nedenleri arasında dil, ekonomik, kültürel ve yabancı olma gibi sorunlar olduğunu yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Toplumsal yapıdaki farklılıktan ziyade Türk toplumunun Suriyeli mültecilere yönelik takındıkları tutum ve davranışlar nedeniyle Suriyeli ve özellikle yaşlı mültecilerin sosyal ilişkilerin güçlenmesini engellediği gözlemlenmiştir. Aynı şekilde Suriyeli mülteci yaşlıların dil bilmeme ve yaşları dolayısıyla toplumsal katılım sağlama noktasında güçlük çektiğini ve kendilerini soyutladıkları görülmektedir. Yaşlı bireyler yerinde yaşlanamama, dil bilmemeleri ve kendilerini yabancı konumda görmeleri sosyal ilişkilerini sadece kendi vatandaşlarıyla sınırlandırmalarına neden olmuştur. Suriyeli yaşlı mülteciler sağlık sorunları, ekonomik zorluklar, dil sorunu ve bakım sorunu gibi temel sorunlarla yüzleşmişlerdir. Bu tür sorunların yanı sıra aynı zamanda uzun süre yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmaları, yakın akraba, eş veya çocuklarını kaybetmeleri ve farklı bir sosyal yaşantı içerisinde kendilerini var edememeleri veya aidiyetlik hissedememeleri gibi etmenler nedeniyle tam anlamıyla toplumsal katılım sağlayamadıkları gözlemlenmiştir.

3.5.3. Suriyeli Gençlerde Toplumsal Baskının Ortadan Kalkması

Kuşak ve kuşak tartışmaları toplumsal yapıda varlığını sürdüren ve dinamik bir yapıda olan bir olgudur. Mannheim, kuşakların biyolojik bir dayanağa sahip olmakla birlikte sosyal etkileşim ve sosyal konuma sahip sosyolojik bir olgu olduğunu ifade etmiştir. Mannheim kuşakların sadece aynı doğum yılını paylaşmadıklarını aynı zamanda ortak zaman dilimlerine ait ortak bir bilinç taşıdıklarını ifade etmiştir (Mannheim, 1952: 290-291). Bu anlamda kuşak olgusu toplumsal yapıdan bağımsız düşünülemez. Kuşaklar toplumsal yapıda farklı değer yapılarının varlığına işaret eden bir sosyal konumu ifade eder. Bu noktada kuşak tartışmalarının temelinde yatan toplumsal değerler ve bu toplumsal değerlerin bozulması veya değişmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

İç savaş sonrası yaşanan göç ile birlikte Yaşlı bireyler gibi Suriyeli çocuk ve gençler de bu süreçten oldukça etkilenmişlerdir. Çoğu Suriyeli genç ve çocuğun Suriye’de çok az zaman diliminde veya hiç bulunmaması bu noktadaki farklılığın temel sebeplerindendir. Suriyeli genç mülteciler, yaşlı ve diğer aile bireylerine göre yaşam tarzları ve koşulları farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar kuşaklararası değerler farkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı mülteci katılımcılardan E2, Suriyeli gençlerle ilgili durum tahlili yapmış ve bu noktada önemli bilgilere yer vermiştir:

“...Suriyeli gençlerin genel olarak belli bir hedef ve amaçları yoktur. Onlar sadece geçimlerini sağlamak için para kazanırlar. Çalışmak dışında başka bir gaye taşımıyorlar. Suriye’de bu durum daha azdı. Aile, eğitim ve toplumsal baskıdan ötürü. Fakat burada daha fazla özgür alan var ve daha rahatlar.”(E2, 53: Çalışmıyor)

E2, Suriyeli gençlerin Suriye’deyken aile ve toplumsal yapı ve baskısı gereği sorumluluk bilincinin daha çok olduğunu belirtmiştir. Aile içi ve toplumsal ilişkiler Suriye’de gençler üzerinde daha çok etkili olmaktadır ve bu da Suriyeli genç bireylerin yaşam tarzı ve ideallerinin de şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Suriye toplum yapısında genç bireyler, aile büyüklerinin ve toplumun belirlemiş olduğu standart davranış kalıplarına uygun davrandıkları ve bu durumun göç sonrası değiştiği E2 tarafından da belirtilmiştir. Aile ve toplum baskısı yüzünden göç eden genç bireylerin bu baskıdan kurtulduğunu ve bu nedenle genel olarak yaşam tarz ve ideallerine de etkisi olduğu E2’nin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Çoğu genç Suriyeli bireylerin Türkiye’de veya başka ülkelerde çalışıp ailelerine para göndermekte ve bu durum da genç bireylerin aile ve toplum baskısından sıyrılmaları şeklinde tezahür

etmektedir. E2 çoğu yaşlı mülteci ve ailesinin Suriye’de kaldığını ve dolayısıyla genç çocuklarının da farklı yerlerde çalışıp ailelerine maddi destek sağladıklarını ifade etmiştir. Bu noktada E2’nin de ifade ettiği gibi eğitim hayatından yoksun kalan Suriyeli gençlerin yaşam tarzlarının da değişimine yol açmaktadır. Öyle ki E2, Suriyeli gençlerin çalışmak dışında herhangi bir gaye taşımadıklarını ve aile baskısından kurtulur kurtulmaz kendi yaşam biçimlerinin de değiştiğinden söz etmiştir. E2, Suriyeli gençlerin bireysel hedef ve amaçlarının sadece para kazanmak olarak şekillenmesinde en önemli faktörlerin, eğitim hayatından yoksun kalınması ve aile ve toplumun baskısının olmaması olarak ifade etmiştir. Bu noktada E2 ifadelerine şöyle devam etmiştir:

“...Türk gençlerinin gerek kendi şehirlerini geliştirmek gerekse ailelerinin ve kendi durumunu iyileştirmek için daha çok çalışmaktadır. Burada eğitimin etkisi daha fazladır. Suriyeli gençlerin hepsi eğitim görmedi. Çocukluğundan gençliğine kadar eğitimden yoksun kaldı çoğu. Suriyeli gençler yaklaşık 10 yıldır ülkelerinden ayrılır. Savaştan, göçten öncede temel eğitimlerini alamadılar. Eğitimden istifade etmiyorlar, daha çok maddi geçim derdindeydiler.”(E2, 53: Çalışmıyor)

E2, Suriyeli gençlerin Suriye’deyken de aslında maddi geçim sıkıntıları yaşadıklarını ve bu nedenle eğitim hayatından da yoksun kaldıklarını ifade etmiştir. Savaştan önce ve sonra uzun zamandır eğitimin Suriyeli çoğu genç için uzak kalması E2’nin bahsettiği sadece ekonomik hedeflerin olmasının arka planını oluşturmaktadır. Yine Türk ve Suriyeli gençler kıyaslaması yapan E2, Türk gençlerinin kendi ülke ve şehir gelişimi bilincinin olduğunu ve aynı zamanda ailelerine karşı da sorumluluklarının daha geniş çerçeveli olduğunu ifade etmiştir. Burada aslında Suriyeli gençlerin vatan ve memleket bilincinin düşük seviyede olduğu ve bunun da temel sebepleri arasında Suriye’de çok az zaman kalınması, Suriye’deki eğitimden yoksun kalınması, aile ve toplumsal yapıdan uzak kalınması şeklinde ifade edilebilir. E2’nin söz ettiği Suriyeli genç bireylerde görülen değişim, kuşaklar arası farklılık ve değerlerin değişimi şeklinde ifade edilebilir. Kuşak ve değerler tartışması özellikle günümüz küresel çağında güncelliğini ve dinamikliğini korumaktadır. Manuel Castells’in söz ettiği günümüz küresel dünyasındaki dağınık fakat birbiriyle örüntülü toplum yapısı, toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerin ifadesidir. Bu anlamda özellikle günümüz sosyal medya ortamlarında bireylerin toplumsal değerlerden farklı, ‘zamanın ruhuna’ uygun davranış kalıpların sergilendiğini ve bireylerin toplumsal değerlerden farklı kendilerini ait oldukları hissettikleri bir alan oluşturdukları

görülmektedir (Babacan, 2014: 138-144). Bu noktada özellikle Suriyeli gençler özelinde yaşanan değişimlerle aslında kendilerine ait özel bir sosyal konum oluşturmaktadırlar:

“...İnternet ve sosyal medyada “TikTok” gibi uygulamalara özeni duyuyorlar. Aile terbiyesi değil “TikTok terbiyesi” alıyorlar maalesef. Genel olarak aileleri Suriye’de çadırlarda falan kalıyorlar ve onların ne yaptıklarından pek haberleri yok. Facebook’tan fotoğraflarını attıklarında aileleri görüyorlar fakat ellerinden ne gelir. Saç kesimi, kılık kıyafeti, sakal bıyık tıraşına kadar her şeyleriyle özeni şeklinde yaşıyorlar. Öncesinde aileleri para gönderiyorlardı artık kendileri para göndermeye başladı ve ailelerinin ellerinden pek bir şey gelmiyor. Oradaki aile ve eğitim baskısı buraya gelince kayboldu ve buradaki çocuklar ailelerine para yardımı yaptığından dolayı gençler burada daha rahat davranmaktadır.” (E2, 53: Çalışmıyor)

E2’nin ifadelerinde göç sonrası farklı bir toplumsal yapıda yaşamını sürdüren genç bireylerin hem aile hem de kendi toplumunun baskısından kurtulmasıyla daha özgür bir alana dâhil olmuştur. Kendi toplumsal değerlerinden yoksun kalan Suriyeli genç bireyler kendi sosyal konumlarını ve özgürlüklerini gerçekleştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Özyürek, yaptığı araştırmada katılımcılar tarafından toplumsal değerlerin bozulması ve kaybolmasındaki en önemli faktörlerin sosyal medya ve teknolojinin yanlış kullanılması, dini ve ahlaki değerlerin zayıflaması, eğitimsizlik ve para kazanma hırslarının artması olduğunu ifade edilmiştir (Özyürek, 2019: 24). Toplumsal değerlerin bozulmasında ve kaybolmasında önemli etkiye sahip bu faktörlerden özellikle sosyal medya ve teknolojinin yanlış kullanımı E2’nin ifadelerinde dile getirilmiştir. Aile ve toplumsal bilincin düşük olmasından ötürü ortaya çıkan farklı değer kalıplarını E2 “TikTok terbiyesi” şeklinde ifade etmiştir. E2, Suriyeli gençlerin genel olarak sosyal medya platformlarında vakit geçirdiklerini ve bu platformlardan öğretilerin alınıp yaşam biçim ve tarzlarının oluşturulduğunu ifade etmiştir. Yine Özyürek’in araştırmasında toplumsal değerlerin azalmasında etkili olan para kazanma hırslarının artması ve ahlaki değerlerin artması E2’nin ifadelerinde karşılık bulmaktadır. Aynı zamanda ailelerin de Suriyeli gençler üzerindeki etkisinin azaldığı hatta aileye maddi getir sağlamasıyla gençlerin üzerindeki baskının da ortadan kalktığı veya etkisiz hale geldiği görülmektedir.

Suriyeli gençlerin büyük bir kısmının daha küçük yaşlarda göç etmesi ve bazılarının da Suriye dışında doğmuş olması kendi toplumsal yapısından farklı, kendilerine has karakteristik özelliği taşıyan bir kimliği ortaya çıkarmıştır. Bu kimlik E2’nin ifadelerinde, Suriye, aile ve mekân aidiyetinin zayıfladığı şeklinde tarif

edilmiştir. Suriyeli genç bireylerin Türkiye’de ve farklı ülkelerde hem kendileri için hem de aileleri için hayatını idame ettirmenin en büyük kaynakları olarak görülmekte ve bu nedenle çoğu genç Suriyeli mülteciler farklı yerlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla özellikle ailelerinden ayrı veya ailesiyle birlikte olup ailelerine bakan genç mültecilerin kendilerine has karakteristik özelliği taşıyan yeni bir toplumsal grubu oluşturduğunu söylemek mümkündür.

3.6.Toplumsal Algı ve Toplumsal Katılım Üzerine

3.6.1.Yaşçılık ve Ayrımcılık Üzerine

Kültürel birikim ve tecrübelerin oluşturduğu yaşlılık süreci toplumda yaşamın son evresi olarak algılanmaktayken yaşlı bireylere dair algılar ise yaygın olarak olumsuzluklar taşımaktadır. Yaşçılık olarak adlandırılan farklı yaş gruplarına dair yapılan kategorileştirilmelerde yaşlılık son evreye yerleştirilmektedir. Yaşçılık ve yaş ayrımcılığı her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da görülmektedir (Con Wright, 2020: 125). Yaş ayrımcılığın neden olduğu olumsuz yargıların en başında yaşlı bireyleri hasta, yardıma muhtaç ve bağımlı olarak görmek yer almaktadır. Olumsuz yargıların yanı sıra yaşlı bireyleri saygı ve hürmet duyulması gereken kişiler, bilen ve tecrübe ile donanmış kişiler olarak görme şeklinde olumlu yargılarda mevcuttur. Toplumsal algı olarak yaşlılığın görünümüleri farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu araştırmada örneklem olarak yer alan Suriyeli yaşlı bireylerin hem kendi toplumunda hem de Türk toplumundaki yansımaları önem arz etmektedir.

Yapılan görüşmelerde Suriye’de yaşlı mültecilerin yaşlarından dolayı kendilerine hürmet gösterildikleri ve yaşlı bakımlarının da saygı gereği çocuklarına ait oldukları gözlemlenmiştir. Yaşlı mültecilerin kendi kültürlerinde yaşçılığın olumsuz sonuçlarından ziyade daha çok olumlu sonuçlarıyla muamele edildikleri gözlemlenmiştir:

“... Bizim orada yaşlılara büyük önem verilir. Büyüklerimize hürmet ederiz, onlara hizmeti eksik etmeyiz. Düğünlerde en ön saftaki yerler ayrılır...” (E3, 65: Çalışmıyor)

“...Manevi hariç maddi olarak elime pek bir şey geçmediği için orada yaşlılık ve yaşlı olmak orada çok zor... Toplumsal ilişkilerimiz oradayken güçlüydü. Aile ve akraba ziyaretleri daha sıkı. Bizim babamıza annemize baktığımız gibi çocuklarımız da bize bakar sağ olsun. Burada durum daha farklı. Tüm bunlar burada daha az gerçekleşmektedir...”(E2, 53: Çalışmıyor)

Yaşlı mültecilerin Suriye toplum yapısındaki statü ve konumu katılımcıların ifadelerinde de belirtildiği gibi şu anki durumdan çok daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Yaşlılık sürecinde en önemli sorunlardan birisi olan bakım sorunu E2 ve E3'ün ifadelerinde olduğu gibi kendi çocukları tarafından yapılmakta ve aile üyeleriyle birlikte yaşadıkları görülmektedir. Türkiye toplum yapısı ve yaşlılık algısı olarak benzerliğin olduğu fakat katılımcıların ifadelerine göre Suriye'nin bu bağlarının daha güçlü olduğu ifade edilmektedir. Suriye toplum yapısında yaşlı bireylere büyük önem verildiği onlara bakıldığı ve aynı zamanda bir yük olarak algılanmadığı yine katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmelerde çalışma hayatında aktif olamayan yaşlı bireylerin bakımlarını, yaşının yaşından ötürü saygı göstergesi ve kuşaktan kuşağa aktarılan bir tutum olarak, çocukları veya torunlarının üstlendiği görülmektedir. Kimi yaşlı mülteciler bu durumu olması gereken durum olarak nitelendirmekteyken kimileri bu durumdan dolayı kendilerini aileye yük olarak görmektedir:

“...Ben babama nasıl baktıysam benim çocuklarım ve torunlarım da bana aynı şekilde bakarlar...”(E6, 56: Çalışmıyor)

“... Kendimi aileme karşı çok mahcup hissediyorum. Elim ayağım tutmuyor, durumumuz çok kötü ve ben çalışamıyorum. Çocuklarım olmasa hayatımı idame ettiremem, zaten durumum kötü. Çocuğumun sorumluluğu çok fazla ve çok yoruluyor...”(E4, 64: Çalışmıyor)

Göç sonrası yaşlı bireylerin hayatlarını idame ettirmeleri noktasında epey güçlük çektikleri ve bu sorumluluğun yaşlı bireylerin çocuk ve torunlarının üstlendiği katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu anlamda yaşlı bireylerin Suriye'deki statü ve işlerinin gitmesiyle birlikte aile bireylerine muhtaç konumda olmasına neden olmuştur. E4 gibi bazı katılımcılar, sağlık, işsizlik, psikolojik veya farklı sebeplerden dolayı kendilerini aile üyelerine karşı mahcup hissettiklerini ifade etmiştir. Yaşlı bireylerin Suriye'deyken ekonomik yönünden birikime sahip olmaları ve aile ve çevresi tarafından bir statüye sahip olmasıyla kendisine bakılmasını sorgulamazken göç sonrası bu durumun değiştiği görülmektedir. Ailesi olmadan hayatını idame ettiremeyeceğini ve ailesine karşı mahcubiyet hissettiğini belirten E4 yaşam kalitesinin düşük olması ve sağlıklı yaşlanamamanın etkisiyle üzüntü duymaktadır. O halde E6'nın ifade ettiği yaşlı bakımının aile bireyleri tarafından üstlendiği şeklindeki yaygın düşüncelerin göç sonrası yavaş yavaş değişmeye başladığını söyleyebiliriz.

Farklı bir toplumsal yapıya göç eden yaşlı mültecilerin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi de yaşlı ve mülteci konumunda olmalarından dolayı ayrımcı tavırlara

maruz kalmalarıdır. Yapılan görüşmelerde Suriyeli yaşlı mültecilerin yaşlarından dolayı ayrımcı tavırlara maruz kaldığı yer iş bulma noktasıdır. Görece daha genç bireylerin çalıştırılıp yaşlı bireylerin ve özelde de yaşlı mültecilerin çalışma hayatının dışına itildiği yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bazı katılımcıların ifadelerine göre yaşlı mültecilerin Suriyeli olmalarından dolayı ötekileştirilmekte ve dışlayıcı tutum ve davranışlara maruz kalmaktadırlar:

“...Biliyorsunuz ki bizim hakkımızda Suriyeli, yabancı olmamızdan dolayı görüşler farklı oluyor. Uyumsuzluğumuzun sebebi budur. Çevremizdeki iyi insanlar bile tv, internet ve farklı yollarla duydukları bazı Suriyelilerin olumsuz ve uygunsuz davranış veya suç işlemelerinden dolayı bize de genelleme yapılarak farklı bakıyorlar.”(E1, 59: Çalışmıyor)

“...Sokağa çıktığımızda dış görünüşümüzden bizim Suriyeli olduğumuz anlaşılıyor ve insanlar bize farklı bakıyorlar.”(E1, 59: Çalışmıyor)

“...Türk komşularımız bizi çekemiyor ve çocuklarımıza hakaretlerde bulunuyorlar.”(E3, 65: Çalışmıyor)

Toplumsal yaşamda yaşlı mültecilerin ifade ettikleri bu türden ayrımcı ve ayrıştırıcı tutum ve söylemler toplumsal yapıdaki çatışmanın varlığı ve boyutu hakkında bizlere rehber olmaktadır. Yaşlı bireylerin bu türden olumsuz tavır ve tutumlara maruz kalması hem yaşlı bireylerin toplumsal katılımı, hem sosyalizasyon süreçlerini hem de toplumsal huzurun bozulmasına neden olmaktadır. Olumsuz algı ve tutumların katılımcılar tarafından da ifade edildiği gibi iletişim araçları ve medya üzerinden gerçekleştirilip tüm Suriyeli bireylere yönelik olumsuz algının üretilmesine neden olmaktadır. Bu sebeplerden dolayı yaşlı mültecilerin Türk toplumu ile sosyal ilişkiler kurmaktan çekindiklerini ve sosyal uyumun da gerçekleşemediğini söylemek mümkündür. Yaşlı mülteciler açısından toplumsal uyumsuzluğun en önemli sebeplerinden birisi katılımcıların da ifade ettiği ayrımcı tutum ve tavırlardır. Göç etmek zorunda kalan Suriyeli mülteciler gittikleri hemen her yerde ayrımcı ve ötekileştirici tavırlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir: *“...Arap ülkeleri de Suriye’de savaş var diye bizleri çalıştırmıyorlar ve bu yüzden Avrupa ülkelerine göç etmek istiyoruz.” (E3, 65: Çalışmıyor)*

Katılımcıların ifadelerine göre ayrımcı ve dışlayıcı tavırların başka ülkelerde çok daha fazla olduğu belirtilmiş, Türkiye’de de son dönemlerde arttığı ifade edilmiştir. Katılımcılar Türk vatandaşlarıyla kardeşlik bağının olduğunu fakat sosyal medya ve televizyon gibi çeşitli iletişim araçları üzerinden yanlış veya eksik bilgiler yayarak Suriye vatandaşlarına karşı olumsuz tutumlar üretildiğini ifade etmişlerdir.

Aynı zamanda bazı katılımcıların da ifade ettiği gibi Suriye’de yaşanan iç savaştan dolayı göç etmek zorunda kalan vatandaşlar ilk olarak Türk halkı tarafından misafirperver tavırla karşılandıklarını ifade etmişlerdir. Fakat daha sonra sürecin uzaması ve çeşitli söylemler yoluyla Suriyeli vatandaşlara yönelik olumsuz algılar üretildiği ifade edilmiştir.

3.6.2. Toplumsal Bütünleşmenin Gerçekleşmesi

Birey ve toplum iç içe olup bireyler toplumu ve toplumsal yapıyı oluştururlar. Toplumsal yapıda bireyler ahenk ve uyum sağlanması yönünde birbirlerini tamamlar ve birlikte yaşamlarını sürdürürler. Sosyal bir varlık olan insanın, kendini var etmesi, kimlik kazanması ve toplumsal bütünleşme gereksinimi vardır. Bu anlamda bu gereksinimi ifade eden sosyal bütünleşme; farklı sosyal unsurların kendi özgürlüklerini koruyarak karşılıklı ahenk ve uyum sağlanarak birleşilip kaynaşılmasını ifade eder. (Yılmaz, 2010: 74-75) Bir başka şekilde ifade edecek olursak toplumsal bütünleşme, çatışmanın azaltılıp uyum ve ahengin sağlanmasıyla ilişkili zorlu bir süreci ifade eder. Zorunlu göç sonrası yaşlı mültecilerin toplumsal yapıya uyum sağlama noktasında sorunlar yaşandığı ve bu nedenle toplumsal bütünleşmenin güçleştiği bazı katılımcılar tarafından daha önce de belirtilmişti. Bunların yanı sıra toplumsal uyumun sosyalizasyon süreçlerinin başarılı geçtiğini ifade eden katılımcıların varlığı azımsanmayacak kadar fazla olduğu söylenebilir. Toplumsal ilişkilerini güçlü tutan ve yaşamını Türk toplumu ile birlikte sürdüren bazı katılımcılar Türk toplumu ile güçlü bağlar kurduklarını ifade etmişlerdir.

“...İlk ev sahibimiz çok iyiydi. Evden ayrılmamıza rağmen bize hala misafirliğe geliyor.”(K1, 58: Seyyar Satıcı)

“...Komşularımızın hepsi Türk. İlk başlarda dil bilmediğimiz için işaret dili ile anlaşıyorduk. Biz Türkiye’ye savaşın ilk sıralarında geldiğimiz için Türkler tarafından güzel karşılandık ve herhangi gibi bir hakarete uğramadık.”(K2, 60: Ev Hanımı)

“...Şuan yaşam ve koşullar açısından en uygun yer Türkiye, sağ olsun Türkiye bize el uzattı. Türkiye’nin yaptığını hiçbir Arap ülkesi yapmadı.”(E1, 59: Çalışmıyor)

“...Toplumsal, kültürel ve dini olarak diğer gezdiğim ülkelere göre Türkiye çok çok daha iyi ve uygun bizim için. Özellikle diğer ülkelerde Suriyeli olmamızdan dolayı çok ayrımcı tavırlarla karşılaştık. Ayrıca ekonomik anlamda da ne kadar fazla çalışsak da yetiştiremiyorduk. Fakat şuan Türkiye’de ben tek başıma çalışarak aileme bakıyorum ve geçinebiliyoruz. Hem kendi imkânlarımız hem de devletin yardımlarıyla geçimimi sağlayabiliyorum.”(E7, 59: Terzi)

Komşuluk ilişkilerinin çok iyi olduğunu belirten K1 ve diğer mülteci yaşlıların komşuluk ve ev sahibi ilişkilerinin uyum sağlama noktasında önemli faktörler olduğunu göstermektedir. Komşuluk ve ev sahibi faktörleri aynı zamanda dil öğrenme ve toplumsal kabulün de gerçekleşmesi yönünde olumlu etkiler oluşturduğu dikkat çekmektedir. Bunlara ek olarak yapılan görüşmeler ve katılımcıların ifadeleri neticesinde edinilen güçlü bağlar ve toplumsal uyum, yaşlı mültecilerin daha çok sağlık sorunlarının az olması veya çalışma gücünün varlığıyla da doğru orantılı olduğu saptanmıştır. Yaşlı mülteciler Suriye'deki mal varlıklarını satıp Türkiye'de ve özelde Konya'da iş yerlerini açabilmiş ve bu da Türk toplumu ile iletişim ve ilişkilerini kolaylaştırmıştır. Katılımcıların ifadelerine göre Türkçeyi öğrendikten sonra komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinin de geliştiği ifade edilmiştir. Fakat toplumsal yapıya karışmadan kendi içlerine kapanan bazı katılımcılar da sosyal ilişkilerinde herhangi olumsuz veya olumlu yönde bir değişimin olmadığını ifade etmişlerdir:

“...Biz dışarıya çok çıkmıyoruz ve halka da çok karışmadık. Şu ana kadar kimseyle sıkıntı da yaşamadık. Herkesin vatani kendine güzeldir. Fakat şuan durumumuzdan memnunuz, oradayken de herhangi bir geçim kaynağımız yoktu. Burası bizim için daha uygun ve güzel.” (K3, 60: Evli)

“...Komşularımızla aramız iyi, hem Türk hem Suriyeli komşularımız var. Fakat Türk komşularımız ile fazla münasebetimiz olmuyor. Türkçe bilmiyorum. Biz genel olarak Suriyelilerden alışverişimizi yapıyor ve dışardan yiyeceksek Suriye lokantalarından yiyoruz. Damak zevkimiz oralara yatkın olduğu için... 2 kız çocuğumu da Türklerle evlendirdim.” (E4, 64: Çalışmıyor)

Yaşlı mültecilerin çeşitli sebeplerden dolayı Türk halkı ile herhangi bir iletişim ve ilişki içerisine girmemesi kendilerini toplumdan soyutlamasına ve uyum sürecinin daha çok uzamasına neden olmaktadır. Kendi hayatlarını idame ettirmeye yetecek kadar sosyal ilişkilerin varlığından söz eden K3 gibi bazı katılımcılar göç ettikten sonra Türkiye'de daha çok iş imkanı ve geçim kolaylığı sağlandığını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde E4'de Türk halkı ile pek fazla iletişime geçmediklerini, kendi kültürel varlığını sürdürmesine rağmen kızlarını Türk bireylerle evlendirdiğini ifade etmiştir. Bu anlamda aslında sosyal ilişkilerin kurulduğu ve toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmeye başladığını söyleyebiliriz. Yapılan görüşmelerden de çıkarılacağı gibi toplumsal yaşama dâhil olan yaşlı mültecilerin uyum noktasında daha az güçlük çektiğini söyleyebiliriz. Bazı katılımcılar evlilik, çalışma yerleri veya sosyal etkinlik ve aktiviteler yoluyla Türk halkı ile iyi ilişkiler kurduğunu ve memnuniyetlerini ifade etmişlerdir:

“...Biz Türkiye ve Konya’dan çok memnunuz. Çocuklarımıza Suriye’ye dönme konusunu sorduğumda Türkiye’de kalmayı istediklerini söylüyor. Burada çalışır burada okuruz diyorlar. Arapçayı da Türkçeyi de biliyoruz güzel işler yaparız diyorlar. Burada güvendediz İslam ülkesi burası. 8 senedir Konya’dayız. Bulduğum yer ve iş merkezinde de hepsi Türk ve hepsi de beni çok severler. Hatta ev değiştirmek istediğimizde komşumuz buna karşı çıktı ve herhangi bir sorunun olması durumunda kendilerinin halledeceğini söylediler. Biz kendimizi Türklerden ayırmıyoruz sadece kimlik kartlarında ayrılıyor. Alışverişimiz, eğitimimiz, ihtiyaçlarımız hepsi ortak sonuçta. Arkadaş çevrem ve sosyal çevrem farklı yerlerde artık kimseyle görüşemiyorum. Önceden Suriye’de akraba çevre herkes birlikteydi. Fakat şimdi herkes ayrı yerdeler. Şimdi orada yaşlanmam için bir sebep kalmadı. Şu an Suriye’de yaşlansam bakım, ilaç alma sorunu ve hastane hizmet çok sınırlı. Orada durum çok kötü. O yüzden Türkiye’de yaşlanmayı daha iyi buluyorum...”(E7, 59: Terzi)

E7’nin ifadeleri genel olarak Suriye ve Türkiye üzerinden yaşlıların durumları ve düşünceleri hakkında önemli bilgiler içermektedir. Yaşlı mültecilerin Suriye’de sağlık ve ekonomik destek olarak çok daha az imkânlardan yararlanması, sosyal çevrenin değiştiği ve eskisi gibi olamayacağı, Türk toplumu hakkındaki düşünceleri ve yaşlılık sürecinin nerede geçirmek istediği gibi önemli bilgiler E7’nin görüşlerinde yer almaktadır. Toplumsal bütünleşmenin önemli faktörlerinden söz eden E7’nin ifadelerinde komşuluk ilişkileri, çalışma ve aktif yaşlılık süreci ile aslında toplumsal bütünleşme ve mutlu bir yaşlılık sürecini tarif etmektedir. Türkiye’deki koşulların (ekonomik, sağlık, bakım vb.) Suriye’dekinden çok daha iyi durumda olduğu bazı katılımcılar tarafından sürekli dile getirilmiştir. Suriye’de yaşlı bireylerin toplumsal ilişkileri her ne kadar daha güçlü olsa da katılımcıların ifadelerine göre özlem ve anma haricinde geri getirilemeyecek bir durumda olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda toplumsal katılımın sağlanması noktasında hem yaşlı mültecilere hem de Türk toplumuna önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu anlamda çeşitli sosyal politika, etkinlik, aktivite ve projelerle yaşlı mültecilerin toplumsal bütünleşme ve başarılı yaşlanma sürecinin sağlanması mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Günümüz baş döndürücü gelişim ve dönüşümlerin içerisinde toplumsal kaynaşma ve küreselleşme her geçen gün daha çok artmaktadır. Özellikle göçlerin artmasıyla birlikte tüm dünyada heterojen bir toplumsal yapı da artmaktadır. Toplumsal değişim ve dönüşümler ile birlikte insanların gündelik hayatları şekillendirmekte ve etkilemektedir. Bu noktada toplumsal değişim ve dönüşümlerin günümüz tezahürüne en büyük örneklerden birisini oluşturan Arap Baharı ve buna bağlı olarak gelişen Suriye iç savaşı bir kaosa dönüşmüş ve tüm dünyayı etkilemiştir. 2011 yılından bu yana devam eden Suriye iç karışıklığı toplumsal bir faciaya dönüşmüş ve daha çok belirsiz bir hal almıştır. Bu belirsizlik özellikle Suriye halkı açısından hayatlarını başka bir ülkede idame ettirmeye mecbur kılmış ve birçok sorunun da oluşmasına neden olmuştur.

Bu çalışmada Suriyeli yaşlı mültecilerin sosyalizasyon süreçleri, gündelik hayatları, kente ilişkin görüşleri, toplumsal aidiyetlikleri, Suriye hakkındaki görüşleri ve genel olarak yaşadıkları sorunlar ele alınmış ve tartışılmıştır. Toplumsal ve aile ilişkilerinde Suriyeli yaşlı mültecilerin konumu ve aynı zamanda değişen statü ve rolleri bu çalışmanın ulaştığı birtakım sonuçlar arasında yer almaktadır. Bu anlamda araştırmanın amaç ve yöntemine bağlı kalarak alan araştırmasından elde edilen bulgular anlam ve öneminin görünürlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada yaşam seyri teorisinden hareketle yaşlı mültecilerin yaşam tecrübelerine ve yaşadıkları olaylar üzerinden yaşamlarına odaklanılmaya çalışılmıştır.

Suriye’de savaş dolayısıyla hemen hemen tüm kurumlar işlevsiz hale gelmiş, Suriyeli bireylerin sığınacakları, hayatlarını idame ettirebilecekleri ve kendi can güvenliklerini koruyabilecekleri bir ortamdan yoksun kalmışlardır. Özellikle erkek bireylerde zorunlu ve belirsiz süreli askerlik görevi gibi birçok noktada belirsizlik hali toplumun kendilerini güvende hissetmemelerine ve ülkelerine karşı sorumluluklarını yerine getirmeme reaksiyonuna sebep olmuştur.

Bu çalışmada ele alınan Suriyeli yaşlı mültecilerin göç öncesi ve sonrası yaşam seyirleri için seçilen örneklemin 14’ünü erkekler 11’ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Yaşanan göç sonrası en çok etkilenen gruplar arasında şüphesiz yaşlı bireyler olmuştur. Kendi ülkesini terk etmek zorunda kalan yaşlı bireyler göçe en fazla direnen grup olmuştur. Hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri kendi topraklarını terk

etmek, yaşlı mültecilerin en son çareleri olmuş ve genellikle can güvenliğinin kalmaması ve aile ve sosyal çevrenin baskısıyla göç etmeye zorlandıkları görülmüştür. Yaşlı bireylerin uzun zamandır yaşadıkları yerlerden göç etme kararı ve terk etmek zorunda kalmaları yaşlı bireyler açısından ciddi üzüntü ve kedere sebep olmuştur. Öyle ki, göçe direndikleri gibi aynı zamanda farklı bir toplumsal yapı ve ilişkilere de direnç gösterdikleri tespit edilmiştir. Yaşlı mülteciler her fırsata yaşadıkları yerleri görmeye çalışmış ve yaşadıkları yerlere kutsallık atfetmektedirler. Bir toplumsal hafıza olarak Suriyeli yaşlı mülteciler yaşadıkları mekânlara yükledikleri anlam farklı bir toplumsal yapıdaki tepkimeleriyle daha da görünür olmaktadır. Bu mekân aidiyetliği özellikle yaşlı bireyler açısından çok daha belirgin olmaktadır. Yaşlı mülteciler göç sonrasında hafızalarına kazınan mekânları, sosyal ilişkilerini, örf ve adetlerini, bireysel ve toplumsal birikimlerini daha çok anımsamaktadır. Yaşlı mültecilerin bu türden aidiyetliklerinin fazla olması ve yeni şeylerin öğrenilmesi ve kabullenilmesinin de daha çok zor olduğu bir yaşam evresi olması nedeniyle farklı bir toplumsal yapıya adapte olamadıkları veya zorlandıkları görülmüştür.

Göç sonrasında dağınık bir toplumsal yapının olması, yersizlik, yabancı olma ve düzenli bir yaşam biçiminin olmayışı gibi sebepler Suriyeli göçmenlerde ve özellikle de yaşlılarda hayatlarını sürdürme endişesi ve korkuya sebep olmuştur. Yaşlı mülteciler, geçimlerini sağladıkları iş ve birikimlerini Suriye’de bırakmış ve artık çoğunun ya çalışma gücüne sahip olmadığı ya da iş bulamadıkları gözlemlenmiştir. Bu da özellikle aile ve çevreye karşı rollerin yerine getirilememesine ve statü ve rol değişimlerine neden olmaktadır. Bu noktada öne çıkan en önemli değişkenlerden birisi bakım sorunudur. Suriye’de ve göç ettikten sonra da yaşlı bakımı yaşlı bireylerin çocukları veya aile üyelerinin sorumluluğundadır. Fakat özellikle ekonomik imkânların yetersizliği ve sağlık sorunları nedeniyle aile üyelerine karşı mahcubiyet hissedilmekte ve aile üyelerinin de kendilerine karşı Suriye’dekinden farklı olarak tutum ve davranışlarında değişikliklerin olduğu görülmüştür. Bu durum aynı zamanda yaşlı mültecilerin içlerine kapanmalarına, sağlık ve psikolojik sorunlarının artmasına yol açtığını söyleyebiliriz.

Yerinde yaşlanma, yaşlılık sürecinde yaşlı bireylerin kırmızı çizgisi konumundadır. Bu nedenle Suriye’de sosyal ilişkiler ve komşulukların daha güçlü olması ve yakın akraba ve çevrenin yakın yerlerde ikamet etmesi gibi faktörler nedeniyle yaşlı mülteciler, hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği mekânlarda

yaşlılığını sürdürmek istemektedirler. Bu anlamda yaşlı mültecilerin sosyal katılımlarının ve başarılı ve mutlu bir yaşlılık sürecinin önündeki en büyük engellerden birisi de yakın çevre ve akrabaların göç sonrası dağılmış ve birbirinden uzak olmasıdır. Yaşlı mültecilerin yerinde yaşlanamama sorunu göç ettikleri yerlere maddi-manevi çeşitli nedenlerden dolayı kalıcılık sağlayamamalarına ve bu da sosyal ilişkilerin geçici toplumsal uyumun da güçleşmesine neden olmuştur. Yine ev kiralama, çalışma hayatında veya kamusal alanlarda ayrımcı ve dışlayıcı tavırların varlığı ve olumsuz algıların üretilmesi de bu noktada belirleyici faktörler arasında yer almaktadır.

Kendi kültürel ve sosyal yaşantılarını devam ettirmenin bir tezahürü olarak özellikle yaşlı bireyler açısından farklı bir toplumsal yapıya uyum sağlamak çok daha zor olmaktadır. Bu nedenle Suriyeli mülteciler göç sonrası yabancılık reaksiyonlarını kümeler halinde aynı bölgelerde yerleşerek verdikleri gözlemlenmiştir. Yaşlı mültecilerin Konya ve Türk halkı özelinde dil problemlerinden dolayı sınırlı sosyal ilişkileri mevcuttur. Dil probleminin aşılması yaşlı mültecilerde sosyal ilişkilerinin güçlü olmasına ve toplumsal katılımın sağlanmasına katkı sağlar. Toplumsal katılımın sağlanması yönünde özellikle yaşanan Konya kenti hakkındaki iyimser yaklaşımlar önem arz etmektedir. Katılımcıların Konya ve Suriye'deki birçok kentin benzer yapıda olması, mukaddesat yüklü kentler olduğu düşüncesi, kültürel ve dini ortak değerler taşıdığının düşünülmesi kent tercihindeki önemli faktörlere işaret etmektedir. Yaşlı mültecilerin, özellikle göç edilmeye başlandığı ilk zamanlarda her iki toplumun da sosyal dayanışma bilinciyle ilişkiler güçlü tutulmuş ve aynı zamanda dil probleminin de aşılmasıyla birlikte toplumsal uyumun daha çok sağlandığı gözlemlenmiştir.

Bu araştırmada öne çıkan bir diğer önemli durum ise bir katılımcının Suriyeli ve Türkiyeli gençler hakkındaki karşılaştırmalı görüşleri olmuştur. Suriye'de eğitim seviyesinin çok düşük olması ve özellikle savaş sonrası ailelerinden ayrı yaşayan genç bireylerin aile ve ülke bilinçlerinde değişiklik söz konusu olmuştur. Bu noktada Suriyeli gençlerin aidiyetliklerinin değişmesi ile birlikte ve ailelerine para göndererek ebeveynlerine ve ülkelerine karşı da sorumlulukları değişmiştir. Dolayısıyla aslında yaşlı mülteciler için de bir sorun ortaya çıkmaktadır. Çocukların farklı bir toplumsal yapıya göç etmeleri, Suriye'de çok az kalmaları, Suriye'de eğitimden yoksun kalmaları aslında Suriyeli gençlerin vatan ve memleket bilincinin düşük seviyede olmasına ve toplumsal normlara bağlılığının azalmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak gündelik hayat içerisinde Türk ve Suriye toplumunun karşılıklı yaşadığı sorunlar ve olaylar bulunmakta ve bu durum kaçınılmaz ve olağan durumlar olarak tezahür etmektedir. İki farklı toplumsal yapının bir araya gelmesiyle çatışma ve uyum her iki durum da mümkün olabilmektedir. Bu çalışmada yaşlı mültecilerin toplumsal uyum noktasında genel olarak yerinde yaşlanamamadan kaynaklı olarak sorunlar yaşamaktadır. Farklı bir toplumsal yapıda kendi örf, adet ve geleneklerini yaşatmaya çalışan yaşlı mülteciler diğer Suriyeli bireylere göre bu yabancılık hissini daha çok hissetmektedir. Yabancılık hissiyatı bulgular kısmında ele alınan problemler ve faktörlerle daha da belirgin hale gelmektedir. Bu noktada Yaşlı mültecilerin başarılı ve aktif bir yaşlılık ve toplumsal katılımın sağlanması için aile bireylerine, sosyal çevreye, yaşlı mültecilere ve de Türk toplumuna önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu noktada yaşlı mültecilerin Suriye iç savaşının anlaşılması noktasında kilit bir toplumsal grup konumdadır. Buradan hareketle Türk toplumu ve Suriyeli vatandaşların birlikte yaşamasını bu toplumsal grup üzerinden anlamak mümkündür. Toplumsal hafıza olarak yaşlı mülteciler Suriye toplumunun temel karakteristik özellikleri, gündelik hayat pratikleri, aile ve sosyal yaşantı biçimleri gibi birçok konuda önemli bilgi hazinesidir. Bütün bunlara yönelik olarak yaşlı mültecilerin yerinde yaşlanamama ve yaşadığı temel sorunlar üzerinde durmak elzemdir. Bir katkı olarak bu araştırmada ele alınan her bir konu başlığı aslında her iki toplum yapısını ve de yaşlı mültecileri anlamak için bir yol haritası konumundadır. Ele alınan her sorun ileride çok daha farklı şekillerde tezahür edecektir ve bu nedenle bundan sonra yapılacak araştırmaların da bu türden sorunları ön görerek yapılması gerekmektedir. Bu noktada yaşlı mültecilerin bakım sorunu, yerinde yaşlanma ve dil problemleri üzerinde durulması gereken önemli konular arasında yer almaktadır. Aynı zamanda kuşak olgusunun yaşlı mülteciler üzerinden araştırılması ve anlaşılması gereken önemli bir husus oluğu da göz ardı edilmemelidir.

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

- **Kaç yaşındasınız?**
- **Eğitim Durumunuz nedir?**
- **Suriye’de hangi şehirde yaşıyordunuz?**
- **Mesleğiniz nedir? (Suriye’de/şimdi):**
- **Birlikte yaşadığınız yakınınız var mı? Kimlerle beraber yaşıyorsunuz?**
- **Hanenizde kaç kişi yaşıyor?**

A. Göç Süreci

- 1) Savaş patlak verdiğinde neler yaşadınız, ne tür endişeleriniz oldu?
- 2) Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye’ye göç etmeye nasıl karar verdiniz ve Türkiye’ye geliş sürecinizden bahseder misiniz?
- 3) Neden Türkiye’ye göç ettiniz?
- 4) Kent ve mahalle seçim sebebiniz nedir?

B. Ekonomik Yapı

- 1) Geçiminizi nasıl temin ediyorsunuz?
- 2) Hanenizde harcamaları çoğunlukla kim yapar?
- 3) Gündelik ihtiyaçlarınızı Suriyeli veya Türk esnafı olarak hangisini daha çok tercih ediyorsunuz? Neden?

C. Kentsel Hizmetlerin Kullanımı ve Kent için Görüşler

- 1) Türkiye vatandaşı mısınız?
- 2) Konya kenti yaşlılara uygun bir kent midir, neden?
- 3) Kendinizi Konya’ya ait hissediyor musunuz? Diğer şehirlerdeki yakınlarınızla görüştüğünüzde Konya’yı ayrıcalıklı kılan yönler var mı? Konya’da uzun süre yaşamayı düşünüyor musunuz?
- 4) Konya’da kurumların size sunduğu toplu sosyal aktiviteler var mı?
- 5) Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde resmi kurumların ne gibi hizmetlerinden faydalandınız? Sizce sunulan hizmetler yeterli midir?
- 6) Resmî kurumların ne gibi hizmetler sunulursa uyum sağlamanızın daha çok kolaylaşacağını düşünürdünüz?

- 7) Türk toplumu ve özelde Konya halkı hakkında ne düşünüyorsunuz? Toplumsal, siyasi, kültürel ve dini değerler açısından benzerlik ve farklılıklardan hareketle toplumsal uyum sağlayabildiniz mi?
- 8) Konya'yı güvenli veya yaşanabilir buluyor musunuz?
- 9) Yaşadığınız mekânlardaki hatıralar halen aklınıza geliyor mu?
Buradaki yaşamdan memnun musunuz?

D. Kültürel Yapı ve Sosyal İlişkiler

- 1) Türkiye'de yaşlı ve yabancı olmanıza yönelik Türk halkının algıları nasıldır?
- 2) Türkiye'de dil probleminden kaynaklı olarak problemler yaşıyor musunuz? Türk halkı ile iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?
- 3) Konya'daki komşuluk ilişkileriniz nasıl? Suriye'dekinden farklı mı?
- 4) Komşularınızla görüşme sıklığınız nedir? Komşuluk ilişkileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 5) Konya'da tanıdıklarınız var mı? Ne sıklıkla görüşüyorsunuz?
- 6) Yaş ilerledikçe aile ve sosyal çevreniz ile ilişkilerinizde bir değişiklik oldu mu?
- 7) Ailenizle birlikte yaşama veya birkaç aile ile birlikte yaşama sebebi ve zorlukları nelerdir? Ailenizin size bakması aileniz tarafından bir sorun olarak görülüyor mu? Siz ailenizin size bakmasını nasıl değerlendiriyorsunuz, neler hissediyorsunuz?
- 8) Suriye'deki yaşantınızda aileniz, akrabalarınız ve sosyal çevrenizin size atfettiği statüsünde herhangi bir değişiklik var mı? Size bakışlarında değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz? (Ekonomik yük, bakıma muhtaç, sağlık sorunları olan gibi). Toplumun ve ailenizin size atfettiği toplumsal konum ve beklentiler nelerdir? Ailenizden, gençlerden ve toplumdan beklentileriniz nelerdir?
- 9) Çocuklarınızla yaşadığınız sorun veya şikâyetleriniz nelerdir? Çocuklarınızla kurduğunuz ilişkiyi genel olarak değerlendirebilir misiniz?
- 10) Oturduğunuz/yaşadığınız yerde/semte/mahallede kendinizi özgür/mutlu/huzurlu hissediyor musunuz?
- 11) Şu an ki yaşınızın (ya da yaşlı olmanın) göç sonrası süreçte sizin için avantajları ya da olumlu yanları oldu mu?
- 12) Aile ve sosyal çevre içerisinde değişen veya hala devam eden rolleriniz hakkında bahsedebilir misiniz?

E. Kentsel Mekân ve Entegrasyon Süreçleri

- 1) Suriye’de nasıl bir çevrede ve evde yaşıyordunuz?
- 2) Bulunduğunuz mahalle ve kentin sosyal ve gündelik ihtiyaçlarınızı karşıladığını ve yaşam tarzınızı yansıttığını düşünüyor musunuz?
- 3) Suriye’de yaşlanmak/yaşlı olmak sizin için ne anlam ifade ediyor? Türkiye’de yaşlılığınızı sürdürmeniz size ne hissettiriyor ne gibi eksiklikler hissediyorsunuz? Mülteci yaşlı olmanın yaşattığı olumsuz (ya da olumlu) duygular/durumlar nelerdir?
- 4) Farklı bir mekânda yaşlanmak sorun mudur? Neden? Geldiğiniz yerde yaşlanmamak sizlere neler hissettiriyor?

F. Yaşlılık ve Gündelik yaşam

- 1) Suriye’de gününüzü nasıl geçiriyordunuz? Günlük yaşantınıza şekil veren gelenek ve göreneklerin ve meşguliyetleriniz nelerdir?
- 2) Gündelik yaşam ve kültürel açıdan Türkiye ile benzerlikleriniz ve farklılıklarınızdan bahseder misiniz? Bunlar hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 3) Gündelik yaşamınızda karşılaştığınız genel sorunlar nelerdir? Sizi en çok zorlayan problem hangisidir? Neden?
- 4) Yaşlı olmak ve farklı bir ülkede yaşlanmak sizin için ne anlam ifade ediyor? Olumlu ya da olumsuz yönleriyle birlikte anlatabilir misiniz?

EK 2: TABLO 1. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

K1	58	Dul	İdlib	Ev Hanımı	Seyyar Satıcı	Kendisi ve Çocuğu	8	Almıyor
K2	60	Evli	Halep	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu	6	Almıyor
K3	60	Evli	Halep	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu	6	Almıyor
K4	57	Dul	İdlib	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu	12	Alıyor
K5	65	Dul	Halep	Cami Görevlisi	Ev Hanımı	Çocuğu	5	Alıyor
K6	68	Dul	Halep	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Torunu ve Çocuğu	15	Alıyor
K7	57	Dul	Halep	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu ve Damadı	6	Almıyor
K8	60	Evli	Halep	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu	5	Alıyor
K9	59	Dul	Halep	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu	6	Alıyor
K10	64	Dul	Halep	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu	8	Alıyor
K11	67	Evli	İdlib	Ev Hanımı	Ev Hanımı	Çocuğu	6	Almıyor
E1	59	Evli	Halep	Esnaf	Çalışmıyor	Çocuğu	5	Alıyor
E2	53	Evli	Halep	Tarih Öğretmeni	Çalışmıyor	Çocuğu	4	Alıyor
E3	65	Dul	Halep	Tır Şoförü	Çalışmıyor	Çocuğu	9	Alıyor
E4	64	Dul	Halep	Galerici	Çalışmıyor	Çocuğu	9	Almıyor
E5	55	Evli	Halep	Tekstilci	Esnaf	Kendisi	4	Almıyor
E6	56	Evli	Halep	Emekli	Çalışmıyor	Çocuğu	4	Almıyor
E7	59	Evli	Halep	Terzi	Terzi	Kendisi	6	Almıyor
E8	58	Evli	Doğu Halep	Kasap	Esnaf	Kendisi	5	Alıyor
E9	63	Evli	Halep	Emekli Öğretmen	Çalışmıyor	Çocuğu	4	Alıyor
E10	61	Dul	İdlib	Esnaf	Seyyar Satıcı	Kendisi ve Çocuğu	7	Almıyor
E11	55	Evli	Halep	Esnaf	Esnaf	Kendisi	5	Almıyor
E12	56	Evli	Halep	Çiftçi	Mevsimlik İşçi	Kendisi ve Çocuğu	8	Alıyor
E13	59	Evli	İdlib	Çiftçi	Çalışmıyor	Çocuğu	5	Almıyor
E14	62	Dul	Halep	Esnaf	Çalışmıyor	Çocuğu	7	Alıyor

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Reşat (2012). Çalışma Ahlakı ve Yoksulluk. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi. 1(2): 24-43.
- Açıkgöz, Reşat ve Yusufoglu, Ömer Şükrü (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(1): 76-117.
- Adıgüzel, Orhan, Batur, H. Zeynep, Ekşili, Nisa (2014). Kuşakların Değişen Yüzü ve Y Kuşağı ile Ortaya Çıkan Yeni Çalışma Tarzı: Mobil Yakalılar. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1(19), 165-182.
- Adıgüzel, Yusuf (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ak, Muammer (2017). Yaşlı Yoksulluğu. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 3(2): 197-208.
- Aksan, Gamze (2009). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Aksan, Gamze (2014). Yoksullukla Baş Etmede Dayanışma Ağlarının Rolü: Teorik ve Uygulamalı Çalışma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi, Konya.
- Akülkü, Hacer (2015). Yaşlıların Yaşlılık Algısı: Antalya/Finike e Polonya/Rzeszow Örneği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Arman Karasu, Mithat (2018). Türkiye’ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, 14(1), 21-41.
- Arman Karasu, Mithat (2018). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Kentlerde Neden Oldukları Güvenlik Riskleri, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 36(2), 51-73.
- Arpacı, Fatma (2016). Geçmişten Günümüze Yaşlılık. (Editör: Harun Ceylan). Yaşlılık Sosyolojisi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1-19.
- Arpacioğlu, Özge ve Metin Yıldırım (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 4 (2): 60-76.
- Arslan ve Mustafa Çağlayandereli). Sosyoloji Günlük Yaşamı Anlamak, Paradigma Akademi Yayınevi, İstanbul, 153-178.

- Arun, Özgür (2019). Büroyla Saha Arasında: Yaşlanma Çalışmalarında İlişkisel. *Strata İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi*, 0, 75-86.
- Arun, Özgür (2017). Senex'le Tanışmak: Yaşlılık Çalışmaları için Düşünümsel Bir Alan. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-3.
- Aydemir, Cahit., İftar Işıklı, Emel., Özmen, Gamze (2019). Türkiye'de Mülteci Sorununun Yoksulluk ve Refah Seviyesine Etkisi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1(9): 52-63.
- Babacan, M. Emin (2014). “*Sosyal Medya Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler*”. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 135-160.
- Bal, Hüseyin. (2017). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri*, Sentez Yayıncılık, 3.Baskı, İstanbul.
- Baran, A. Görgün (2004). Yaşlılık Sosyolojisi. Yaşlılık: Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler. (Editör: Velittin Kalıncara). Odak Yayınevi, Ankara, 35-57.
- Baran, A. Görgün (2008). Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(2): 86-97.
- Bayrak, Fatma (2018). Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği: <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 24.04.2022).
- Canatan, Ayşe (2016). Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklararası Etkileşim. (Editör: Harun Ceylan). *Yaşlılık Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 139-156.
- Ceylan, Harun. Kurtkapan, Hamza. ve Turan, Büşra (2015). Literatür: Türkiye’de Yaşlıların Yaşam Durumları. (Ed. Harun Ceylan ve Murat Şentürk) *İstanbul’da Yaşlanmak İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması*, 35-60.
- Con Wright, Gülçin (2020). Yaşlanma, Yaşlılık ve Yaşlılar: Kavramsal Tartışmalar, Toplumsal Algılar ve Yaşlının Sosyal Statüsü. (Ed. Şeyda Öztürk). *Hasta Bir Dünyada Yaşlanmak*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 120-143.

- Creswell, John W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Ve Araştırma Deseni. Selçuk Beşir Demir ve Mesut Bütün (Çev.), Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Çinkılıç, A. Melik (2018). X ve Y Kuşağı Mensubu Öğretmenlerin Mesleki Etik Algılarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Alan Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Çokadar, Sude Nur (2019). Küreselleşen Yoksulluk. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. 1-3.
- Eklemezler, Sercan (2019). Hatırda Kalanlar: Bulgaristan Muhaciri Kadınların Anlatılarında Göç. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 14(20), 667-698.
- Elmas, Çağrı (2018). Dijital Mecrada Eşitsizlik ve Kuşakları Anlamak: Quid Pro Quo?. (Ed. Özgür Arun). Phoenix Yayınevi. Ankara: 137-168.
- Erbaş, Hayriye (2019). *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Esendemir, Şerif (2016). Türkiye’de Yerinde Yaşlanma ve Mekân Gerontolojisinin Temel Parametreleri. Sosyoloji Dergisi, 36(2), 411–429.
- Görgün-Baran, Aylın (2016). Yaşlılıkta Sosyal Dışlanmanın Toplumsal Boyutu. (Editör: Velittin Kalınkara). Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar Çözümler, Ankara Nobel Akademik Yayıncılık, 105-125.
- Güzel, Serkan (2011), “*Sosyal Yapı*” ve “*Toplumsal Yapı*” Bileşkesinde Sosyo-Kültürel Yapı Kavramı”, Istanbul Journal of Sociological Studies , 0 (34) , 83-96
- Gökçen, Ahmet (2019). Eşik: Olgular Ve İmgeler Bağlamında Bir Mekân Analizi. İktisadiyat Sosyal Bilimler Dergisi. 3(2): 129-137.
- Günay, G., Boylu, Ayfer A., Şahin, H., Aksoy, Aybala D., Oğuz, A. (2016). Yoksulluk ve Yaşlılık. (Editör: Velittin Kalınkara). Yaşlılık: Disiplinlerarası yaklaşım, sorunlar, çözümler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 165-196.
- İçli, Gönül (2016). Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık. (Editör: Harun Ceylan). Yaşlılık Sosyolojisi, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 41-60
- İnalhan, Göksenin (2020). İnsan-Mekan-Zaman: Yerinde Yaşlanma ve Sağlık-Herkes için Yaşanılabilir Kent. Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi. 98(1): 153-164.

- İnce, Abdullah (2012). Yaşlanma Sürecinde Dini Hayat (Sakarya İli Merkez İlçeler Örneği). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. Ankara.
- İnce, Celal (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11(18), 2579-2615.
- İnce, Gökçe Başaran (2010). Medya ve Toplumsal Hafıza. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültür ve İletişim Dergisi, 13(1), 9-29.
- Kalaycı, Işıl (2015). Yaşlılık Statüsü, Roller Açısından Yaşlıların Toplumsal Beklentileri ve Sorunları (Isparta Örneği). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.
- Kalaycı, Işıl ve Özkul, Metin (2018). Modernleşme Sürecinin Toplumsal Mağdurları Olarak Yaşlılar: Türkiye’de Yaşlı İstismarı ve İhmali. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 43, 92-119.
- Kalınkara, Veli (2016). Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Karakuş, Melis (2017). “Toplumsal Bellek Bağlamında Mezunların Anlatımıyla Köy Enstitüleri Deneyimi”. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 18, S. 33, s. 719-741.
- Korkmaz Yaylagül, Nilüfer ve Aslan, Melis (2020). Yaşlılık, Mültecilik ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 29(4): 406-422.
- Kurtkapan, Hamza (2020). Y kuşağı gençliğinin yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin tutumları: Nevşehir örneği. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 13(1), 48-55.
- Kurtkapan, Hamza (2019a). Gençlerin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumları: Nevşehir Örneği. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 9(1), 220-237.
- Kurtkapan, Hamza (2019b). Türkiye’de Demografik Dönüşümün Sosyal Yansımaları ve Yaşlılık. Sosyal Güvence Dergisi, 0(15): 27-46.
- Kurtkapan, Hamza (2018). *Kentte Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları*, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Lefebvre, Henri (1998). Çev. Işın Gürbüz, Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul.

- Mannheim, Karl (1952). The problem of generations. (Editör: In Kecskemeti P.) Essays on the Sociology of Knowledge: Collected Works, Routledge, New York, 276-322.
- Mülteciler Derneği (2022). <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim tarihi: 07.05.2022).
- Nacak, İbrahim (2019). Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller. *Kuşaklar Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Osunluk, Hatice (2004). Yaşam Seyri Teorisi ve Özürlüler, http://www.sosyalsiyaset.net/documents/yasam_seyri_teorisi.htm, (24.12.2020).
- Öztop, Hülya ve Akkurt, S. Şanlı (2016). Yaşlılıkta Uyum Sorunları. (Ed. Velittin Kalinkara). Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler.
- Özkan, Mukadder (2017). Yaşlılarda Mekân Aidiyeti: Yaşlılık ve Mekân İlişkisine Sosyolojik Bakış. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Özmete, Emine ve Dinç, Bahadır (2020). Yaşlıların Göç ve Yerinde Yaşlanma Bağlamında Kentsel Dönüşüm ile İlgili Değerlendirmeleri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 1(46): 197-234.
- Özyürek, Arzu (2019). “Yetişkin Bakış Açısından Toplumsal Değerleri Etkileyen Faktörler”, I. Uluslararası İktisat, İşletme ve Sosyal Bilimler Kongresi (18-20 Ekim), Karabük Üniversitesi Yayınevi, Sayfa:19-26.
- Pamuk, Deniz (2017). Sosyal, Psikolojik Ve Fiziksel Çevrenin Yaşlılıkta Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Antalya Örneği. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Powell, Jason L. (2011). Küresel Yaşlanma: Eğilimler, Sorunlar ve Karşılaştırmalar. (Derleyenler: Nilüfer Korkmaz ve Suzan Yazıcı). Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş, Ankara: Ütopya Yayınevi, 135-168.
- Perruchoud, Richard ve Cross, Jillyanne Redpath (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. (İkinci Baskı). IOM Uluslararası Göç Örgütü Yayınevi
- IOM. (2013). Göç Terimleri Sözlüğü. (Ed Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath Cross). Uluslararası Göç Hukuku İçinde, (2. Baskı). No: 31.
- Salur, Gülüstü (2018). Yaşlılık ve Bilişsel Süreçler. (Ed. Alan Duben). Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları, (1. Baskı). İstanbul: 9-28.

- Segal, Lynne (2020). Toplumsal Cinsiyet, Arzu ve Yaşlanmanın Skandalları. Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi. 98(1): 12-14.
- Sever, Hasan (2018). Yaşlılıkta Bir Yaşam Aranımanı Olarak Tek Başına Yaşamak: Gaziantep'te Yaşlanmak. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Sunar, Lütfi (2016). Toplumsal Değişimi Açıklamak: Temel Kavram ve Kuramlar. (Editör: Lütfi Sunar). Türkiye'de Toplumsal Değişim, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1-35.
- Şentürk, Murat ve Altan, R. Beyza (2015). Giriş: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması. (Editörler: Murat Şentürk ve Harun Ceylan). İstanbul'da Yaşlanmak. Açılımkitap yayınları, İstanbul, 13-34.
- Şentürk, Ünal (2018). Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri. Dora Yayınevi, Bursa.
- Şentürk, Murat ve Altan, R. Beyza (2015). "Giriş: İstanbul'da yaşlıların mevcut durumu araştırması". (Ed. Harun Ceylan ve Murat Şentürk) İstanbul'da Yaşlanmak İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması, 13-34.
- Şentürk, Ünal (2018). Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Şentürk, Murat ve Altan, Reyhan Beyza (2015). Giriş: İstanbul'da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması. (Editörler: Murat Şentürk ve Harun Ceylan). İstanbul'da Yaşlanmak. Açılımkitap yayınları, İstanbul: 13-34.
- Şimşek, Doğuş (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. Sosyal Politika Çalışmalar Dergisi. 2(40): 367-392.
- Tokatlı, Pelin (2019). Yaşlanma ve Yaşlılık Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış. Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 3(3), 67-69.
- Tufan, İsmail (2016). Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma(2.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tunçay, Güzin Yasemin (2020). Toplumda Yaşa Bağlı Ayrımcılık. Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi. 3(1): 1-5
- TÜİK (2022). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2021-45636> (Erişim Tarihi: 24.04.2022).

- TÜİK (2022). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2021-45636> (Erişim Tarihi: 24.04.2022).
- Türkan, Mevlüde, Sezer, Sergender (2017). Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(4), 35-57.
- Uluocak, Şeref (2016). Sosyolojik Açıdan Yoksulluk Olgusu. (Editörler: Ali Arslan ve Mustafa Çağlayandereli). Sosyoloji Günlük Yaşamı Anlamak. Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul: 153-178.
- Unat, Bulut (2015). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Gündelik Yaşam Pratikleri: Mardin Örneği. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Üçok, Akın (2018). Yaşlılık Olgusuna Yalıların Bakış Açısı ile Sosyolojik Bir Yaklaşım-Gaziantep’te Kamu ve Özel Huzurevleri Örnekleri ile-. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., İyem, C. (2017), “*Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma*”, International Balkan and Near Eastern Social Sciences Kongresi, Cilt:35, Sayfa: 107-126
- Yılmaz, H. (2010). “Sosyal Bütünleşmemizin Temel Sorunları ve Bazı Çözüm Önerileri”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIV(2): 73-101.
- Yıldız, Ayşe (2013). Yaşlılık ve Yaşlı Bakışı: Ömür Dedğin Programı Örneği. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Yuvakgil, Zahide (2020). Yaşlılık Sosyolojisi. (Editör Deniz Say Şahin). Yaşlılığa İlişkin Yaklaşımlar ve Teoriler. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara, 107-124.